

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZECİLİK ANABİLİM DALI
MÜZECİLİK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASIN MÜZELERDE
SERGİLENMESİ: BOCUK GECESİ ÖRNEĞİ**

Süel DİNÇ

Danışman

Doç.Dr. Elif KESER KAYAALP

İZMİR – 2021

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “ Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelerde Sergilenmesi: Bocuk Gecesi Örneği ” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

06/01/2021

Süel DİNÇ

İmza

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelerde Sergilenmesi:
Bocuk Gecesi Örneği
Süel DİNÇ

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Müzecilik Anabilim Dalı
Müzecilik Programı

Somut olmayan kültürel miras, sözlü gelenekler; toplumların kültürleri, inanışları, dili, ritüelleri, halk hikâyeleri, tekerlemeleri, manileri, müzikleri ve şiirleri, el işçiliği, farklı kültürlerle özgü mutfak ve hekimlik bilgileri gibi unsurlardan oluşmaktadır. Somut olmayan kültürel miras, somut kültürel mirasa göre daha dinamik bir özellik taşımakta ve sürekli yenilenmekte olup değişmektedir. Bu nedenle, somut olmayan kültürel miras kırılgan ve doğal olduğundan savunmasız bir yapıya sahiptir ve somut kültürel miras unsurları gibi korunması gerekmektedir.

Edirne'nin Keşan ilçesi Çamlıca beldesinde yılın en soğuk gecesinde kutlanan Bocuk Gecesi, bahar mevsiminin daha verimli ve bereketli geçmesi, birlik, beraberlik, kötülüklerden korunma, tabiatla iç içe olma gibi düşüncelerle yapılan bir ritüel olup, Edirne'nin çok kültürlü arka planı ve kültürel etkileşimler sonucu kendine özgü bazı kutlama pratikleri geliştirmiştir. Küreselleşme ile turizmin tehditi altında olan bu tür ritüeller, sözlü tarih çalışmalarıyla ve materyal kültürün toplanması ile müzelerde de sergilenmelidir. Müzelerin eğitim işlevi göz önüne alındığında, ritüellerin arkasında yatan birlik, beraberlik ve doğaya ilişkin değerler somut olmayan kültürel mirasın korunması için çok önemli olan çocuklara aktarılabilir.

Bu tezde öncelikle somut olmayan kültürel mirasa dair uluslararası sözleşmeler, Türkiye'nin taraf olması ve sivil toplum kuruluşlarının somut olmayan kültürel mirası koruma ve belgeleme konusundaki önemine

değinilmiştir. Daha sonra yeni müzecilikte somut olmayan kültürel mirasa verilen önem ve müzelerde somut olmayan kültürel mirasın sergilenişi, somut olmayan kültürel miras müzeleri, kent müzeleri ve ekomüzeler üzerinden anlatılmıştır. Bocuk Gecesi tanıtılarak, daha önceki analiz ışığında bu gecenin nasıl sergilenebileceği, Edirne'deki müze olanakları ile birlikte değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Somut Olmayan Kültürel Miras, Yeni Müzecilik, Somut Olmayan Kültürel Miras Müzeleri, Kent Müzeleri, Ekomüzeler, Sergileme Yöntemleri, Ritüel, Bocuk Gecesi.

ABSTRACT
Master's Thesis
Exhibiting Intangible Culturel Heritage in Museums:
Example of Bocuk Night
Süel DİNÇ

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Museology
Museology Program

Intangible cultural heritage consists of elements such as; oral traditions, societies' cultures, beliefs, language, rituals, folk tales, rhymes, sayings, music and poems, handcrafts, culinary and medical knowledge specific to each culture. Intangible cultural heritage has a more dynamic characteristic compared to the tangible cultural heritage and is constantly renewing and changing. Therefore, the intangible cultural heritage is vulnerable due to its fragility and due to being natural, it needs to be protected like tangible cultural heritage elements.

Bocuk Night, celebrated on the coldest night of the year in Çamlıca district of Edirne's Keşan district, is a ritual with ideas such as a more productive and fertile spring season, unity, togetherness, protection from evil, and being in touch with nature. It is a demonstration of multicultural background of Edirne and it has developed some unique celebration practices as a result of cultural interactions. These rituals are threatened by globalization and tourism. Thus, they should be exhibited in museums with oral history studies and the collection of material culture. Given the educational function of museums, the unity, togetherness, and the values of nature that lie behind the rituals can be passed on to children who are important for the preservation of intangible cultural heritage.

This study vocalizes international conventions, Turkey taking a side and importance of civil society organizations regarding protection and certification of intangible cultural heritage elements. Later, the importance given to intangible cultural heritage in new museums and the exhibition of intangible cultural

heritage in museums are explained through intangible cultural heritage museums, city museums and eco-museums. By introducing the Bocuk Night, under the scope of the previous analysis, focus has been set on how this night can be exhibited while considering the possibilities at Edirne's museum facilities.

Keywords: Intangible Cultural Heritage, New Museology, Intangible Cultural Heritage Museums, City Museums, Eco-museums, Exhibition Methods, Ritual, Bocuk Night.

**SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASIN MÜZELERDE
SERGİLENMESİ: BOÇUK GEÇESİ ÖRNEĞİ**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
EKLER LİSTESİ	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASIN ÖNEMİ VE KORUNMASI

1.1. SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS	5
1.1.1. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin Tarihsel Arka Planı	7
1.1.2. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi	8
1.1.3. Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesine Taraf Olma Süreci	12
1.1.4. Türkiye'nin UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesinde Yer Alan Unsurları	17
1.1.5. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü	18

İKİNCİ BÖLÜM

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS UNSURLARININ SERGİLENMESİ

2.1. SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS VE YENİ MÜZECİLİK	21
2.2. SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS VE MÜZEDE ÖĞRENME	26
2.3. SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS VE MÜZELER	31
2.3.1. Somut Olmayan Kültürel Miras Müzeleri	31
2.3.1.1. Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi	31
2.3.1.2. Ankara Beypazarı Yaşayan Müze	35
2.3.1.3. Bursa Karagöz Müzesi	38
2.3.1.4. Gaziantep Emine Göğüş Mutfak Müzesi	40
2.3.1.5. Mardin Müzesi	41
2.3.2. Ekomüze Kavramı, Ekomüzenin Ortaya Çıkması ve Gelişimi	44
2.3.2.1. Dünyadan Bazı Ekomüze Örnekleri	47
2.3.2.1.1. Saint Dégan Ekomüzesi	47
2.3.2.1.2. Suojia Miao Ekomüzesi	49
2.3.2.1.3. Miura Yarımadası Ekomüzesi	49
2.3.2.2. Türkiye’den Bazı Ekomüze Örnekleri	50
2.3.2.2.1. Hüsamettindere Köyü Ekomüzesi	50
2.3.2.2.2. Boğatepe Köyü Zavot Ekomüzesi	51
2.3.3. Kent Müzeleri	52
2.3.3.1. Bursa Kent Müzesi	53
2.3.3.2. Gaziantep Bayazhan Kent Müzesi	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS ÖGESİ:BOCUK GECESİ RİTÜELİ

3.1. BOCUK GECESİ RİTÜELİ	59
3.1.1. Bocuk Gecesi Ritüeli Hazırlıkları ve Kutlamaları	62

3.1.2. Bocuk Gecesi Ritüelinin Edirne’nin Sosyo-Kültürel Bağlamında Değerlendirilmesi	72
3.1.3. Bocuk Gecesi Ritüelinin Müzede Nasıl Sergilenebileceğine İlişkin Bazı Öneriler	78
SONUÇ VE ÖNERİLER	87
KAYNAKÇA	90
EKLER	

KISALTMALAR

SOKÜM	Somut Olmayan Kültürel Miras
UNESCO	United Nations Educational Scientific and Cultural (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜRKSOY	Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı
THBMER	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (Gazi Üniversitesi) Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi
ÇEKÜL	Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
KUMİD	Kültürel Mirasın Dostları Derneği
KMKD	Kültürel Mirası Koruma Derneği
TAÇ	Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerin Koruma Vakfı
ICOM	International Council of Museums (Uluslararası Müzeler Konseyi)

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Ankara SOKÜM Müze Binası	31
Şekil 2: Ankara SOKÜM Müzesi, Gösteri Sanatları Atölyesi.....	33
Şekil 3: Ankara SOKÜM Müzesi, El Sanatları Atölyesi.....	33
Şekil 4: Ankara SOKÜM Müzesi, Geleneksel Mutfak	33
Şekil 5: Ankara SOKÜM Müzesi, Gelin Odası.....	33
Şekil 6: Ankara SOKÜM Müzesi’nde “Dolap Çevirmek” Deyiminin Nesneler Üzerinden Aktarılması	35
Şekil 7: Ankara Beypazarı Yaşayan Müze, Ziyaretçilerle İletişimin Sağlanması.....	37
Şekil 8: Ankara Beypazarı Yaşayan Müze, Ebru Atölyesi.....	37
Şekil 9: Ankara Beypazarı Yaşayan Müze, İhlamur Baskı Atölyesi.....	37
Şekil 10: Ankara Beypazarı Yaşayan Müze, Aşılama Tekniğinin Uygulanması.....	37
Şekil 11: Bursa Karagöz Müze Binası.....	39
Şekil 12: Bursa Karagöz Müzesi, Karagöz Hacivat Galerisi.....	39
Şekil 13: Bursa Karagöz Müzesi, Kukla Galerisi	39
Şekil 14: Bursa Karagöz Müzesi, Karagöz Tasvir Yapım Atölyesi	39
Şekil 15: Gaziantep Emine Göğüş Mutfak Müzesi, Sergilemede Yer Alan Mutfak Malzemeleri.....	41
Şekil 16: Gaziantep Emine Göğüş Mutfak Müzesi, Gaziantep’e Özgü Yöresel Kıyafetlerle Sergilenen Canlandırmalar.....	41
Şekil 17: Mardin Müze Binası.....	42
Şekil 18: Mardin Müzesi, Leyli Geceleri	42
Şekil 19: Mardin Müzesi, Uçurtma Festivali.....	42
Şekil 20: Mardin Müzesi, Bilali Şenlikleri-1.....	43
Şekil 21: Mardin Müzesi, Bilali Şenlikleri-2.....	43
Şekil 22: Saint Dégan Ekomüzesi.....	48
Şekil 23: Saint Dégan Ekomüzesi, Sergilenen Mutfak Eşyaları.....	48
Şekil 24: Saint Dégan Ekomüzesi, Etkileşimli Sergilemeler.....	48
Şekil 25: Saint Dégan Ekomüzesi, Günlük Yaşama Dair Sergilenen Unsurlar	48
Şekil 26: Hüsamettindere Köyü Ekomüzesi, Restore Edilen Köy Evi-1.....	50
Şekil 27: Hüsamettindere Köyü Ekomüzesi, Restore Edilen Köy Evi-2.....	50
Şekil 28: Boğatepe Köyü Zavot Ekomüzesi, Tanıtım Maketi.....	52

Şekil 29: Boğatepe Köyü Zavot Ekomüzesi, Sergileme.....	52
Şekil 30: Bursa Kent Müze Binası.....	54
Şekil 31: Bursa Kent Müzesi, El Sanatları Çarşısı Sergilemelerin Canlandırılması-1	54
Şekil 32: Bursa Kent Müzesi, El Sanatları Çarşısı Sergilemelerin Canlandırılması-2	55
Şekil 33: Bursa Kent Müzesi, Etkinlikler ve Festivallerin Yer Aldığı Resimli Bilgi Panoları	55
Şekil 34: Gaziantep Bayazhan Kent Müze Binası.....	56
Şekil 35: Gaziantep Bayazhan Kent Müzesi, Kent Maketi	57
Şekil 36: Gaziantep Bayazhan Kent Müzesi, Geleneksel El Sanatlarından Yemeniciliğin Canlandırılması	57
Şekil 37: Gaziantep Bayazhan Kent Müzesi, Geleneksel El Sanatlarından Nakış İşlemeciliğinin Canlandırılması	57
Şekil 38: Gaziantep Bayazhan Kent Müzesi, Gaziantep Baklava Yapımının Canlandırılması	57
Şekil 39: Çamlıca Beldesi Meydanı	64
Şekil 40: Çamlıca Beldesi Genel Görünüm.....	64
Şekil 41: Çamlıca Beldesi Halkı İle Yapılan Görüşmeler	65
Şekil 42: Çocuk Gecesi İçin Yapılan Hazırlıklar	65
Şekil 43: Atık Materyallerden Yapılan Kostüm Hazırlıkları-1	66
Şekil 44: Atık Materyallerden Yapılan Kostüm Hazırlıkları-2	66
Şekil 45: Çocuk Gecesi İçin Hazırlanan Çamlıca Beldesi Meydanı	67
Şekil 46: Çamlıca Beldesi Kültür ve Sanat Evi.....	67
Şekil 47: Çamlıca Beldesi Kültür ve Sanat Evi Önünde Yer Alan Standlar	68
Şekil 48: Çamlıca Beldesi Sokaklarında Yer Alan Standlar	68
Şekil 49: Çocuk Gecesi Tiyatral Sahnesinin Kurulması	68
Şekil 50: Çocuk Gecesi Fotoğraf Sergisi.....	69
Şekil 51: Çocuk Cadısını Tasvir Eden Maketin Sergilenmesi.....	69
Şekil 52: Çamlıca Beldesine Ait Sergilenen Unsurlar-1	69
Şekil 53: Çamlıca Beldesine Ait Sergilenen Unsurlar-2	69
Şekil 54: Tiyatral Sahneye Giden Yolda Sergilenen Maketler.....	70

Şekil 55: Bocuk Gecesi Kutlamaları	70
Şekil 56: Bocuk Cadısı Kılığına Bürünen Katılımcılar	70
Şekil 57: Bocuk Gecesi İçin Yapılan Korku Temalı Makyaj Hazırlıkları.....	71
Şekil 58: Bocuk Gecesi'nde Bulunan Katılımcılar.....	71
Şekil 59: Edirne SOKÜM İl Envanter Listesi	72
Şekil 60: Edirne Arkeoloji ve Etnografya Müze Binası	83
Şekil 61: Edirne Arkeoloji ve Etnografya Müze Bahçesi.....	83
Şekil 62: Edirne Arkeoloji ve Etnografya Müzesi, Etnografik Eserlerin Sergilenmesi-1.....	83
Şekil 63: Edirne Arkeoloji ve Etnografya Müzesi, Etnografik Eserlerin Sergilenmesi-2.....	83
Şekil 64: Edirne Arkeoloji ve Etnografya Müzesi, Etnografik Eserlerin Sergilenmesi-3.....	83
Şekil 65: Edirne Kent Müzesi Binası.....	84
Şekil 66: Edirne Kent Müzesi Bahçesi	84
Şekil 67: Edirne Kent Müzesi, Geleneksel Halk Oyunlarının Sergilenmesi	85
Şekil 68: Edirne Kent Müzesi, Osmanlı Dönemi Edirne'de Şenliklerin Sergilenmesi	85
Şekil 69: Edirne Kent Müzesi, Edirne'de Düzenlenen Şenliklerin İnteraktif Uygulama Üzerinden Gösterilmesi	85
Şekil 70: Edirne Kent Müzesi, Kırkpınar Yağlı Güreşleri Festivalinin Sergilenmesi-1	86
Şekil 71: Edirne Kent Müzesi, Kırkpınar Yağlı Güreş Festivalinin Sergilenmesi-2.....	86

EKLER LİSTESİ

EK 1: Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi	s.1
EK 2: Türkiye’de UNESCO SOKÜM Listesinde Yer Alan Unsurlar	s.17
EK 3: Türkiye ve Edirne İl Haritası’nda Çamlıca Beldesi’nin Yeri	s.31
EK 4: Edirne’nin Yerel Hudut Gazetesi’nde Bocuk Gecesi Haberi	s.32
EK 5: Bocuk Gecesi Ritüelinde Tiyatral Gösteride Sahnelenen Piyesler	s.33

GİRİŞ

Yüzyıllar boyunca bir arada yaşayan toplulukların kendilerine özgü kültürleri doğrultusunda gelenekleri, görenekleri, ritüelleri gibi sözlü kültür öğelerini kapsayan pek çok değerler somut olmayan kültürel mirası oluşturmaktadır. Somut olmayan kültürel miras toplumların kültürleriyle birlikte yaşayan bir olgu olarak görülmektedir. Teknolojik gelişmelerle oluşan yeni dünya düzeni karşısında insanların kendi kültürlerine sahip çıkamamaları ve koruyamamaları sonucunda somut olmayan kültürel miras yok olma tehdidi ile karşı karşıya kalmaktadır. Taşınabilir ve taşınamaz somut kültürel miras unsurlarında, alınan koruma önlemleri gibi somut olmayan kültürel miras unsurlarının korunması için Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu olan UNESCO tarafından 2003 yılında kabul edilen Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ile somut olmayan kültürel mirasların korunmasına yönelik ilk koruma önlemleri alınmaya başlanmıştır.

Müzecilik anlayışındaki yeni gelişmeler, müzelerdeki sergilemelerin de değişmesine neden olmuştur. Bu değişim ve gelişim sürecinde müzelerin, müzede eğitime ve öğrenmeye önem vermeleriyle sergilemelerinde eserlerin vitrinler içerisinde bilgi panolarından oluşan geleneksel sergileme yöntemlerinin yanı sıra ziyaretçi odaklı sergilemelere de odaklandıkları görülmektedir. Somut olmayan kültürel miras unsurları bu noktada somut kültürel miras unsurlarına göre farklı sergileme yöntemlerini gerekli kılmaktadır. Somut olmayan kültürel miras unsurlarının sınırlı somut materyale ya da bazen hiçbir materyale sahip olmaması nedeniyle, genellikle müzede vitrinler içerisinde sergilenmesi mümkün değildir. Somut olmayan kültürel miras unsurlarının canlı performansa dayalı sergilemeler, video görüntüleri, ses kayıtları gibi farklı sergileme teknikleriyle sergilenmeleri gerekmektedir.

Tezin kapsamı: Somut olmayan kültürel miras unsurlarının korunması için günümüze kadar gelen süre içerisinde neler yapıldığı, müzelerin hangi önlemleri aldığı ve bu unsurların müzelerde nasıl sergilenmeleri gerektiğini oluşturmakta ve değerlendirmeler sonucunda Edirne'nin somut olmayan kültürel miras unsuru olan Bocuk Gecesi'nin müzede sergilenmesine ilişkin elde edilen veriler örnekler üzerinden aktarılmaktadır.

Tezin amacı: Bu tezin amaçlarından biri müzelerin sorumlulukları gereği somut olmayan kültürel miras unsurlarının sergilenmesi gerektiği ve bunun için yöntemler geliştirmeleri gerektiğini göstermektir. Somut olmayan kültürel miras unsurlarının sergilendiği bazı müze örnekleriyle sergilemeye dair fikirlerin oluşması sağlanmıştır. Bu bağlamda Edirne'deki bazı müzelerde somut olmayan kültürel mirasın sergilenmesi incelenmiştir. Daha sonra Edirne'nin Keşan ilçesi Çamlıca beldesinin eski bir ritüel bir gelenek olarak kutlanan somut olmayan kültürel mirası Bocuk Gecesi'nin araştırılmasına başlanmıştır. Çalışma sürecinde Bocuk Gecesi için bazı araştırma soruları oluşturulmuştur. Bu araştırma soruları şu şekildedir:

- Edirne'nin somut olmayan kültürel miras unsurları nelerdir?
- Bocuk Gecesi ilk olarak kimler tarafından kutlanmaya başlanmıştır?
- Bocuk Gecesi'nin kutlandığı tarihler nedir?
- Bocuk Gecesi ritüeli ne amaçla yapılıyor ve neden kutlanıyordu?
- Bocuk ne anlama geliyor?
- Bocuk Gecesi'nin inanışları ve ritüelleri nelerdir?
- Bocuk Gecesi'nin kutlandığı Çamlıca Beldesi'nde bu geceye dair yapılan hazırlıklar nelerdir?
- Bocuk Gecesi'nde düzenlenen tiyatral gösterilerde kostümler nelerden ilham alınarak hazırlanıyor ve kimler tarafından yapılıyor?
- Ritüellerin ve festivallerin insan yaşamındaki yeri nedir?
- Küreselleşmenin olumsuz etkilerinden uzaklaşmak için neler yapılmalı?
- Bocuk Gecesi'nin korunması, ticari bir öge haline gelmesinin engellenmesi için neler yapılabilir?
- Bocuk Gecesi Edirne'nin hangi müzelerinde sergilenmesine uygundur?
- Bocuk Gecesi'nin sergilenmesi için hangi sergileme yöntemleri kullanılmalıdır?

Belirlenen araştırma soruları ışığında Çamlıca beldesinde yaşayan yerel halk ile konuşmalar yapılmış, Bocuk Gecesi'nin kutlandığı gecede bulunularak değerlendirmeler ve gözlemler sonucunda başka örnekler ile birlikte aktarılmıştır. Daha sonra tezin amacına uygun olarak bu ritüelin nasıl sergilenebileceğine dair fikirler sunulmuştur.

Tezin önemi: Edirne'nin somut olmayan kültürel miras unsurlarının müzelerde sergilenmesine yönelik ve somut olmayan kültürel miras ögesi Bocuk Gecesi'ne dair kapsamlı bir araştırma bulunmamaktadır. Bu nedenle tezin konusu, yapılan araştırmalar ve değerlendirmeler ile önerilerin sunulması Edirne'nin somut olmayan kültürel miras unsuru, Bocuk Gecesi'nin tanıtılmasına, korunmasına dair ilk çalışma örneklerinden biri olması ve Edirne müzelerine farklı bir sergileme fikri sunması açısından önem taşımaktadır.

Tezde kullanılan yöntemler: Tez çalışmasında farklı disiplinlere ait literatürden yararlanılmış, nitel araştırma yöntemlerine ağırlık verilmiştir. Kullanılan kaynaklar genellikle Mehmet Öcal Oğuz, Evrim Ölçer Özünel, Metin Ekici, Selcan Gürçayır Teke gibi önemli halkbilimcilerin somut olmayan kültürel miras alanında sıkça çalışmalarına yer verdikleri milli folklor dergilerinde yayınlanan makaleler, müzecilik ve somut olmayan kültürel miras unsurlarıyla ilgili kitaplardır. Kültür Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü ve UNESCO Türkiye Millî Komisyonu resmi internet sayfaları, konu kapsamında örneklerin ve bilgilerin yer aldığı farklı tezler ve makalelerden de yararlanılmıştır. Tez araştırma sürecinde somut olmayan kültürel mirasın tarihsel sürecinde yaşanan gelişmeler, sözleşme süreci ve Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'ne taraf olması gibi temel konularda kaynak sıkıntısı yaşanmamasına rağmen Bocuk Gecesi ritüeli üzerine yeterli araştırma yoktur. Bu nedenle, Bocuk Gecesi ritüelinin düzenlendiği yerleşim yerinde nitel araştırma yöntemleri kullanılarak yerel halk ile mülakatlar yapılmış ve ritüel sırasında yerinde gözlemlerde bulunulmuştur.

Üç bölümden oluşan tezin:

Birinci bölümünde, somut olmayan kültürel mirası kapsayan genel bilgilere, somut olmayan kültürel miras öncesinde yapılan kültürel miras ile ilgili bazı sözleşmelere, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'ne ve sözleşmede belirtilen hususlara yönelik Türkiye'nin sözleşmeye dâhil olma süreci, sivil toplum kuruluşlarının işbirliğiyle yapılan çalışmalar ve toplantılar sonucunda belirlenen somut olmayan kültürel miras unsurları listesi aktararak somut olmayan

kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliğin sağlanması gibi bilgilere yer verilmiştir

Tezin ikinci bölümünde, somut olmayan kültürel mirasın, müzeler için önemli olduğu müze tanımları ve yeni müzecilik düşüncesi üzerinden anlatılarak; 21.yüzyılda müzelerin okul dışı eğitim kurumları haline geldiği ve müzede öğrenmenin gerekli olduğundan bahsedilerek, somut olmayan kültürel miras unsurlarının müzelerde sergilemelerine ilişkin bazı müze türleri ve müze örnekleri incelenerek aktarılmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde, Edirne'nin somut olmayan kültürel miras unsuru Bocuk Gecesi ritüelindeki inanışlar ve hazırlıklar yapılan gözlemler sonucu anlatılmıştır. Ritüellerin ve festivallerin insan yaşamındaki etkisinden, küreselleşmenin neden olduğu olumsuz sonuçlar belirtilmiştir. Tezin ana kısmını oluşturan bu bölümde, ilk iki bölümde bahsedilen tanımlar ve somut olmayan kültürel miras unsurlarının sergileme örneklerinden yola çıkılarak müzede Bocuk Gecesi'nin sergilenmesine yönelik öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASIN ÖNEMİ VE KORUNMASI

Bu bölümde, somut olmayan kültürel miras tanımı açıklanarak, kapsadığı alanlardan, öneminden ve korumadaki amaçlarından bahsedilmiştir. Somut olmayan kültürel mirasın korunmasına dair çalışmalara başlamadan önce Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO), kültürel mirasların korunmasında önemli seminerler düzenleyerek sözleşmeler hazırlamıştır. Bu sözleşmeler; Doğal Kültürel Dünya Mirası'nın Korunması Sözleşmesi ve Geleneksel ve Popüler Kültürün Korunması Tavsiye Kararı'dır. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin gündeme gelmesinden sonra sözlü kültür öğelerinin önemi vurgulanarak gelecek nesillere aktarılması için koruma önlemleri alınmaya başlanmıştır. Koruma önlemleri doğrultusunda temsili listeler hazırlanmıştır. Bu temsili listelerin içerikleri bölüm içerisinde anlatılmıştır. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'ne ülkemizin taraf olmasıyla birlikte çalışmalar yapılarak somut olmayan kültürel miras envanterleri oluşturulmuştur. Somut olmayan kültürel miras unsurlarının korunmasında ve gelecek nesillere aktarılmasında Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY) ve sivil toplum kuruluşlarının etkilerinden de bahsedilmiştir.

1.1. SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS

UNESCO, Somut Olmayan Kültürel Miras'ın Korunması Sözleşmesi'nde, somut olmayan kültürel mirası şöyle tanımlamaktadır; “toplulukların, grupların, kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlardır”.¹ Somut olmayan kültürel miras, sözlü gelenekler; toplumların kültürleri (doğum, kına, nişan, evlilik, sünnet, ölüm vb.), inanışları, dili, ritüelleri, halk hikâyeleri (masal, hikâye, destan, karagöz, meddahlık), tekerlemeleri, manileri, müzikleri ve şiirleri, el işçiliği (usta çırak ilişkisi ile aktarılan geleneksel

¹ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Hakkında”, <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-50837/somut-olmayan-kulturel-mirasin-korunmasi-sozlesmesi-hak-.html>, (05.07.2019).

sanatlar ve meslekler), farklı kùltùrlere özgù mutfak ve hekimlik bilgileri gibi değerlerden oluşmaktadır.

Somut olmayan kùltürel miras olarak tanımlanan kavram; doğa ve evrenle ilgili uygulamalar, anlatımlar, performanslar gibi sözlü geleneğe dayanan pek çok ögeyi içeren bir “yaşayan miras” alanıdır ve her aktarımda da yeniden üretilmektedir (Gürçayır, 2011: 7). Sözlü Tarih Kılavuzu’nda, sözlü geleneklerin geçmişte yaşayan toplulukların belleği olduğundan ve her topluluğun anlatacağı bir öyküsünün bulunduğundan bahsedilmektedir (1993: 3).

Somut kùltürel miras, toplumların kùltürünü yansıtan; mimari ögeler, kıyafetler, günlük hayatta kullandıkları eşyaları barındırırken, somut olmayan kùltürel miras ise toplumların inançları, gelenekleri, tarihi ve toplumsal değerleri gibi manevi ögelerden oluşmaktadır. Somut olmayan kùltürel miras, somut kùltürel mirasa göre daha dinamik bir özellik taşımakta, sürekli yenilenmekte ve değişmektedir. Bu nedenle, somut olmayan kùltürel miras kırılğan ve doğal olduğundan savunmasız bir yapıya sahiptir ve somut kùltürel miras unsurları gibi korunması gerekmektedir. Somut Olmayan Kùltürel Miras kısaca SOKÜM olarak ifade edilmektedir ve tezin diğer bölümlerinde bu şekilde bahsedilecektir.

UNESCO 17 Ekim 2003 tarihli Genel Kurulu’nda kabul edilen sözleşmeye göre, İngilizcesi “Intangible Cultural Heritage” , Fransızcası “Patrimoine Culturel Immateriel” olarak geçen “ Somut Olmayan Kùltürel Miras” teriminin, halk biliminde geçerliliği yaygınlaşmaktadır. Bu terim, UNESCO kapsamında 1970’li yıllarda gündeme gelerek güç kazanan ve uzman görüşlerinin tartışmalarıyla büyüyen ve günümüzde yeni boyutlara ulaşan çalışmalar bir kùltürel miras koruma programının adı olarak ortaya çıkmış ve yayılmıştır (Oğuz, 2018: 22).

SOKÜM teriminin kullanımı, UNESCO’nun “obje” odaklı kùltürel miras tanımları ve koruma yaklaşımları içinden ve “tepkisel” olarak doğmuştur. UNESCO’nun SOKÜM’ün Korunması Sözleşmesi’nden önceki süreçlerinde kùltür ile ilgili en önemli belgeler, tarihi eser ya da mimari gibi somut kùltürel miras unsurlarına odaklanıldığı görölmektedir. SOKÜM’ün Korunması Sözleşmesi diğer kùltürel miras sözleşmeleri gibi müzeye konulan bir objeyi korumaya yönelik değildir. Bu nedenle kùltürel mirası üreten, yaşatan ve kuşaktan kuşağı aktaran gelenekler ve birikimlerin bütün unsurlarıyla korunmasını hedeflemektedir. Somut olmayan

teriminin anlamı ve gerekliliği, objeyi ve soyutu birlikte koruyarak toplum içinde ve toplumla birlikte sürdürülebilirliğini sağlamaya çalışmaktadır. Türkiye’de üzerinde en çok durulan, karıştırılan ve tartışma konusu olan konu “somut olmayan” ifadesinin karşıtı olan “soyut”un olduğu bu nedenle de “Intangible Cultural Heritage” veya “Patrimoine Culturel Immateriel” terimlerinin Türkçeye “soyut kültürel miras” olarak çevirmek gerektiğı düşüncesidir. Ancak önemli bir sözleşme olması ve hükümetler arası hukuki bir belge sayılmasının yanı sıra herhangi bir çeviride de metnin özüne ve ruhuna bağılı kalmak esas sayıldığı için “somut olmayan kültürel miras” olarak kullanılması uygun görülmüştür. SOKÜM teriminin, 1973’ten 2003’e uzanan süre içerisinde nasıl ve hangi değerlendirmelerin sonunda ortaya çıkmış olduğunu özetleyen çalışmalar sonucunda bazı halk bilimciler, akademisyenler ve dil duyarlılığı olan uzmanlar tarafından terimin Türkçe çevirisine yönelik eleştirilere maruz kalınmıştır (Oğuz, 2018: 27-28).

1.1.1. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi’nin Tarihsel Arka Planı

UNESCO, kültürel mirasların korunmasında önemli çalışmalar yapmış, sözleşmeler hazırlamış ve seminerler düzenlemiştir. Bu çalışmalar ve sözleşmelerden ilki 1972 yılında kabul edilen “Doğal Kültürel Dünya Mirası’nın Korunması” sözleşmesidir. İkinci sözleşme ise UNESCO’nun 25. Genel Konferansı’nda 17 Ekim-16 Kasım 1989 tarihlerinde düzenlediğı, 15 Kasım 1989 günü oturumunda kabul edilen Geleneksel ve Popüler Kültürün Korunması Tavsiye Kararı’dır. 1989 Tavsiye Kararı, beş sayfadan ve yedi bölümden oluşan bir belgedir. 1989 Tavsiye Kararı’nın içeriğinde; geleneksel ve popüler kültürün tanımından, neleri kapsadığından, nasıl muhafaza edileceğinden, toplumlar tarafından geleneksel ve popüler kültürlerin yaşatılarak korumanın gerekli olduğundan, müzelerde geleneksel kültürlere de yer verilmesinin gerekliliğinden, toplumlar arası duyarlılığın sağlanmasından ve toplumlar arası işbirliğinin öneminden bahsedilmektedir. SOKÜM’ün Korunması Sözleşmesi’nin tarihsel arka planını incelediğimizde, 1989 Tavsiye Kararı ile birlikte geleneksel kültürlerin müzelerde yaşatılarak korunması düşüncesinin ilk defa gündeme geldiğini ve toplumları bilinçlendirmenin sağlanması amacıyla atılan ilk adımlardan biri olduğunu görürüz. 1995-1999 yılları arasında yapılan seminerlerde

kültürel mirasın korunması alanında duyarlılık ve bilinçlendirmelerin artırılması amaçlanmıştır. 17 Ekim 2003 tarihinde UNESCO'nun 32. Genel Konferans'ında kabul edilen SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'nin 20 Nisan 2006'da yürürlüğe girmesiyle birlikte 1989 Tavsiye Kararı'nın yok sayılarak unutulmasına sebep olmuştur. Ancak her ne kadar 1989 Tavsiye Kararı geçerliliğini kaybetse de geleneksel kültürlerin, küreselleşme karşısında yaşadığı problemlere karşı alınan koruma önlemleri ve önerileriyle folklor kuramları tarihinde 1994 Yaşayan İnsan Hazine Programı ve 1997-1998 İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Başyapıtları İlan Programı gibi belgelerle birlikte önemli dokümanlardan biri olmuştur (Oğuz, 2018: 33-36).

1.1.2. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi

UNESCO'nun, Paris'teki, 32. Genel Konferansı'nda, 17 Ekim 2003 tarihinde, insanlığın somut olmayan kültürel mirasının korunması amacıyla SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi kabul edilmiştir. Bu sözleşme bir toplumun kendi kültürel kimliğinin bir parçası olarak gördüğü, kuşaktan kuşağa aktararak günümüze kadar getirdiği SOKÜM'ün korunmasına ve gelecek kuşaklara aktarılmasında katkı sağlayacak yolları, yöntemleri ve imkânları tanımlamaktadır. SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi dokuz bölüm ve kırk maddeden oluşan kılavuz değerinde önemli bir uluslararası metindir (Oğuz, 2018: 60-61) (Ek.1).

Sözleşmenin en önemli noktası küreselleşme ve sanayileşmenin etkisiyle ülkelerin kültürel değerlerinin yavaş yavaş yok olacağına duyulan endişe ve bu yolla dünyadaki kültürel çeşitliliğin yok olacağı düşüncesidir (Gürçayır, 2011: 7). SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'nde “insan” kavramı ön plana çıkmaktadır; bu da kültürel mirasın korunmasında; kültürel mirası üreten kişilere, kültürel mirası aktaran ve taşıyan bireylere, mekânlara özel bir önem kazandırarak “yaşatarak koruma” düşüncesinin benimsenmesini sağlamıştır (Özbek ve Çevik, 2018: 590).

SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'ne, sözleşmede geçen listelere ve uygulama yönergelerine bakıldığında bu mirasın öncelikle onu yaratan ve koruyan toplumun daha sonra da insanlığın ortak belleği olarak görülmesidir (Oğuz, 2018: 60-61). Bu nedenle sözleşme, toplumu birbirine yakınlaştırmaya, insanlar arasında kültürler arası alışverişi ve anlayışı sağlayıcı rolünden hareketle yola çıkılarak hazırlanmıştır. Kuşaktan kuşağa aktarılan SOKÜM, toplulukların ve grupların çevreleriyle, doğayla

ve tarihleriyle etkileşimlerine bağlı olarak, sürekli şekilde yeniden yaratılarak onlara kimlik ve devamlılık duygusu sağlayarak kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına duyulan saygıya da katkıda bulunmaktadır. Sözleşme; küreselleşme karşısında insanın yaratıcılığına, kültürüne saygı duymasına, kültürün yıkıcı etkilerinden kurtulmasına ve korumasına, özünden uzaklaşmadan tedbir alınmasında büyük önem taşımaktadır. İnsanların asırlardır meydana getirmiş oldukları; bilgileri, becerileri, deneyimleri ve birikimleri kültürel mirasın devamlılığını korumak, gelecek nesillere aktarılmasına yardımcı olmak ve katkı sağlamak amacıyla UNESCO tarafından SOKÜM çalışmaları yürütülmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2013: 14).

Genel Tanımını Verdiğimiz Somut Olmayan Kültürel Miras'ın İçeriğine Daha Detaylı Baktığımızda Kapsadığı Unsurlar Şunlardır:

- a.) Somut Olmayan Kültürel Mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar; destanlar, halk hikâyeleri, atasözleri, masallar ve fıkralar.
- b.) Gösteri sanatları; Karagöz, meddahlık, kukla, halk tiyatroları.
- c.) Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler; düğün, nişan, nevrüz, doğum.
- d.) Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar; geleneksel yemekler, halk hekimliği.
- e.) El sanatları geleneği; dokumacılık, semercilik, bakırcılık, telkâri, sepetçilik, halk mimarisi yer almaktadır.

Somut Olmayan Kültürel Mirası Korumadaki Başlıca Amaçlar İse Şunlardır:

1. İlgili toplulukların, grupların ve bireylerin somut olmayan kültürel mirasına saygı göstermek,
2. Somut olmayan kültürel mirasın önemi konusunda yerel, ulusal ve uluslararası düzeye duyarlılığı arttırmak ve karşılıklı değerbilirliği sağlamak,
3. Uluslararası işbirliği ve yardımlaşmayı sağlamaktır.

Bu amaçlar doğrultusunda SOKÜM unsurlarının korunması, toplumsal aidiyeti güçlendirdiği gibi ileriye dönük yaratıcı düşüncenin şekillendirildiği bir ortam da yaratmaktadır. SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'nin, "Genel Hükümler" olarak geçen ilk bölümde; 2.maddesinin 3.fıkrasında "koruma" terimine yer verilmektedir. Bu kavram; kimlik saptaması, belgeleme, araştırma, muhafaza etme, geliştirme, güçlendirme en önemlisi örgün ve yaygın eğitim aracılığıyla gelecek nesillere aktarma

gibi kültürel mirasın farklı alanlarının canlandırılarak SOKÜM'ün sürdürülebilirliğini güvence altına alınabileceğinden bahsedilmektedir.²

Somut ve somut olmayan kültürel miras arasında bulunan hiyerarşik konumlanmanın nedeni iki kültürel mirasın yapısından kaynaklanan farklılıkların sonucu olduğu ileri sürülebilmektedir. Somut olmayan kültürel mirasta “süreci” korumaya hedeflenen yaklaşımla somut kültür varlıklarında “sonucu” korumaya odaklanan yaklaşım, farklı sonuçları doğurmaktadır. Örneğin, SOKÜM, geleneksel mimari tekniklerinin korunması konusunda bilinç aşılama çalışmaktadır ancak sadece “sonuç” üzerine odaklanmamaktadır. Bu mimari yapıların nasıl yapıldığı, yapım sırasında usta-çırak ilişkisinin nasıl olduğu, deneyimin kuşaktan kuşağa nasıl aktarıldığı ve mimari yapının hangi kültürel ve sosyal olayların bir parçası olduğu gibi bilgiler SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi açısından önemlidir. “Süreci” korumak “sonucu” korumaktan kimi zaman daha zor olabilir ve ayrıntılı koruma planlarının oluşturulmasını gerektirebilir (Gürçayır Teke, 2011: 7).

SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi, sözlü gelenekler ve anlatımlar, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar; ritüeller, şöenler, doğa ve evrenle ilgili uygulamalar, el sanatları geleneği alanlarında belirlenen kültürel mirasların araştırılmasını, derlenmesini, arşiv ve dokümantasyon merkezlerinin oluşturulmasını, günümüzde okul dışı eğitiminin uygulandığı müzelerin kurulmasını ve bu alanlarda geliştirilmesi gerektiğini önermektedir. SOKÜM'ün önemi ve korunması konusunda yeni nesillerin bilinçlendirilmesi gerektiğini, uluslararası toplulukların SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'ne taraf devletlerin işbirliğinde korunmasına katkıda bulunmalarının da önemli olduğu aktarılmaktadır. SOKÜM'ün korunması, toplumsal aidiyetin güçlenmesine, toplumsal belleğin bir unsuru olan toplumsal anıları yansıtmaya, toplumların geçmişleri ile gelecekleri arasında bir bağ oluşmasına neden olmaktadır. Kültürel kaynaşmaların yaşanması, kültürel çeşitliliğin korunmasına ve desteklenmesine de katkı sağlamaktadır. SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi ile sözlü kültür alanlarında farkındalık yaratmak için UNESCO, SOKÜM'ün önemi konusunda yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığı, işbirliği ve yardımlaşmayı sağlamak amacıyla SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'ne taraf devletlerin üç farklı liste

² T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”, <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-50543/somut-olmayan-kulturel-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html>, (20.06.2020).

oluşturmalarını istemiştir. Böylece sözleşme için hazırlanan önemli listeler, programlar ve projelerle SOKÜM unsurları koruma altına alınmaya çalışılmıştır. Bu listeler; Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi, İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi ve Sözleşme İlke ve Hedeflerini En İyi Yansıtan Programlar, projeler ve faaliyetlerdir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2013:15-16). Listelerin içeriğinde yer alan bilgiler şu şekildedir:

İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi: Bu liste, sözleşmeye taraf devletlerin SOKÜM unsurlarının uluslararası alanda farkındalığının artırılması ve kültürel değerlerin dünya çapında tanıtılmasını sağlamak amacıyla oluşturdukları listedir.

Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi: Tehlike altında olan SOKÜM unsurları için oluşturulan listedir.

Sözleşme İlke ve Hedeflerini En İyi Yansıtan Programlar, Projeler ve Faaliyet Alanları: Sözleşmeye taraf devletlerin, sözleşmenin ilke ve hedeflerine uygun olarak kültürel unsurların desteklenmesi için SOKÜM'ün korunmasına yönelik yerel, bölgesel ve uluslararası düzeyde program, proje ve faaliyetler sunmaları UNESCO tarafından teşvik edilmektedir.³

SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'nde "Sözleşmenin Organları" başlığını taşıyan ikinci bölümün, 4.-10.maddelerinde; sözleşmeye taraf olan devletlerden oluşan genel kurul, hükümetler arası komite, komite üyelerinin seçimi, komitelerin görevleri, görev süreleri ve çalışma yöntemleri gibi konular bulunmaktadır. SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'nin en yetkili organı Devlet Genel Kurulu, diğer önemli bir organı da Hükümetler Arası Komite'dir. Hükümetler Arası Komite'nin en önemli ve öncelikli görevleri arasında Sözleşme Uygulama Kılavuzu'nun hazırlanması ve onaylanması için Genel Kurul'a sunulması yer almaktadır. SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'nde, "Ulusal Düzeyde Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması" başlığını taşıyan üçüncü bölümün 11. ve 12. maddelerinde ise sözleşmeye her taraf devletin kendi topraklarında bulunan SOKÜM unsurlarını belirlemeleri ve korumaları

³ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, **Gelenekten Geleceğe Türkiye'de Somut Olmayan Kültürel Miras**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2013, s. 21-22.

için gerekli önlemlerin alınması, belirtilen SOKÜM listelerinin hazırlanması, bu listeleri güncel tutarak yayımlamakla görevli oldukları bahsedilmektedir.⁴

1.1.3. Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesine Taraf Olma Süreci

SOKÜM çalışmalarının temelini oluşturan ve 16 Kasım 1972'de kabul edilen Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi önemli belgeler arasındadır. Türkiye, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi'ne 16 Mart 1983 tarihinde taraf olmuştur. Bu sözleşmenin amaç ve ilkeleri doğrultusunda doğal çevre, sit alanlarının ve tarihi yapılarının korunmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır (Oğuz, 2018: 57). Sözleşme kapsamında oluşturulan Dünya Kültür Miras Listesi'nde 869'u kültürel, 213'ü doğal ve 39'u karma olarak nitelendirilen doğal ve kültürel miraslardır. Türkiye'nin de içinde bulunduğu 17 tarihi kültürel ve doğal miras listeye alınmıştır. Bu listede yer alan kültürel miraslarımız: Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası (1985), İstanbul'un Tarihi Alanları (1985), Göreme Millî Parkı ve Kapadokya (1985) , Hattuşa: Hitit Başkenti (1986), Nemrut Dağı (1987), Hieropolis-Pamukkale (1988), Xanthos-Letoon (1988), Safranbolu Şehri (1994) ,Truva Arkeolojik Alanı (1998) ,Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi (2011) ,Çatalhöyük Neolitik Alanı (2012) ,Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu (2014), Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı (2014) ,Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı (2015) ,Efes (2015),Ani Arkeolojik Alanı (2016) ,Aphrodisias (2017) ,Göbekli Tepe (2018).⁵

Dünya Kültürel ve Doğal Miras'ın Korunması Sözleşmesi, 1989 Popüler ve Geleneksel Kültürün Korunması Tavsiye Kararı'nın öncüsü olmuş ve daha sonra SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'ne yönelik çalışmalar hızlı şekilde gelişmiştir. Bu çalışmalar sırasında SOKÜM'ün bir listesini hazırlamak ve kültürel mirasların korunmasına yönelik önlemler almak için projeler ve programlar geliştirmeye başlamışlardır. Bu programlardan en önemlisi İnsanlığın Somut Olmayan Başyapıtları

⁴ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi", <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-50543/somut-olmayan-kulturel-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html>, (20.06.2020).

⁵ Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, "UNESCO Dünya Mirası Listesi", <http://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-D%C3%BCnya-Miras%C4%B1-Listesi>, (29.03.2020).

İlanıdır (Oğuz, 2018: 58). Başyapıt olarak önerilen kültürel değerlerin özelliklerini Prof.Dr. M. Öcal Oğuz şu şekilde bahsetmektedir: Başyapıtlar, insan yaratıcılığında olağanüstü bir değere sahip olmalı, kaybolma tehlikesi olan, toplulukların kültürlerinde köklü bir geleneğe sahip olmalı, bilgi ve beceriyi göstermesi açısından mükemmel olmalıdır (Oğuz, 2008: 8).

İnsanlığın Somut Olmayan Başyapıtları programına bir sonuç kazandırmak için yayınlanan “kılavuz” çoğaltılarak UNESCO’ya üye olan ülkelere gönderilerek 2001,2003 ve 2005 yıllarında üç kez başyapıt ilanı yapılmıştır. Bu yıllarda yapılan çalışmalar sonucunda toplam 90 başyapıtı ulaşılmıştır. Türkiye’den de İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Miras Başyapıtı olarak Meddahlık Geleneği ve Sema Törenleri kabul edilmiştir. Dünya Kültürel ve Doğal Miras Sözleşmesi, 1989 Popüler ve Geleneksel Kültürün Korunması Tavsiye Kararı ve oluşturulan İnsanlığın Somut Olmayan Başyapıtları programları ve görüşmelerinden sonra UNESCO’nun 32. Genel Konferansı’nda, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi 192 üye ülkenin kabul oyunu alarak imzalanmıştır (Oğuz, 2018: 58).

Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde (TBMM); 19 Ocak 2006 yılında SOKÜM’ün Korunması Sözleşmesi’nden bahsederek, 5448 sayılı “SOKÜM’ün Korunması Sözleşmesi’nin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun”u iktidar ve muhalefet partilerinin tamamının olumlu oyuyla kabul edilmiştir. Cumhurbaşkanı’nın da onayının ardından SOKÜM’ün Korunması Kanunu, Resmi Gazete’nin 21 Ocak 2006 tarih ve 26056 sayılı nüshasında yayımlanarak yürürlüğe girmiş, gerekli süreçlerin tamamlanmasından sonra da Türkiye, 27 Mart 2006 tarihinde SOKÜM’ün Korunması Sözleşmesi’ne resmen 45. ülke olarak taraf devlet olmuştur. 25- 27 Haziran 2006 tarihlerinde toplanan ilk taraf devletler genel kurulunda, SOKÜM’ün Korunması Sözleşmesi’nin yönetim kurulu niteliğindeki hükümetler arası komite dört yıllığına seçilmiştir. Hükümetler arası komite, SOKÜM’ün Korunması Sözleşmesi doğrultusunda yılda bir kez toplanılmıştır. Türkiye’de 4-8 Kasım 2008’de 3.Olağan Toplantısı İstanbul’da düzenlenmiş ve bu toplantıda İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi’ne taraf devletlerce önerilecek unsurların seçimini sağlayacak altı ülkeden oluşan alt organa Türkiye’de dâhil olmuştur. Türkiye, SOKÜM’ün Korunması Sözleşmesi’nin hazırlık çalışmaları sürecinden yürürlüğe girmesine kadar destek olmuş ve sözleşmenin kabul edilmesinden sonra da çalışmalar

düzenleyerek desteğini devam ettirmiştir. Türkiye'nin SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'ne önem vermesinin nedeni ise coğrafi konumunun değerli olması ve toprakları üzerinde birçok kültürü, geleneği ve göreneği barındırmasından kaynaklanmaktadır (Oğuz, 2018: 58-59).

Türkiye, 27 Mart 2006 tarihinde SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'ne taraf olduktan sonra ulusal düzeyde çalışmalara başlamış ve ilk olarak UNESCO Türkiye Milli Komisyonu içerisinde SOKÜM İhtisas Komitesini kurmuştur. Bu komite, 2003 yılında imzalanan SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi üzerine çalışmalarına başlamış olup, günümüzde hâlâ bilimsel çalışmalarını sürdürdüğü görülmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü de 1966 yılında kurulan Folklor Arşivini güncelleyerek erişilebilirliğini sağlamış ve belgelerin elektronik ortama aktarım çalışmalarına hız vermiştir. Bu çalışmaların yanı sıra 2007 yılında Somut Olmayan Kültürel Miras Yönetimi Şube Müdürlüğünü kurarak, SOKÜM Ulusal Envanteri ve UNESCO listelerine dosyalar hazırlayarak sözleşmenin yükümlülüklerini yerine getirmeye özen göstermiştir. Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi, UNESCO Milli Komisyonu Genel Kurul Üyesidir ve Türkiye'deki SOKÜM çalışmalarının bilimsel merkezi durumundadır. Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi yapmış olduğu bilimsel çalışmalar, yayınlar, düzenlemiş olduğu toplantılar ve kurduğu Ankara SOKÜM Müzesi ile SOKÜM'ün korunmasına bilimsel destek sağlamıştır (Oğuz, 2018: 61-62).

Türkiye, SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'ne aktif olarak katıldığı süre içerisinde birçok toplantıya ev sahipliği yapmış olup 2002 yılında İstanbul'da "Kültürel Çeşitliliğin Aynasında Somut Olmayan Kültürel Miras Kültür Bakanları Yuvarlak Masa" toplantısına dâhil olmuştur. 4-8 Kasım 2008 tarihlerinde gerçekleşen "UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras'ın Korunması Hükümetler Arası 3.Olağan Komite Toplantısı" bunlardan en önemlisidir. 23-27 Mayıs 2008'de Safranbolu'da "Güneydoğu Avrupa Ülkeleri Somut Olmayan Kültürel Miras Envanteri Uzmanlar Toplantısı", 17 Aralık 2009 tarihinde Konya'da "Güneydoğu Avrupa Ülkeleri Kültür Bakanları Toplantısı" ve Antalya' da 15-19 Eylül 2010 yılında düzenlenen "Somut

Olmayan Kültürel Miras'ın Örgün ve Yaygın Eğitimde Etkin Kullanımına Yönelik Uluslararası Uzmanlar Toplantısı" diğer önemli toplantılar arasındadır.⁶

Türkiye'nin 2002 yılında düzenlemiş olduğu UNESCO Genel Müdürlüğü ile ortaklaşa yapılan "Kültürel Çeşitliliğin Aynasında Somut Olmayan Kültürel Miras" konulu Kültür Bakanları Yuvarlak Masa Toplantısı en önemli toplantılardan birisidir. Çünkü bu toplantı, SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'nin hazırlık çalışmalarının amaçlarını ve özünü belirleyen ilk adım olmuştur (Oğuz, 2009: 9).

SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi kapsamında, sözleşmeye taraf devletlerin kendi ülkelerinde bulunan SOKÜM envanterlerini oluşturmak ve bu envanterleri yıllar içerisinde güncellemekle görevlidirler. Türkiye'nin de iki tür envanter listesi bulunmaktadır. Bu listeler:

Somut Olmayan Kültürel Miras Türkiye Ulusal Envanteri: Kaybolma riski olan kültürel ve toplumsal geleneklerin yer aldığı ulusal envanterdir. Listeye 2019 yılı itibariyle 114 kayıtlı unsur vardır. Kayıtlı unsurlar arasında ritüeller, zanaatlar, gösteri sanatları, sözlü gelenekler ve anlatımlar bulunmaktadır. SOKÜM Türkiye Ulusal Envanterinde yer alan bazı SOKÜM unsurları şunlardır: Nazar Boncuğu Geleneği, Aşure Geleneği, Halay, Yaylacılık Geleneği, Hamam Kültürü, Arguvan Türküleri, Boğaz Havaları, Bozlak Havaları, Barak Havaları, Yazmacılık Geleneği, Kanaviçe İşleme Geleneği, Halı Dokuma Geleneği, Keçecilik Geleneği, Tahta Kaşık Geleneği, Ahşap Oymacılığı, Oya Sanatı, Telkâri Sanatı, Tezhip Sanatı, Sedef Kakma Sanatı, Bıçakçılık, Bakırcılık Geleneği, Yağmur Duası Törenleri, Ramazan Gelenekleri, Mayıs Yedisı, Yayla Şenlikleri, Mevrit Geleneği, Lokum Kültürü.⁷ 2020 yılının Aralık ayında ise SOKÜM envanter listesine, 180 unsur eklenerek toplamda 294 SOKÜM unsuruna ulaşılmıştır.⁸

Yaşayan İnsan Hazinelele Türkiye Ulusal Envanteri: SOKÜM'ün unsurlarını yeniden yorumlama ve yaratma açısından bilgilere sahip, sanatını usta

⁶ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, **Gelenekten Geleceğe Türkiye'de Somut Olmayan Kültürel Miras**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2013, s. 17-19.

⁷ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, "Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanteri", <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-159257/somut-olmayan-kulturel-miras-ulusal-envanteri.html>, (30.03.2020).

⁸ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, "Somut Olmayan 180 Kültür Mirasımız Daha Envantere Kaydedildi", <https://basin.ktb.gov.tr/TR-278525/somut-olmayan-180-kultur-mirasimiz-daha-envantere-kayde-.html>, (23.12.2020).

çırak ilişkisi ile öğrenen kişilerin yer aldığı listedir. 2019 yılı itibariyle 45 kişi bu listede yer almaktadır.⁹

Türkiye, komşu ülkeler ile ortak çalışmalar yaparak SOKÜM'ün korunması için SOKÜM listeleriyle birlikte Türk Dünyası'nda Kültür ve Sanat Faaliyetlerini yürütmek amacıyla 1993 yılında Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY) eski adıyla Türk Cumhuriyeti Akraba Topluluklar Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi kurulmuştur. TÜRKSOY'un temelleri 1992 yılında İstanbul ve Bakü'de toplanan; Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan'ın Kültür Bakanları tarafından atılmıştır. TÜRKSOY, Türk dilini konuşan ülkelerin kültür ve sanat alanlarında işbirliği sağlayan bir kuruluştur. TÜRKSOY'un ortak Türk kültürleri, sanatı, tarihi, gelenek ve görenekleri ortaya çıkarma, geliştirme, koruma, gelecek nesillere aktarma ve kalıcılığını sağlama gibi amaçları bulunmaktadır. TÜRKSOY'un bu amaçları UNESCO'nun amaçları ile benzerlik göstermektedir. TÜRKSOY, SOKÜM Sözleşmesi'nden önce bu amaçları doğrultusunda çalışmalara başlamış ve sözleşmesi sürecinde destek vermeyi amaçlamıştır (Türkyılmaz, 2013: 41-42).

Böylece UNESCO Türkiye Milli Komisyonu SOKÜM Komitesi'nde karar alarak TÜRKSOY üyesi ülkelerle işbirliğiyle “TÜRKSOY SOKÜM Seminerleri” düzenlenmiştir. Seminerlerde, SOKÜM'ÜN korunması için TÜRKSOY'a üye ülkeler arasında işbirliği sağlanarak ortak bir SOKÜM envanteri hazırlanmıştır. Bu ortak envanterde yer alan Âşıklık Geleneği, Nevruz, İnce Ekmek Yapımı ve Paylaşımı; UNESCO SOKÜM Temsili Listesi'ne kayıt ettirilmiştir. Bunlara ek olarak seminerlerde; SOKÜM unsurlarının örgün ve yaygın eğitim kurumlarındaki çalışmasını artırmayı, sivil toplum kuruluşlarının katılımlarını sağlamayı, TÜRKSOY üyesi ülkelerin SOKÜM envanteri içerisinde bulunan “sözlü ürünler” ve “el sanatları” alanlarında ortak projeler hazırlanması, TÜRKSOY üyesi ülkeler “SOKÜM Başkenti İlanı” ve “Yaşayan İnsan Hazine İlanı” oluşturulması kararlaştırılmıştır. 2013 yılında TÜRKSOY, SOKÜM başkenti Eskişehir olarak belirlenmiştir. Yaşayan İnsan Hazine İlanı ise alınan karar olarak kalmış, uygulanamamıştır (Ekici, 2017: 551-553).

⁹ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, “Yaşayan İnsan Hazine İlanı Ulusal Envanteri”, <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-12929/yasayan-insan-hazine-ulusal-envanteri.html>, (30.03.2020).

1.1.4. Türkiye'nin UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesinde Yer Alan Unsurları

SOKÜM'ün Temsili Listeleri, sözleşmeye taraf devletler tarafından hazırlanarak yayımlanmaktadır. Bu listeler, kültürel mirasın önemi hususunda bilinçlenmeyi sağlamak ve kültürel çeşitliliği desteklemek amacıyla yapılmaktadır. UNESCO SOKÜM listesine, Türkiye adına 2019 yılı Aralık ayı itibariyle kayıt ettirilen 18 SOKÜM unsuru bulunmaktadır. Meddahlık Geleneği, Mevlevi ve Sema Törenleri 2008'de, Âşıklık Geleneği, Karagöz ve Nevruz 2009'da, Geleneksel Sohbet Toplantıları, Kırkpınar Yağlı Güreşleri ve Alevi Bektaşî Ritüeli olarak Semah 2010'da, Tören Keşkeği Geleneği 2011'de, Mesir Macunu Festivali 2012'de, Türk Kahvesi Kültürü ve Geleneği 2013'de, Ebru: Türk Kâğıt Süsleme Sanatı 2014'de, Geleneksel Çini Ustalığı ve İnce Ekmek Yapma ve Paylaşma Kültürü 2016'da, Çok Uluslu Bahar Kutlaması Hıdırellez 2017'de, Türkiye, Azerbaycan ve Kazakistan ile ortak dosya olan Dede Korkut Ata Mirası: Kültürü, Efsaneleri ve Müziği 2018'de, Geleneksel Türk Okçuluğu 2019'da bu listeye alınmıştır. Türkiye'nin Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne ise 2017'de, Isık Dili kayıt ettirilmiştir. Türkiye, 18 SOKÜM unsuru ile UNESCO'ya en çok unsur kayıt ettiren ilk 5 ülke arasında olmuştur.¹⁰ Bu unsurlar ile ilgili daha detaylı bilgiler tezin ekinde sunulmuştur (Ek.2). Her geçen yıl SOKÜM alanında gelişmelerin yaşandığı ve yeni SOKÜM unsurlarının bu listeye eklendiği görülmektedir. 2020 Aralık ayında, Fransa'nın başkenti Paris'te çevrimiçi olarak düzenlenen UNESCO SOKÜM 15. Hükümetlerarası Komite Toplantısı'nda, Türkiye'nin UNESCO SOKÜM Temsili Listesi'ne, Minyatür¹¹ ve Mangala/Göçürme Oyunu¹² eklenmiştir. Böylece Türkiye'nin UNESCO SOKÜM Temsili Listesi toplamda 20 unsura ulaşmıştır.

¹⁰ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, "Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi", <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-50838/unesco-somut-olmayan-kulturel-miras-listesi.html>, (25.05.2020).

¹¹ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, "Bakan Ersoy: Minyatür Sanatı Artık Bir Dünya Mirası", <https://basin.ktb.gov.tr/TR-278600/bakan-ersoy-minyatür-sanati-artik-bir-dunya-mirasi.html>, (23.12.2020).

¹² T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, "UNESCO'dan Bir Müjde Daha! Mangala da Dünya Mirası...", <https://basin.ktb.gov.tr/TR-278625/unesco39dan-bir-mujde-daha-mangala-da-dunya-mirasi.html>, (23.12.2020).

1.1.5. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü

SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi, bireylerin ve toplulukların katılımıyla sürekliliğinin sağlanabileceği uluslararası bir belgedir. Sözleşmeye taraf olan devletlerin SOKÜM envanter listelerinin hazırlanmasında, yaşatarak koruma düşüncesine sahip olması nedeniyle, sivil toplum kuruluşlarının da söz sahibi olduğu görülmektedir. SOKÜM'ü nesilden nesile yaşatmak ise toplumun elinde olan bir olgudur. Sivil toplum kuruluşların sürece katılımı bu noktada da önemlidir. SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'ne dair komite toplantılarına farklı ülkelerden sivil toplum kuruluşlarının katıldığı görülmektedir. Sivil toplum kuruluşları farklı kültürlerin deneyimlerini paylaşarak yaşanan sorunlara çözüm aramak amacıyla düşüncelerini komiteye bildirirler. Ayrıca sivil toplum kuruluşları, taraf devletlerin temsilcilerinden oluşan alt organda temsili listeye dâhil edilen kültürel miras unsurlarının seçilmesinde de yardımcı oldukları görülmektedir. Türkiye, SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi sürecinde sivil toplum kuruluşlarını desteklemiş ve Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarını, sözleşmenin amaçları hakkında bilgilendirmek amacıyla iki çalıştay düzenlenmiştir. İlki, Gazi Üniversitesi (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi) Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi (THBMER), UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırma Enstitüsü ve TÜRKSOY'un katkılarıyla 4 Haziran 2009 yılında düzenlenen "Somut Olmayan Kültürel Miras ve Sivil Toplum" çalıştaydır. İkincisi ise 2013 yılında " UNESCO ve Sivil Toplum Kuruluşları Nasıl Çalışır" çalıştaydır. Bu çalıştayda, UNESCO'nun sivil toplum örgütleriyle nasıl bir çalışma halinde olunacağı konuşulmuştur. Türkiye, sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği halinde olup birlikte kararlar alarak envanter listesinin oluşturulmasında Kültür ve Turizm Bakanlığı ile önemli çalışmalarda yer almıştır. Bu çalışmalar Türkiye Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanteri ve Yaşayan İnsan Hazineleeri Ulusal Envanteri ve İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesidir. Türkiye'de Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi'ne uygun olan 6 sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır (Gürçayır Teke, 2013: 41-42). Bu kuruluşların kuruluş tarihlerini, ismini, faaliyet gösterdikleri alanlarını Selcan Gürçayır Teke makalesinde şu şekilde belirtmiştir:

Akşehir Nasreddin Hoca Turizm Derneği; 1959 yılında kurulan dernek, 2010 yılında SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'ne katılmıştır. Nasreddin Hoca fıkraları bu derneğin çabalarıyla birlikte uluslararası alanda tanınmıştır. Türk fıkra geleneğinin önemli ismi Nasreddin Hoca Çalışmaları adı altında toplantılar gerçekleştirilmiştir.

Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği; 2002 yılında kurulan dernek, SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'ne 2010 yılında sözleşmeye katılmıştır. Kurulduğu tarihten itibaren yerel ekolojik bilgi ve tecrübeye dayanan projeler yürütmüştür.

Folklor Araştırmacıları Vakfı; 1999 yılında kurulan vakıf, SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'ne 2010 yılında katılmıştır. Vakıf, halkbilimi uzmanlarından ve halk bilimini sevenlerden oluşmaktadır.

Kültürel Araştırmacılar Vakfı; 2002 yılında kurulan vakıf, SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'ne 2012 yılında katılmıştır. Vakfın amacı, Anadolu'nun kültürel zenginliklerini araştırmak, belgelemek, arşivlemek ve bu bilgileri paylaşmaktır.

Milletlerarası Kukla ve Gölge Oyunu Birliği Türkiye Milli Merkezi; 1990 yılında kurulmuş ve SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'ne 2010 yılında katılmıştır. Merkezin kurulma amacı; kukla ve gölge oyunu sanatları aracılığı ile olan ilişkilerini güçlendirmek, kukla ve gölge oyunu sanatıyla ilgilenen sanatçıları ve bireyleri bir araya getirerek bilgi alışverişlerinde bulunmalarını sağlamaktır.

Uluslararası Mevlana Vakfı; 1996 yılında kurulan vakıf, 2010 yılında SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'ne dâhil olmuştur. Türkiye dışında, İsviçre, Almanya, Hollanda ve Amerika Birleşik Devletlerinde de şubeleri olan sivil toplum kuruluşudur. Vakıf, Mevlana'nın eserleri ve düşünceleri üzerine araştırmalar gerçekleştirilmekte ve Mevlevi kültürünü korumayı amaçlamaktadır. Tüm bu kuruluşların genel olarak faaliyet alanları; sözlü gelenekler ve anlatımlar, gösteri sanatları, sosyal uygulamalar, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar, geleneksel el sanatları ritüeller ve festivallerdir. Sözleşmeye uygun olan 6 sivil toplum kuruluşunun dışında, SOKÜM ile ilgili alanlarda faaliyet gösteren ve projeler hazırlayan kuruluşlar da bulunmaktadır. Tarihi Kentler Birliği, Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL), Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları

Merkezi (VEKAM), Kültürel Mirasın Dostları Derneği (KUMİD), Kültürel Mirası Koruma Derneği (KMKD), Somut Olmayan Kültürel Miras Enstitü Derneği, Türkiye Anıt evre Turizm Değerlerin Koruma Vakfı (TA), Tarih Vakfı, Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı bu sivil toplum kuruluşlarından sadece birkaçıdır.¹³

¹³ Selcan Gürçayır Teke, **Sivil Toplum Kuruluşları ve Somut Olmayan Kültürel Miras: Katılım, Akreditasyon ve Eksiklikler**, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Geleceği Türkiye Deneyimi, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, Ankara, 2013, s.42-45.

İKİNCİ BÖLÜM

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS UNSURLARININ SERGİLENMESİ

Bu bölümde, yeni müzecilik anlayışıyla alternatif müze tanımlarının geliştirilmesinden ve somut olmayan kültürel miras unsurlarının müzeler için önemli bir olgu haline gelmesinden bahsedilmiştir. 21. yüzyılda müzelerin işlevleri arasında bulunan eğitimin ön plana çıkmasıyla müzede eğitime ve yaşayarak öğrenmeye önem verildiği görülmektedir. Somut olmayan kültürel miras unsurlarının genç nesillere aktarılmasında ve korunmasında müzede yaşayarak öğrenmenin gerekli olduğu aktarılmıştır. Müzeler somut olmayan kültürel miras unsurlarının sergilenmesinde geleneksel yöntemlere göre farklı sergileme yöntemlerinden yararlanarak ziyaretçilerin ilgisini çekmektedirler. Bu sergileme yöntemleri somut olmayan kültürel miras unsurlarının sergilendiği müze türleri ve örnekleri üzerinden incelenmiştir.

2.1. SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS VE YENİ MÜZECİLİK

Müzeler, sergiledikleri koleksiyonlar ile ziyaretçilerin alışmış oldukları düşüncelerden ve çevresine ait şeylerden uzaklaştırarak koleksiyonları incelemekten ve sergilenen eserleri gördüklerinde haz aldıkları ve daha fazla eser görmek için heyecanlandıkları kurumlar haline gelmiştir. Bu nedenle müze dışında insanlara ait koleksiyonları toplayan, araştıran, sergileyen ve dünyayı daha iyi tanıma fırsatı sunan başka hiçbir kurum bulunmamaktadır. Müzelerin, insanların yaşadığı topraklar üzerindeki tarihlerini gün ışığına çıkarma, kültürlerin ve uygarlıkların nasıl geliştiği konusunda bilgileri halka aktararak nesilden nesile tanıtılmasını sağlamak gibi amaçları vardır (Allan, 1963: 5).

Uluslararası Müzeler Konseyi'nin (ICOM), 1946 yılındaki ilk müze tanımından sonra, 2007 yılına kadar müze tanımında değişiklikler yapmıştır. 2007 yılında belirlenen mevcut müze tanımı şöyledir: "Müze; eğitim, araştırma, zevk alma gibi amaçlarla insana ve çevresine ait olan somut ve somut olmayan mirasları kar

amacı gütmeyen, koruyan, araştıran, paylaşan, sergileyen toplumun gelişimine hizmet eden ve sürekliliği sağlayan bir kurumdur” (ICOM Tüzüğü, 2007).¹⁴

ICOM’un 21-22 Temmuz 2019 tarihlerinde, Paris’te gerçekleştirdiği 139. ICOM Yönetim Kurulu oturumunda, müze kavramı hakkında yeni bir tanım duyurulmuştur ve ICOM Tüzüğü’ne dâhil edilmek için yeni müze kavramının onaylanması beklenmektedir. Yeni müze tanımı şöyledir: “Müzeler, geçmiş ve geleceği değerlendirebileceğimiz, bu amaçla diyalog kurmamızı sağlayan, demokratikleştirici, kapsayıcı ve çok sesli alanlardır. Bugünün çatışma ve zorluklarını tanıyıp tanımlayarak, toplum adına korumakla yükümlü oldukları eserleri ve (kültür) örneklerini gelecek nesiller için güvence altına alır, her kesimden insanın (bu) kültürel mirasa erişimi için eşit haklar sağlar.” ICOM, tüm dünyada, müzeler için ortak bir çerçeve, profesyonel tartışmalar için bir forum, müzelerde ve kültürel kurumlardaki miras ve koleksiyonları sorgulamak kutlamak için bir platform sunduğu görülmektedir. Son yıllarda, müzeler, ilkelerini, politikalarını ve uygulamalarını eski müze tanımı ile müzelerin zorlukları, vizyon ve sorumluluklarını yansıtmayacağı düşünüldüğünden ICOM müze kavramını geliştirerek ve günümüz müzelerine uymasını hedeflediğinden alternatif müze kavramı üzerinde çalışmıştır. Ancak bu yeni tanım için henüz bir sonuca varılamamış, akademik çevrede tartışmalar sürmekte ve ICOM Komitesi tarafından toplantılar düzenlenmektedir. Bu nedenle halihazırda 2007’de belirlenen müze tanımı kullanılmaktadır.¹⁵

ICOM’un müze tanımı hakkındaki tartışmalarından yola çıkarak şunları söylemek mümkündür; günümüzde müzeler yalnızca belirli kesimlerin müzede sergilenen eserleri gördükleri kurumlar olmaktan çıkarak, sergilerini halkın her kesimine açık tutan ve eşit bir tutum gösteren, kültürel mirasların yok olma tehdidine karşı önlemler alan, ziyaretçilere güven veren kurumlar olmuşlardır. Müzelerin geleneksel sergileme yöntemleri yerine özgün ve yenilikçi sergileme yöntemlerini tercih etmeleri, farklı etkinlikler düzenlemeleri, ziyaretçilere keyifli vakitler sunarak aynı zamanda yaşayarak öğrenmelerine imkân sağlamaktadırlar. Bu yenilikçi

¹⁴ ICOM International Council of Museums, “What is ICOM’s Definition of a Museum?”, [https://icom.museum/en/faq/what-is-icoms-definition-of-a-museum/#:~:text=%E2%80%9CA%20museum%20is%20a%20non,enjoyment.%E2%80%9D%20\(ICOM%20Statutes%2C,\(02.10.2020\).](https://icom.museum/en/faq/what-is-icoms-definition-of-a-museum/#:~:text=%E2%80%9CA%20museum%20is%20a%20non,enjoyment.%E2%80%9D%20(ICOM%20Statutes%2C,(02.10.2020).)

¹⁵ Müzecilik Meslek Kuruluşu Derneği, “ICOM Alternatif Müze Tanımını Açıkladı”, <http://mmkd.org.tr/icom-alternatif-muze-tanimini-acikladi/>, (22.12.2020).

etkinlikler arasında müzeler, ritüel ve festival gibi etkinliklere sergilerinde yer vermekte, SOKÜM unsurlarını da korumak ve sürdürülebilirliklerini sağlamaya çalışmaktadırlar.

2003 yılında SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'nin kabul edilmesiyle birlikte SOKÜM kavramı ve SOKÜM unsurlarının müzede nasıl sergilenebileceğine ilişkin tartışmalar başlamıştır. SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'ne taraf devletler, SOKÜM envanterleri oluşturarak listede yer alan unsurların müzelere nasıl aktarılacağı ve nasıl sergileneceği konusunda önemli çalışmalar yaparak müzecilik alanında yeni gelişmelere neden olmuştur. Müzelerin işlevleri (koruma, sergileme, belgeleme, eğitim gibi) ve SOKÜM tanımının yer aldığı SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'ndeki maddeler ile benzer noktaları olması nedeniyle müzeler, aynı zamanda SOKÜM unsurlarının sürdürülebilirliğini sağlayan ve halka aktaran kurumlar olarak görülmüştür. Kültürel gelişmelere bağlı olarak değişen müzecilik anlayışının zaman içerisinde de geliştiği görülmektedir. Müzecilikte yaşanan yeni gelişmelerle birlikte müzeler, müze eğitimi yoluyla gelecek nesillere aktarımı üstlenerek sürdürülebilirliklerini sağlamaya çalışmaktadırlar. Yaşanan bu gelişmeler sonucunda somut ve SOKÜM unsurlarının müzede nasıl sergilenebileceğine ilişkin düşüncelerin oluşmasına da ortam hazırlamıştır. Böylece SOKÜM müzecilik anlayışı içerisine girerek, SOKÜM unsurlarının mankenler ya da cam vitrinler içerisinde sergilenmelerinin yeterli olmayacağı, SOKÜM unsurların sergilenmesin de günümüze kadar geçirdiği tarihsel evreleri ya da hikâyeleriyle sergilenmelerinin doğru bir yöntem olacağı müzeciler tarafından tartışılmaya başlanmıştır. 2003 yılında SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'nin kabul edilmesi ve yürürlüğe girmesinden sonra, Türkiye'nin sözleşmeye 2006 yılında taraf olmasıyla birlikte SOKÜM'ün nasıl müzeleneyeceği konusunda çalışmalara başlanmıştır. Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi ve Araştırma ve Uygulama Merkezi (THBMER) 2002 yılında “Türkiye’de Halk Bilimi Müzeciliği ve Sorunları” ile ilgili sempozyum düzenleyerek bu sempozyumda folklor açık hava müzelerinin geleceği ve sorunları ele alınmıştır (Ölçer Özünel, 2013: 65-66).

4-6 Mart 2004 tarihinde ise Gazi Üniversitesi Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Kültür Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü ve UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nun işbirliğinde düzenlenen “Somut Olmayan

Kültürel Mirasın Müzelenmesi” sempozyumu düzenlenmiştir. Sempozyuma, Kültür Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü’nden folklor araştırmacıları ve kırk üniversiteden kırk akademisyen katılmıştır. Toplam dokuz oturumda düzenlenen sempozyumda 35 bildiri sunularak SOKÜM’ün müzelenmesi konusunda tartışmalar yapılmıştır. Bildirilerini sunan katılımcıların, SOKÜM’ün müzelenmesi konusunda benzer düşüncelere sahip oldukları görülmektedir. Bu unsurların müzede sergilenirken, yeni müzecilik anlayışına göre düzenlenmesi; müzelerin gelen ziyaretçilerin sadece eserleri ya da unsurları gezip gördükleri bir yer olmaktan çıkarak bir kültür ve eğitim kurumlarına dönüşmesi; teknolojiden yararlanarak SOKÜM’ü aktarmanın, korunmasının ve sürdürülebilirliğinin sağlanması sonucuna varılmıştır. Kültür Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin ortaklığında SOKÜM’ün sürdürülebilirliğinde, kavramın ve kavram içerisinde yer alan unsurların verilen eğitimler ile iyi tanıtılarak gelecek nesillere aktarılması kararlaştırılmıştır (Ekici, 2004: 5-12).

SOKÜM ve müze ilişkisi, müzelerin koruma kavramını tekrar değerlendirdiklerinde ve toplumla olan ilişkilerini gözden geçirdikleri noktada kurulmaktadır. SOKÜM’ün Korunması Sözleşmesi, SOKÜM’ün yaşayan özelliğine dikkat çekerek kültürel miras unsurlarının temsilcilerine, aktarılan ortama, ortaya çıkan ürüne eşit şekilde önem verdiği görülmektedir. Bu nedenle SOKÜM’ü korumak ve kuşaktan kuşağa aktararak yaşatılmasını sağlamak önemlidir. Teknolojik gelişmeler ve küreselleşme sebebiyle özellikle sözlü kültür miraslarının korunması ve aktarılabilmesi için müzeler yeni aktarım ortamları haline dönüşmüştür. Müzeler somut ve SOKÜM unsurlarının birlikte yaşatılması ve korunabilmesi için yeni düşünceler, yeni yaklaşımlar geliştirmişlerdir. Yeni müzecilikle birlikte SOKÜM odaklı sergileme ve eğitim çalışmalarına başlayan müzeler, hem mirasın yeniden üretimini hem de unsurları korumayı hedeflemektedirler. Yerel, ulusal ve uluslararası alanda toplumda SOKÜM’ün korunmasına dikkat çekilmesi, görünürlüğünün sağlanması müzelere düşen görevler arasında yer almaktadır. Müzelerin kullandığı geleneksel vitrin sergilerinden farklı olarak SOKÜM unsurları sergilenirken geleneksel kültürü yaşatan canlı performanslar, atölye çalışmaları, günlük veya dönemsel yapılan etkinliklerin sergilemelerde öne çıktığı görülmektedir. Bu

etkinliklerle ziyaretçiler somut olmayan kültürel miras deneyimleyerek, müzede katılımcı rolüne geçmektedirler (Baki Nalcıoğlu, 2019: 335-336).

ICOM, UNESCO ve diğer kurum ve kuruluşların aldığı kararlar, kabul ettiği sözleşmeler gibi SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'nin de müzecilik çalışmalarını etkilediği görülmektedir. Müze kavramında, 2007'de yapılan değişiklikle somut ve SOKÜM unsurları birlikte anılmaya başlanmıştır. Nesne merkezli müzecilik yerine toplum merkezli bir müzecilik düşüncesiyle sergilemeler ziyaretçi odaklı olmuştur. Bu düşünceyle müzede sergilenen nesnelere yapılan vurgunun yanı sıra nesnelerin hikâyeleri ve kullanıldıkları ortamlar da önem kazanmaya başlamıştır. SOKÜM unsurlarının müze vitrininin içerisinde yer alan nesnelerden ibaret olmadığı; bu nesnelerin tarihsel gelişimi içinde bir yaşanmışlık barındırdığı, ziyaretçilerin bu nesnelere günlük hayatı anlamlandırabildiği ve yaşarken öğrendiği sergilemeler ile oluşturulmaktadır. SOKÜM unsurlarının bu şekilde sergilenmeleri hem yeni iletişim türlerine hem de eğitim yöntemlerinin geliştirilmesine ortam hazırlamaktadır. Sözleşme, diğer nesne odaklı sözleşmelerdeki gibi bir nesneyi korumaya yönelik değil, nesneleri üreten, aktaran, yaşatan, birikim ve geleneklerin tüm unsurlarıyla korunmasını hedeflemektedir. Müzeler de bu hedef doğrultusunda SOKÜM unsurlarının da somut kültürel miras unsurları ile birlikte korunacağı, aktarılacağı, yaşatılacağı ve öğretilebileceği en doğru ve önemli kurumlardır. SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi, hem yeni müzecilik anlayışına hem de sözleşmenin maddelerine uygun olarak toplumun sözlü geleneklerini ve kültürel belleğini gelecek nesillere aktarmaya, yeniden canlandırmaya ve yaşatarak korumaya önem vermektedir (Tekin, 2017: 158-159).

SOKÜM'ün müzelerde sergilenmelerine ve yeni müzeciliğe ilişkin düşünceler ve tartışmalardan sonra günümüzde müzeler, Türkiye'de SOKÜM ve kültürel mirasa karşı bilinçli hale gelmişlerdir. UNESCO'nun yaklaşımlarını ve değerlerini benimseyerek somut olmayan kültürel miras unsuruna müzelerde yer verilmeye başlanmıştır (Ölçer Özünel, 2013: 71).

2.2. SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS VE MÜZEDE ÖĞRENME

SOKÜM'ün gelecek nesillere aktarılmasında müzede öğrenmenin ve eğitimin gerçekleştirilmesi önemlidir. SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'nde de eğitimin öneminin vurgulandığı görülmektedir. Günümüzde müzelerin, çağdaş müze anlayışına göre gelişmesiyle birlikte her müzenin kendine özgü eğitim programları oluşturdukları bilinmektedir. SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'nde 13.,14. ve 15. maddelerde yer alan koruma, eğitim ve katılımları sağlamaya yönelik açıklamalar belirtilmiştir. Bu maddelerde belirtilen açıklamaları özetlediğimizde şu sonuçlara varılmaktadır: 13.madde koruma önlemlerine odaklanılmıştır: SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'ne taraf olan her devlet kendi bünyesindeki unsurlarının korumasını amacıyla bir koruma politikası belirlemesi ve bu unsurları güvence altına alması gerekmektedir. Bunun yanı sıra SOKÜM unsurlarının korunmasının sağlanması için gerekli kurumlar kurulmalı ve belgeleme merkezleri oluşturulmalıdır. Tehlike altındaki SOKÜM unsurları için de inceleme ve araştırmalar yaparak uygulanacak yöntemler oluşturulmalıdır. 14.madde eğitim ile ilgili düzenlemelere odaklanılmıştır: SOKÜM'ü genç nesillere ve bireylere aktarabilmek için her yaşa hitap eden eğitici programlar oluşturularak duyarlılığı arttırmak ve kamuoyunu SOKÜM hakkında bilinçlendirmek gereklidir. 15.madde ise topluluk, grup ve bireylerin katılımlarına odaklanılmıştır: SOKÜM'ün sürdürülebilirliğinin sağlanması için SOKÜM etkinlikleri oluşturularak bireylerin bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Tezin ekinde yer verilen SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'nin eğitim ile ilgili maddelerinde detaylı bir şekilde bahsedilmiştir.¹⁶

Müzeler hem yerel topluma hem de diğer eğitim kurumlarına destek verici nitelikte olan en önemli eğitim kurumlarından biridir. Müzelerin işlevleri arasında; müzenin türüne göre nesneleri ve malzemeleri toplayarak sergileme, belgeleme (bir nesnenin tarihini, kullanımını ve içeriğini saptama) nesneleri koruma, onarma ve

¹⁶ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”, <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-50543/somut-olmayan-kulturel-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html>, (20.06.2020).

depolama, araştırmacıların işini kolaylaştırmanın yanı sıra eğitim de yer almaktadır (Shabbar, 2001: 68).

20.yüzyılın ikinci yarısından sonra müzelerin işlevleri arasına giren eğitim, toplumsal yaşam ve müzecilik alanındaki değişimlerle birlikte gelişerek ayrı bir bilimsel disiplin olan “müze eğitimi” alanını doğurmuştur. Formal eğitim kurumları olan okul, öğretmen, öğrenci olgusunun dışında yaşam boyu öğrenme kavramının da oluşması müzelerin farklı bir misyon üstlenmesine neden olmuştur (Tezcan Akmehmet, 2014: 155-159). Müzeler; okul dışı eğitim rolünü üstlenerek araştırma ve bilgi aktarımının dışında bilginin müzelerde yapılan eğitim etkinlikleriyle uygulamaya konulmaktadır. Günümüzde müzeler, insanların; bilim, sanat, tarih, kültür eğitimine katkı sağlayan, evrensel değerlerin yayılmasına öncü olan, katılımcı ve etkin kuruluşlardır. Müzenin eğitim işlevi; iletişim, eğitim, öğrenme, yaşam boyu eğitim gibi birçok kavramı bir araya getirerek özgün bir alan oluşturmaktadır (Onur, 2013: 30-37).

Eğitim işlevini yerine getirebilmek için müzeler, gelişen teknolojiyen yararlanarak; etkileşimli, eğlenceli, eğitsel sergiler ve etkinlikler düzenlenmektedirler. Müze dışında, sosyal medya uygulamalarının (facebook, twittter, instagram vb.) kullanılmasıyla katılımcılarla iletişim sağlama amaçlanarak müzenin eğitim etkinlikleri ve eğitim programlarına erişilebilirliğini kolaylaştırmak hedeflenmiştir. Müze eğitimi, müze izleyicisi ve müze koleksiyonları arasında iletişimin sağlanmasıyla farklı ziyaretçilerin müze koleksiyonlarına ulaşmalarını, ziyaretçilerin yaşantılarıyla ilgili bağlam kurmalarını ve müzede öğrenmelerini gerçekleştirmek amacıyla yapılan her şeyi kapsamaktadır. Müzelerde eğitimler, iki iletişim yöntemiyle yapılmaktadır: birincisi, kitle iletişimi/uzaktan öğrenme ikincisi ise yüz yüze öğrenme/kişilerarası iletişimdir. Ziyaretçilerin müzede aktif konuma gelmeleriyle birlikte yüz yüze öğrenmeye önem verilmeye başlanmıştır. Sergiler, atölye çalışmaları, filmler, videolar, simülasyonlar, yaratıcı drama, çizim yapma, galeri konuşmaları ve rehberli geziler müzelerin öğrenme araçları olarak kullandıkları yöntemlerdir. Müzelerde düzenlenen eğitim çalışmaları; sergiler, yayınlar ve eğitim programlarıyla oluşturulmaktadır. Müze eğitim programları; öğrenciler, öğretmenler, yetişkinler, çocuklar, gençler, aileler ve engelli bireylerden oluşan ziyaretçilere yönelik yapılmaktadır (Tezcan Akmehmet, 2014:155-159).

Çağdaş öğrenme kuramına göre, öğrenme için bireyin aktif olması, düşünmesi, dilini kullanması ve sosyal etkinliklere katılması gerekmektedir. Bu nedenle öğrenme kavramının artık kitaplarla ya da okullarla sınırlı kalmadığı görülmektedir. Müzelerde uygulanan öğrenme etkinlikleri, ziyaretçiler ile iletişim halinde olunan bir müze yaşantısını oluşturmaktadır. Müze yaşantısı, bireysel, fiziksel ve sosyal boyutlar ile bilgilenme, müzenin bakış açısıyla nesneleri anlamlandırabilme, kültürel değerleri ve yaşamı paylaşabilme ve değerlendirme yapma gibi pek çok boyutları içermektedir. Öğrenmenin tek kaynağının okullarla sınırlı kalmadığı bilinci yaygınlaştıkça müzeler ve sanat galerileri farklı öğrenme teknikleriyle hem eğlenceli hem de kalıcı öğrenme fırsatı sunmaya başlamışlardır (Karadeniz,2009:452-459).

Müzelerin günümüzde alternatif öğrenme ortamı olmaları nedeniyle çocuklara, müzede sergilenen eserler ile aktif bir şekilde çalışma fırsatı sağlamaktadır. Müzede öğrenme sürecinde çocuklarda mantık, gözlem, hayal gücü, yaratıcılık ve beğeni duygusunun oluşmasına ve gelişmesine neden olmaktadır. Aynı zamanda bu süreçte çocuklar geçmiş ile tanışarak günümüz ile karşılaştırma yaparak, hem kendi kültürlerini öğrenirler hem de farklı kültürleri tanıyarak kültürel değerlere sahip çıkma ve koruma bilinci kazanmaktadırlar (Ünal ve Pınar,2017: 2901-2902).

Müze eğitimi yoluyla müzeleri ziyaret eden bireylerin; bilişsel, duyuşsal ve psikomotor özellikleri müzede geliştirilmektedir. Geçmişin, günümüzün ve geleceğin birbirleriyle ilişkilendirilebilmesi için kültürel unsurları koruma bilincinin sağlanması müze eğitimi gerekliliği kılın etkenlerdendir. Okullarda uygulanan programlarda öğrencilere, sanat deneyimini yaşatmak, kavramsal ve eleştirel yeteneklerini geliştirmek, düşüncelerini paylaşmalarını sağlamak, bilgilerini geliştirebilmek ve etkinliklerle eğlenerek öğrenmeleri için müzelerden yararlandıkları görülmektedir. Müze eğitiminin gerçekleştirilmesinde bazı önemli amaçlar bulunmaktadır. Bunlar: ziyaretçilerin düş gücünü uyarmak, kültürel gelişimlerine katkı sağlamak, estetik duyarlılığı oluşturmak, eleştirel düşünmeye teşvik etmek ve ifadelerini aktarmada yardımcı olmaktır. Müzelerde ziyaretçilerin eserler ile bir araya gelmeleri, eğlenceli bir ortamda kalıcı öğrenmelerine sebep olmaktadır (Turanlı,2012:15-24).

Müze eğitimi, kültürel mirasın aktarılması konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Müze eğitimin uygulanmasındaki amaçlar arasında, ziyaretçilerin bilinç geliştirmeye yönelik duyuşsal ve sosyal nitelikleri, ilgileri, davranışları,

değerleri ve bakış açıları ele alınarak aktif öğrenmeyi etkin kılabilmek için gözlem yaparak duygu ve düşüncelerini aktarmaları, bunları paylaşmaları ve etkinliklerle desteklenmeleri gerekmektedir. Müzede öğrenme gerçekleştirilirken ziyaretçilerin duyularına yönelik ilişkilerin kurulması önemlidir. Müzede eğitim ve öğrenmenin başarılı olabilmesi için de duyuşsal gelişimi destekleyici disiplinlerarası plan ve programlar yapılarak etkinliklerle aktarılmalı ve tüm bu süreç değerlendirilerek eksik yönler belirlenmelidir. Böylece müze eğitiminde eksik yönlerin iyileştirilmesi katılımın arttırılmasını sağlamaktadır. Sosyal ortamda öğrenme önemli bir faktör olarak görülmektedir ve müzeler de öğrenme, davranış ve değerlerin gelişmesine katkı sağlayan kurumlardır. Müzede öğrenmede, müzenin fiziksel çevresi (müze binası, müze düzenlemeleri gibi), müzenin sosyal çevresi (müze uzmanları, müze görevlileri gibi) ve müzenin bilişsel çevresi (iletken ve sunulan bakış açıları, ziyaretçinin rehberlerden, müze uzmanlarından edindiği bilgiler gibi) etkili olmaktadır (Paykoç, 2014: 143-147).

Müze eğitimi, ziyaretçilerde müze kültürünü oluşturarak SOKÜM'e karşı duyarlılık sağlar. Kültürel mirasın oluşum süreçleri müzelerde etkinliklerle yansıtılması ziyaretçilere farklı bakış açıları kazandırmaktadır. Müzeye gelen ziyaretçiler, arkadaşlarına ve ailelerine müzede geçirdikleri keyifli vakitleri ve sözlü kültür ürünlerini anlattıklarında SOKÜM ağı oluşmaktadır. Performanslara dayalı olan sözlü kültür ürünleri, her anlatımda veya her gösterimde yeniden şekillenme özellikleri taşımaktadır. Sözlü kültür ürünlerinin bu özellikleriyle bir hikâyenin, masalın, ninnin, bilmece ve destanın müzelere aktarılmasında dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. Sözlü kültür öğelerinin değişken yapıları nedeniyle müzede donuk bir şekilde sergilenmeleri yerine yaşatılmaları gerekmektedir. SOKÜM müzelerinde ve bu unsurların sergilendiği müzelerde, düzenlenecek performans alanlarında, sözlü kültür öğelerinin oluşum süreçlerinin anlatılması ve gerçek niteliklerinde canlandırılmaların yapılması gerekmektedir. Müzelerde düzenlenen bu performanslarla ve etkinliklerle ziyaretçilerin kültürel değerlerine ve geleneklerine karşı bilinçlenme, merak duygusunu oluşturma amaçlanmaktadır (Ölçer Özünel, 2004: 85-88).

SOKÜM unsurlarını içeren müzelerde, SOKÜM, sargın öğrenme ile birlikte ele alınmalıdır. Sargın öğrenme, örgün ve yaygın eğitim alanları dışında oluşan farklı bir öğrenme türüdür ve yaşam boyu öğrenme ile ilişkilidir. SOKÜM unsurları

sergilenirken, görsel yöntemlere ağırlık verilerek; videolar, karikatürler, oyunlar, atölye çalışmaları, türküler, halk hikâyeleri, masallar, ninniler ve günümüzde sıkça kullanılan yaratıcı dramadan yararlanarak oluşturulan sergiler çok yönlü ve etkili bir öğrenme fırsatı sunmaktadır (Tekin, 2017: 159-161). Müzelerde kapsamlı ve büyük sergilerde önemli bir yeri olan yaratıcı drama etkinliklerinde ise her yaştan öğrenci ve ziyaretçinin etkili bir öğrenme yaşamalarını sağlamaktadır. Bu nedenle yaratıcı drama, geleneksel müze gezme tekniklerine göre daha canlı bir yöntem olarak görülmektedir. Müze uzmanları, eğitimciler, rol oynama, metinli monolog ve kısa oyunlar gibi gösteriler ile katılımcıların belli bir dönemi temsil eden kıyafetler giyerek geçmişteki karakterleri canlandırmalarını ve birbirleri arasında doğaçlama iletişim kurmalarını sağlamalarına neden olmaktadır. Çocuklar, oyun oynarken kendilerini rahat ve güvende hissederek yaratıcı dramayla birlikte yapılan etkinliklerle geçmişe bir adım atmış olurlar. Müzede drama eğitimsel amaç ve hedeflere ulaşma doğrultusunda, tiyatro tekniklerinden yararlanarak çocukları dramanın içerisine alarak onlardan rol oynamalarını ister. Böylece drama eğitmeni aracılığıyla katılımcılar ve cansız nesneler arasında eğlenceli ilişkiler kurulabilmektedir (San, 2018: 221-223).

Müze eğitim çalışmaları, herhangi bir öğretim programına bağlı değildir. Eğitimin uygulamaları, yöntemleri ve süreleri ziyaretçilerin yaş gruplarına göre oluşturulmaktadır. Yaşam boyu öğrenmeyi destekleyen müzeler, ziyaretçilerin müze sergisini gezerken, etkileşimli sergileriyle ve yaptıkları etkinliklerle; düşünmeye, deneyimlemeye ve yaratıcılıklarını ortaya çıkarmaya yardımcı olmaktadır. Her müze, kendi müze eğitimi politikaları doğrultusunda ziyaretçi kitlesine göre etkinlik ve programlarını oluşturmaktadırlar. Günümüzde, ziyaretçiler hem uygulayıcı hem de aktarıcı durumda olmaları nedeniyle müze eğitim programları ve düzenlenen atölye çalışmalarıyla SOKÜM'ü de destekleyici niteliktedir. Müze eğitimi ile SOKÜM'ü deneyimleme fırsatı bulan ziyaretçiler farklı bakış açıları kazanarak hem kendilerini ifade edebilme hem de yaratıcılıklarını ortaya çıkarabilmektedirler. Müzede eğitimin gerçekleştirilmesiyle SOKÜM'ün sürdürülebilirliği sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle müzeler, SOKÜM'ü yaşatarak korumak için önemli merkezler olarak görülmektedir (Baki Nalcıoğlu, 2019:336-341).

2.3. SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS VE MÜZELER

Yeni müze tanımıyla birlikte pek çok müzenin SOKÜM unsurları için sergileme alanı oluşturmaya başladıklarını, bazı müzelerin de özellikle SOKÜM’e odaklandıklarını görmekteyiz. Somut Olmayan Kültürel Miras Müzeleri, Ekomüzeler ve Kent Müzeleri SOKÜM’ün sergilenmesi konusunda ön plana çıkmaktadır. Bunlar arasında dikkat çekici bulduğumuz bazı örnekleri aşağıda inceleyeceğiz.

2.3.1. Somut Olmayan Kültürel Miras Müzeleri

2.3.1.1. Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi

Ankara SOKÜM Müzesi, Altındağ-Hamamönü bölgesinde yer almaktadır. Eski konaklardan birinin restorasyonunun yapılmasıyla Hacı Bayram Veli Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi’ne tahsis edilmiştir. Müze, Altındağ Belediyesi ve Ankara Kalkınma Ajansının desteğiyle 15 Haziran 2013 tarihinde açılmıştır¹⁷ (Şekil1).

Şekil 1: Ankara SOKÜM Müze Binası

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

¹⁷Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi (THBMER), “Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi”, <https://hacibayram.edu.tr/thbmer/ankara-sokum-muzesi?lang=tr-TR>, (12.09.2020).

Müzenin koleksiyonları, sergileme alanları ve atölyeleri, Hacı Bayram Veli Üniversitesi (Gazi Üniversitesi) Türk Halk Bilimi Bölüm Başkanı Mehmet Öcal Oğuz'un ve Türk Halk Bilimi öğretim üyeleri ile öğrencilerinin, Ankara'nın ilçe ve köylerini gezerek elde ettikleri verilerle oluşturulmuştur. Müzede, SOKÜM Sözleşmesi'nde yer verilen beş alan (sözlü gelenekler ve anlatımlar, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, doğa ve evrenle ilgili uygulamalar, el sanatları geleneği) ile uyumlu bir şekilde sergilemelerin yapıldığı odalar ve atölye alanları bulunmaktadır. Bunlar: gösteri sanatları atölyesi, el sanatları atölyesi, geleneksel mutfak, sohbet odası, gelin odası, masal odası ve oyun odasıdır (Şekil 2, Şekil 3, Şekil 4, Şekil 5). Müzede yapılan etkinlikler, ziyaretçilerin SOKÜM'ü canlı performanslar ve atölyeler ile deneyimlemelerine, yaşayarak korumayı öğrenmelerine imkân sağlamaktadır. İki katlı olan müzede pek çok uygulamalı eğitim alanları bulunmaktadır. Müzenin ilk katında, çok amaçlı atölye ve gösteri sanatları atölyesi yer almaktadır. Çok amaçlı atölyede, ıhlamur baskı, ebru sanatının yapıldığı etkinlikler düzenlenmektedir. Gösteri sanatları atölyesinde, Karagöz-Hacivat gibi gölge oyunları ziyaretçilere sunulmaktadır. İkinci katta ise geleneksel mutfak, sohbet odası, gelin odası, oyun ve masal odası bulunmaktadır. Geleneksel mutfakta, müze rehberleri tarafından halk mutfağı gelenekleri, sözlü kültür öğeleri ile ziyaretçilere aktarılmaktadır. Sohbet odasında, köy seyirlik oyunları ve geleneksel sohbet toplantıları düzenlenmektedir. Gelin odasında, farklı dönemlere ait gelinlikler, kıyafetler ve gelin-damatın kullandığı eşyalar sergilenmektedir. İç içe odalarda yer alan masal ve oyun odasında genellikle çocuklar için etkinlikler düzenlenmektedir. Müzenin bahçesinde çocuklar için oyun alanları da bulunmaktadır.¹⁸

¹⁸ Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi (THBMER), "Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi", <https://hacibayram.edu.tr/thbmer/ankara-sokum-muzesi?lang=tr-TR>, (12.09.2020).

Şekil 2: Ankara SOKÜM Müzesi, Gösteri Sanatları Atölyesi

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Şekil 3: Ankara SOKÜM Müzesi, El Sanatları Atölyesi

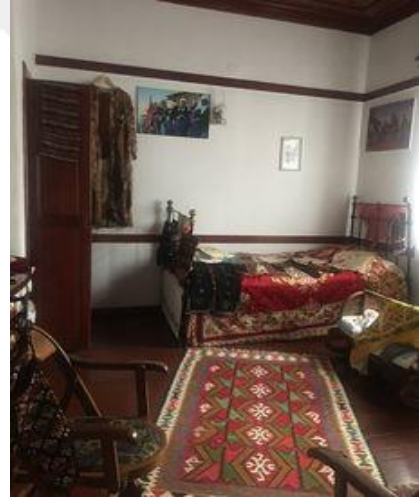
Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Şekil 4: Ankara SOKÜM Müzesi, Geleneksel Mutfak

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Şekil 5: Ankara SOKÜM Müzesi, Gelin Odası

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Müzedede, müze rehberi tarafından ziyaretçilere geleneksel çocuk oyunlarının oynandığı, masal ve hikâyelerin anlatıldığı odalarda hem atölye çalışmaları yapılmakta hem de SOKÜM hakkında bilgiler verilmektedir. Ankara SOKÜM müzesi her yaştan ziyaretçi kitlesine hitap ederek müze rehberleri ile ziyaretçilerin ilgi alanlarına göre etkinlikler oluşturmaktadırlar. SOKÜM'ün yaşatılması, gelecek nesillere aktarılmasında çocuklar ve gençler büyük önem taşır. Bu nedenle Ankara SOKÜM Müzesi'nde çocuklar ve gençler için pek çok etkinlik düzenlenmektedir. Müzedede

düzenlenen etkinliklerde, çocuklar eğlenerek öğrenmenin yanı sıra öğrendiklerini pekiştirme ve kendilerini geliştirme fırsatı da bulmaktadırlar. Ankara SOKÜM Müzesi'nde, atık malzemelerle çocukların kendi oyuncaklarını üretmeleri, ıhlamur baskı veya ebru yapmaları uygulama becerilerinin ve yaratıcılıklarının gelişmesine yardımcı olmaktadır. Çocukların, sözlü anlatımlara katılarak müze rehberinin anlattığı hikâyeleri tamamlamaları; hayal güçlerinin ve dil becerilerinin gelişmesine, geleneksel oyunlara katılarak; sek sek, kale oyunu, ip atlama veya mangala oynamaları; motor gelişimlerine, müzedeki eserlere dokunarak; hissetmeye dayalı duyuların gelişmesine neden olmaktadır (Tekin, 2017: 161-163).

Müzedeki SOKÜM unsurlarının sergilenmesinde nesnelerin sözlü kültür ile ilişkisi kurulmaktadır. Bu sergileme yönteminde; deyim, mani, türkü nesneler ile bağdaştırılarak ziyaretçilerin anlatımına sunulmuştur. Örneğin; “dolap çevirmek” deyiminin kökeni müzedeki nesneler üzerinden anlatılmaktadır (Şekil 6). Müzenin eski bir mutfağını yansıtan alanda, müzedeki rehberler tarafından dolap çevirme deyimini üzerinden nesneler hakkında bilgiler verilmektedir. Dolap çevirmek deyimini eskiden mal varlığı iyi olan kişilerin konaklarına haremlik ve selamlık arasındaki ilişkilerini anlatmaktadır. Kadınlar kısmına haremlik, erkekler kısmına da selamlık denilmektedir. Bu haremlik ve selamlık kısmı arasındaki duvara kendi ekseni etrafında dönen, silindir biçiminde yarısı açık, yarısı kapalı dolabın içinde sıra sıra dar raflar yer alırdı. Kadınlar kısmında pişen yemekler, içecekler diğer ikramlar bu dolap ile erkekler kısmına servis edilirdi. Kadınlar, ikram edilecekleri, yiyecekleri dolabın kapalı kısmına yerleştirip, erkekler kısmına çevirir, tabaklar, fincanlar boşalınca da erkekler tarafından kadınlar kısmına dolap çevrilirdi. Böylece kadın erkek birbirini görmeden servis yapılmış olurdu. Silindir biçimindeki bu servis dolaplarının gönül işlerinde de kullanıldığı bilinmektedir. Örneğin delikanlının biri sevdalısına kimsenin haberi olmadan gizlice mektup ya da çiçek vermek istediğinde bu dolaptan yararlanılırdı. Delikanlıya kız tarafından bir mendil gönderilmek istendiğinde de yine bu dolap hizmet verirdi. Müze bu şekilde bir nesne üzerinden ziyaretçinin çocukluğundan beri belleğinde taşıdığı ancak tam olarak anlamlandıramadığı bir deyimini anlamasına olanak verir.¹⁹

¹⁹ Müze Asist, “Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi”, <https://muzeasist.com/muze/profil/ankara-somut-olmayan-kulturel-miras-muzesi>, (09.07.2019).

Şekil 6: Ankara SOKÜM Müzesi’nde “Dolap Çevirmek” Deyiminin Nesneler Üzerinden Aktarılması

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Ankara SOKÜM Müzesi’nin sözlü kültür öğelerinden yararlanılarak nesneler üzerinden sergilenmesinin amacı dil zenginliği olan türleri anlaşılabilir hale getirerek koruma altına almaktır. SOKÜM listesinde yer alan unsurlar müzede bazı dönemlerde ziyaretçilere etkinlikler ile aktarılmaktadır. Örneğin, Meddah ve Karagöz gösterilerinin düzenlenmesi, geleneksel sohbet toplantılarının yapılması, Mesir Macunu Festivali tanıtılarak ziyaretçilere mesir macunu dağıtılması. Müzenin zengin koleksiyonlarının yanı sıra bilgi ve belgelerin yer aldığı, hem ziyaretçiler hem de halk bilimi araştırması yapanlar için bir de arşivi bulunmaktadır. Ankara SOKÜM Müzesi, okullar ile işbirliği içerisinde müzeye gelen öğrencilere programlar yaparak etkinlikler hazırlamaktadırlar. Müze, SOKÜM öğelerinin canlandırılmasına ve nesilden nesile aktarılmasına katkı sağlamıştır (Ölçer Özünel, 2013: 66-68).

2.3.1.2. Ankara Beypazarı Yaşayan Müze

Geleneksel kültürü yaşatmak ve nesilden nesile aktarılmasını sağlamak için 23 Nisan 2007’de, Ankara’nın Beypazarı ilçesinde halkbilimci Sema Demir tarafından kurulan müze, özel müze statüsündedir. Bu müze küçük boyutlarda olmasına rağmen Türkiye’deki açık hava müzelerinin örneklerinden birisidir. Müzede farklı

canlandırma ve etkileşimli sergileme tekniklerine yer verilmiştir. Müzede kurulduğu günden itibaren “Geç Osmanlı Dönemi İlan-ı Aşklar, Gelin Kınan Kutlu Olsun, Masal Masal İçinde, Masal Yaşayan Müze İçinde, Milli Mücadelenin Kadın Kahramanları, Mitolojiden Tarihe Tufan” gibi pek çok sergi ve etkinlikler düzenlenmiştir.²⁰

Yönetimi halkbilimcilerden oluşan müzenin, sergileme alanlarındaki unsurlar, yorumlanarak ziyaretçilere eğitim ve performans yoluyla aktarılmaktadır. Ziyaretçilerle iletişime önem veren yönetim, müzede uyguladıkları özgün politikalar doğrultusunda, halk biliminin temel çalışmalarından biri olan geleneklerin aktarılmasında deneysel bir laboratuvar olma özelliği taşımaktadır. Gelenekler, insanlar tarafından yaşatılırken; geleneklerin nesiller boyunca devam ettirilmesi, kültürel belleğin devamlılığının sağlanması için müzeler de deneysel analizler yapmaya en uygun ve sürdürülebilirliğin sağlanabileceği kurumlar olarak görülmektedir. Yaşayan Müze’nin kurulma amaçlarından biri de bu sürdürülebilirliğin sağlanarak Anadolu kültürünün ve geleneklerinin kaybolmasını engellemektir. Müzenin bünyesinde hem somut hem de SOKÜM unsurları sergilenmektedir. Yaşayan Müze’de, nesne odaklı sergilemelerde kullanılan bilgi panoları, etiketler, yönlendirme araçları veya teknolojik sistemler yerine ziyaretçi odaklı sergileme teknikleri tercih edilerek müze yorumcusu/rehberi denilen uzman müzeciler veya eğitimciler tarafından müzeye gelen ziyaretçilerle iletişim kurularak sergi alanları, koleksiyonlar tanıtılmaktadır (Şekil 7). Böylece ziyaretçiler müzede anlatılmak ve aktarılmak istenilenleri yaşayarak öğrenme fırsatı bulmaktadırlar. Müzede el sanatları ve zanaatlara yönelik sergiler düzenlenmektedir. Bu sergilerde; tezhip, gümüş işleme, ıhlamur baskı, ebru, sedef kakma, seramik gibi atölyeler bulunmaktadır (Şekil 8, Şekil 9). Yaşayan Müze’de aşılama adı verilen teknik ile sözlü kültür ürünleri ziyaretçilere daha iyi bir şekilde aktarılmaktadır (Demir, 2013: 1112-1123) (Şekil 10).

²⁰ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Ankara İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, “Beypazarı Yaşayan Müze”, <https://ankara.ktb.gov.tr/TR-260339/beypazarı-yasayan-muze.html>, (12.09.2020).

Şekil 7: Ankara Beypazarı Yaşayan Müze, Ziyaretçilerle İletişimin Sağlanması

Kaynak:<https://www.facebook.com/yasayamuze/photos/10152494407476023/>,
Erişim Tarihi: 05.12.2020

Şekil 8: Ankara Beypazarı Yaşayan Müze, Ebru Atölyesi

Kaynak:<https://www.facebook.com/yasayamuze/photos/10152431317951023/>,
Erişim Tarihi:05.12.2020

Şekil 9: Ankara Beypazarı Yaşayan Müze, İhlamur Baskı Atölyesi

Kaynak:<https://www.facebook.com/yasayamuze/photos/10152766323091023/>,
Erişim Tarihi: 05.12.2020

Şekil 10: Ankara Beypazarı Yaşayan Müze, Aşılama Tekniğinin Uygulanması

Kaynak:<https://www.facebook.com/yasayamuze/photos/10155176781146023/>,
Erişim Tarihi: 05.12.2020

Aşılama tekniğinde masallar “masal anası” tarafından anlatılarak ziyaretçilere farklı bir deneyim sunmaktadır. Örneğin, Keloğlan masalı anlatılırken, Keloğlan’ın annesi kılığına bürünen ve yöresel şive ile konuşan müze yorumcusu, belirlenen kısa bir monolog ile ziyaretçileri karşılayarak masal anlatmaktadır. Daha sonra müze yorumcusu, Keloğlan’ın annesi kılığından çıkarak müze hakkında bilgiler vermeye başlamaktadır. Bir başka örnek ise geleneksel el sanatlarının sergilenmesinde görülmektedir. Ebru atölyesinde yer alan su perisi görünümüne giren müze yorumcusu, ebru yaparken ziyaretçilere ebru sanatı hakkında bilgiler vermektedir. İhlamur baskı, dokuma ve oyuncak atölyelerinde de aşılama tekniği uygulanmaktadır. Tüm bu sergileme ve atölye alanları dışında Müze Kahve’de de aşılama tekniği

sürdürülmektedir. Yaşayan Müze’de sergilemelerin çoğunluğu bu aşılama tekniği ile yapılmakta ve ziyaretçilerin ilgileri çekilmektedir. Aşılama tekniği, sözel kültürlerin performanslar ile yansıtılmasıyla ortaya çıkmış ve müzede bir araç haline gelmiştir. Belirli zamanlarda müzeye davet edilen alanında usta zanaatçılar ziyaretçilere meslekleri hakkında bilgileri aktarmaktadırlar. Beypazarı’nda yaşayan yerel halk, müzeye davet edilerek bir program dâhilinde düzenlenen etkinliklerle, müze yorumcularının aktarmış oldukları bilgilerle kendi kültürlerini daha iyi tanımaktadır. Görsel ve işitsel sergileme tekniklerinden yararlanan Yaşayan Müze, belgesellere yer veren etkinlikler de düzenlemektedir. Yaşayan Müze’de sergilenen uygulamalı etkinliklere katılabilme imkânı bulan ziyaretçiler, ebru yaparak, oyuncak atölyesindeki usta ile eski oyuncakları üreterek, dokuma tezgâhında pedal çevirmeyi öğrenerek, ıhlamur baskı kalıplarını kullanarak kumaş süsleme, boyama gibi gelenekleri deneyimleyerek kısaca sözlü kültür ürünleri yaşayarak öğrenmelerine neden olmaktadır. Müzede nesne odaklı sergilemeler de bulunmaktadır. Bunlar; mutfak ve gelin odasıdır (Demir, 2013: 1112-1123).

2.3.1.3. Bursa Karagöz Müzesi

Bursa’nın Osmangazi ilçesinde yer alan Karagöz Müzesi, 1997 öncesinde trafo binası olarak kullanılırken 1997 yılında Sanat Evi’ne dönüştürülmüş, 2007 yılında ise Bursa Büyükşehir Belediyesi ve Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı’nın öncülüğünde günümüzdeki müze halini almıştır (Şekil 11). Müze, hem kültür sanat hem de eğitim merkezi olarak hizmet vermektedir. Müzede, Karagöz gösterilerinin sahneleneceği bir gösteri salonu, Karagöz-Hacivat galerisi, Kukla galerisi, Karagöz tasviri yapım atölyesi ve kütüphane bulunmaktadır (Şekil 12, Şekil 13, Şekil 14). Müzede tanınmış ustaların katılımlarıyla belli dönemlerde kurslar düzenlenmektedir. Karagöz Müzesi gölge oyunu karakterleri olan Karagöz ve Hacivat’ı gelecek nesillere aktarmak için etkinlikler düzenlemektedirler. Böylece Karagöz Müzesi kısa bir süre içerisinde gölge oyununu tekrar canlandıran bir mekâna dönüşmüştür.²¹

²¹ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Bursa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, “Bursa Kent Müzesi”, <https://bursa.ktb.gov.tr/TR-94272/bursa-karagoz-muzesi.html>, (05.12.2020).

Şekil 11: Bursa Karagöz Müze Binası

Kaynak: <http://karagozmuzesi.bursa.bel.tr/foto-galeri/>, Erişim Tarihi: 05.12.2020

Şekil 12: Bursa Karagöz Müzesi, Karagöz Hacivat Galerisi

Kaynak: <http://karagozmuzesi.bursa.bel.tr/foto-galeri/>, Erişim Tarihi: 05.12.2020

Şekil 13: Bursa Karagöz Müzesi, Kukla Galerisi

Kaynak: <http://karagozmuzesi.bursa.bel.tr/foto-galeri/>, Erişim Tarihi: 05.12.2020

Şekil 14: Bursa Karagöz Müzesi, Karagöz Tasvir Yapım Atölyesi

Kaynak: <http://karagozmuzesi.bursa.bel.tr/foto-galeri/>, Erişim Tarihi: 05.12.2020

Bursa Karagöz Müzesi'nde, Kültür Bakanlığı tarafından Yaşayan İnsan Hazinesi olarak belirlenen Karagöz sanatçıları: Metin Özlen, Tacettin Diker ve Orhan Kurt'a ait Karagöz tasvir koleksiyonları yer almaktadır. Köklü bir geçmişe sahip olan Karagöz geleneğini yaşatabilmek ve gelecek nesillere aktarabilmek müzenin amaçları arasındadır. Müzede yıl içerisinde belirli zamanlarda gösteriler düzenlenerek çocuklara ve yetişkinlere yönelik atölye çalışmaları da yapılmaktadır.²²

Müzede, Bursa Büyükşehir Belediyesi Meslek Edindirme Kursları (BUSMEK) kapsamında atölyede düzenlenen Karagöz tasvir yapım kursları bulunmaktadır. Atölyedeki etkinliklere çocuklar da katılarak Karagöz ve Hacivat tasvirlerinin nasıl yapıldıklarını öğrenirler. Ziyaretçiler tarafından büyük ilgi gören Karagöz ve Hacivat gölge oyunu, haftanın belirli günlerinde müze salonunda ziyaretçilere sunulmaktadır. Karagöz Müzesi'nde, Karagöz'ü yaşatmak, korumak ve sürdürülebilirliğin sağlanması için pek çok etkinlikler düzenlenmektedir (Ölçer Özünel, 2013: 69).

2.3.1.4. Gaziantep Emine Göğüş Mutfak Müzesi

Gaziantep Kalesi'nin güneyinde yer alan müze binası, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından restore edilerek 2008 yılında açılmıştır. 2 katlı olan müzede Gaziantep'in geleneksel mutfak kültürü ziyaretçilere sunulmaktadır. Gaziantep mutfağında kullanılan mutfak malzemeleri, bakır eşyalar, sahanlar, sefer tasları sergilenmektedir (Şekil 15). Mutfak kültürünün önemli yemekleri ve içeceklerinin tanıtıldığı müzede, Gaziantep'e özgü kıyafetler, mankenler ile canlandırılmıştır (Ölçer Özünel, 2013: 70) (Şekil 16).

²² Bursa Büyükşehir Belediyesi Karagöz Müzesi Resmi İnternet Sitesi, "Müzemiz", <http://karagozmuzesi.bursa.bel.tr/>, (12.09.2020).

Şekil 15: Gaziantep Emine Göğüş Mutfak Müzesi, Sergilemede Yer Alan Mutfak Malzemeleri

Kaynak: <https://gaziantep.ktb.gov.tr/TR-174064/emine-gogus-mutfak-muzesi.html>, Erişim Tarihi: 05.12.2020

Şekil 16: Gaziantep Emine Göğüş Mutfak Müzesi, Gaziantep'e Özgü Yöresel Kıyafetlerle Sergilenen Canlandırmalar

Kaynak: <https://gaziantep.ktb.gov.tr/TR-174064/emine-gogus-mutfak-muzesi.html>, Erişim Tarihi: 05.12.2020

2.3.1.5. Mardin Müzesi

Mardin kent meydanında yer alan müze binası, aslen Süryani Katolik Patrikhanesi olarak yaptırılmıştır. Daha sonra Kültür Bakanlığı tarafından satın alınarak 2000 yılında müzeye dönüştürülmüştür (Şekil 17). Müzenin amacı, sadece ziyaretçiyi müze binasının içine çekmek değil müzenin toplum yaşamında bir değişim yaratmasını sağlamaktır. Mardin müzesi, kent kültürünü temsil ederek, toplumu müzeye yakınlaştırır. Bunu yaparken de bireyler ile iletişim kuran Mardin müzesi, somut ve SOKÜM'ün korunması için farkındalık yaratmaktadır. Mardin'in tarihi kentsel sit alanında bulunan müze, çevresindeki halk ile sürdürülebilir bir ilişki kurarak daha önce müzeye hiç gitmemiş ve müze ziyaretçisi olmayan gençlerin aktif müze katılımcıları olmasını sağlamıştır. Eski Mardin kent sokaklarında, müze tarafından restorasyon çalışmaları yapılarak kent tarihi dokusunun yerel dinamikler tarafından korunmasına yönelik uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar ile kentin kültürel mirasının korunması bilinci yaratılmıştır. Mardin müzesi, SOKÜM'ün korunmasına yönelik; kentin halk kültürünü, geleneğini, kültürel zenginliğini, geleceğini ve yaşayan insan hazinelerini ziyaretçilere aktarmaktadır. Bunları yaparken de müzede ve müze-yerel halk işbirliğinde; Leyli geceleri, masal geceleri, konserler,

Uçurtma Festivali, Bilali Şenlikleri gibi etkinlikler düzenlenmektedir (Şekil 18, Şekil 19, Şekil 20, Şekil 21). Müze ayrıca yapılan sözlü tarih çalışmaları da yapmaktadır. Etkinliklere dair kayıtlar ve sözlü tarih çalışmalarının sonuçları müze arşivinin kalıcı belgeleri haline gelmektedir (Erdoğan, 2014: 77-91).

Şekil 17: Mardin Müze Binası

Kaynak: <https://www.kulturportali.gov.tr/portal/mardinmuzesi>, Erişim Tarihi: 05.12.2020

Şekil 18: Mardin Müzesi, Leyli Geceleri

Kaynak: <https://www.facebook.com/mardinmuzesi/photos/a.1791911014179514/2435836993120243/>, Erişim Tarihi: 25.12.2020

Şekil 19: Mardin Müzesi, Uçurtma Festivali

Kaynak: <https://www.facebook.com/mardinmuzesi/photos/a.1791911014179514/2435836993120243/>, Erişim Tarihi: 25.12.2020

Şekil 20: Mardin Müzesi, Bilali Şenlikleri-1

Kaynak: <https://www.facebook.com/mardinmusezi/photos/2246162335421044/>,
Erişim Tarihi: 25.12.2020

Şekil 21: Mardin Müzesi, Bilali Şenlikleri-2

Kaynak: <https://www.facebook.com/mardinmusezi/photos/2243947862309158/>,
Erişim Tarihi: 25.12.2020

Mardin müzesi, iki ayrı birimden oluşmaktadır. Müze patrikhane olarak inşa edilmesine rağmen, U planlı ve üç katlı yapısı ile geleneksel “Mardin Evi” mimarisinin özelliklerini barındırmaktadır. Müzenin giriş katındaki avluda bulunan açık sergileme alanında tarihi uygarlıklara ait taş ve seramik eserler yer almaktadır. Ayrıca bu alanda hediyelik eşya dükkânı, müze kafeteryası, çağdaş müzecilik anlayışıyla oluşturulan müze eğitim atölyeleri bulunmaktadır. Müze binasının güneyindeki açık alanda ise Arkeopark ve amfiteatro yer almaktadır. Mardin Müzesi, eğitim uygulamalarını açık ve kapalı alanlarda gerçekleştirmektedir. Açık alanda Arkeopark ve neolitik ev modeli bulunmaktadır. Arkeopark’ta öğrencilere arkeoloji hakkında bilgi verilerek ve eserlerin müzeye getirilme süreçleri aktararak yaşayarak öğretmek amacıyla oluşturulan arkeolojik kazı alanı yer almaktadır. Kerpiçten yapılan neolitik evde ise neolitik dönemde yaşayan insanların kullandığı materyaller ve günlük yaşamlarını yansıtan örnekler bulunmaktadır. Kapalı salonlarda da drama ve sanat eğitimi etkinliklerinin yapıldığı geleneksel el sanatları atölyeleri (ebru, cam altı ve çini boyama, minyatür, kilden seramik yapma, ahşap yakma) ve dışavurumcu sanat atölyeleri (yaratıcı drama, gravür, resim, linol ve monotip baskı) bulunmaktadır. Müzeye gelen ziyaretçiler ve nesneler arasındaki bağı sağlamak amacıyla çivi yazısı atölyesi, mozaik atölyesi, sikke basma atölyesi, mask atölyesi, geleneksel oyuncak yapımı atölyesi, karagöz kukla yapımı atölyesi, masal atölyesi gibi etkinlik atölyeleri oluşturulmuştur. Müze eğitim etkinlikleri her yaş grubuna göre düzenlenerek programlar yapılmaktadır (Erdoğan, 2014: 77-91).

2.3.2. Ekomüze Kavramı, Ekomüzenin Ortaya Çıkması ve Gelişimi

ICOM'un, Fransa'nın Grenoble şehrinde 1971 yılında düzenlediği 9. Genel Toplantısı'nda müzeciliğin gelişmesinde bir dönüm noktası olarak görülen ekomüze kavramı ortaya çıkmıştır. Fransız Çevre Bakanlığı ve ülkedeki üst düzey yetkililer tarafından geliştirilen ekomüze kavramı, ekonomik sürdürülebilirliği sağlamak için kültürel miras unsurlarını değerlendirme fikrine dayanmaktadır (Kurtuluş, 2018:297). Artur Hazelius'un öncülüğünde 1890 yılında İsveç'te, geleneksel İsveç yaşantısını anlatan ve Stokholm'da bulunan Skansen Açık Hava Müzesi ekomüze fikrinin ortaya çıkmasındaki önemli nedenlerden biri olarak görülmektedir. Ekomüze belirli bir bölgede yaşayan toplumlarla ilişkili olarak bölgenin doğal, tarihi ve kültürel değerlerin var olan müze kavramından farklı şekilde ele alınarak yerel kimliğe odaklanmasıyla kaybolmaya yüz tutmuş değerleri gün ışığına çıkararak onları anlamlandırmayı, iyileştirmeyi, bu değerleri topluma sunmayı, korumayı ve gelecek nesillere aktarmayı amaçlamaktadır (Bölükbaşı Ertürk, 2017: 72).

Ekomüze, yeni müzecilik düşüncesinin yaygınlaşması ile 1971 yılında Fransız müze bilimcileri George Henri Riviere ve Hugues De Varine'nin öncülüğünde ortaya çıkan, müze ile insanın doğal çevresi arasında bir bağ kurulması yönelik geliştirdikleri bir kavramdır. ICOM'un 1972 yılında; bir bölgede yaşayan insanlarla ilişkilendirdiği ekomüze kavramı, bütün toplumlara hizmet vermesi sorumluluğundan yola çıkarak bütünleştirici müze olarak tanımlanmıştır. Ekomüze, bir coğrafi bölgeye, bölgenin doğal çevresine, bu bölgede yaşayan topluma ve onun; kültürel, tarihsel ve yaşayan kimliğine odaklanarak bunları ortaya çıkarmayı, korumayı ve sürdürülebilir bir gelişme sağlamayı amaçlamaktadır. Ekomüze, kültürel mirasın keşfedilmesine ve bütünsel yorumuna odaklanmaktadır. Ekomüze doğal, sosyal ve kültürel çevreye odaklanarak yerel halkın refahı ve gelişimini amaçlayan bir müzecilik anlayışı olarak görülmektedir. Fransız müze bilimcisi Peter Davis, ekomüzeyi yeni müzeciliğin post modern bir formu ve toplumla bağ kuran onları motive eden, harekete geçiren bir kavram olarak tanımlamaktadır. Ekomüzede belirli bir coğrafi bölgede yaşayan yerel toplulukların gelenekleri, görenekleri, yerel kültürleri, geleneksel üretim biçimleri, sosyal yapının doğallığının korunarak sürdürülebilirlik sağlanmaya çalışılmaktadır (Doğan, 2010).

Ekomüzenin 21 temel ilkesi bulunmaktadır. Ekomüze ilkelerinin 6'sı demokratik katılımı, 6'sı ekomüzenin işlevlerini ve son 9 ilkesi de ekomüzenin görevlerini belirtmektedir. Ekomüzenin içerisinde pek çok kavram ve tanım yer almaktadır. Bu kavramların başında “yer”, “yer duygusu”, “çevre”, “bölge, alan”, “peyzaj”, “topluluk”, “miras”, “kimlik” gelmektedir. Bu kavramların tümü ekomüze için bir anahtar kavram oluşturmaktadır. Ekomüzenin amaçları arasında yer alan “çevre” kavramı önemlidir. Çünkü ekomüze sadece coğrafi bir alanın jeolojik özellikleri, hayvanları, bitkilerine odaklanmasının yanı sıra insanların gelenekleri, somut ve SOKÜM unsurları, yaşam tarzlarına da odaklanmaktadır. Ekomüze çevre ve çevrecilik kavramlarının yaygınlaştığı sürede görülmeye başlanmış ve bu nedenle insanların çevreleri; el ürünleri, gelenekleri gibi özel doğasını korumaya yönelik görevleri bulunmaktadır. Ekomüze sadece müze kültürüyle değil aynı zamanda kırsal yaşam ve ekonomik gelişim alanıyla da yakından ilişkilidir (Onur, 2014: 446-452).

Peter Davis, ekomüze kavramını kültürel ve doğal mirasın korunması, yerel kimliğin sürdürülmesi, müzenin demokratikleşmesine ve yerel halkın güçlendirilmesine olanak sağlayan bir tür olarak tanımlamıştır. Ekomüze kavramı içerisinde birçok ayırt edici özellik bulunsa da yerel halkın müzelere katılımı ekomüzenin en önemli özelliğidir. Ekomüzelerin sürdürülebilir olması ve korunmasının sağlanabilmesi için SOKÜM'ün sürece dâhil edilmesi gerekmektedir. Ekomüze, dünyanın farklı bölgelerinde yerel toplumların kimliğini güçlendirmeyi amaçlayarak yerel farklılık ve bireyselliğini korumak için önemlidir (Kurtuluş, 2018: 298).

Davis, ekomüze tanımlamasında üç ana biçimden bahsetmektedir: İlk tanım; 1973'de yapılan ekoloji ve çevreye yönelik, ikinci tanım; 1978'de yapılan ekomüzenin deneysel niteliğini, bölgesel doğa parkları içerisindeki gelişimini ve yerel topluluğun rolünü vurgulamıştır. Ekomüze için yapılan son tanım ise 1980'de ait olma duygusunun yaratılmasında yerel kimlik, yer, peyzaj, tarih ve süreklilik gibi pek çok kavramı içermektedir. Ekomüze bir müze veya müze alanı ile sınırlı kalmayarak ekomüzenin bir bölgede kendi alanı olarak tanımladığı her şeyi kapsamaktadır. Somut ve somut olmayan kültürel miras unsurları, nesneler, davranış şekilleri, toplumsal yapılar ve halk ekomüzenin önemli parçalarıdır. Geleneksel müze; yapısı, koleksiyonları, müze uzmanlarını ve ziyaretçileri kapsarken ekomüze; daha çok bölge,

kültürel miras ve kültürel bellek ile ilişkilidir. Böylece geleneksel müze ve ekomüze birbirinden kolayca ayırt edilebilir. Ekomüzenin ayırıcı özelliği insanlar ve doğal çevre arasındaki etkileşimleri gözlemleyerek kültürel miras unsurlarını koruması ve iyileştirmeye çalışmasıdır. Bütün müze türleri gibi bir ekomüze de araştırma, sergileme, kavrama, tanıtmaya ve eğitim işlevini yerine getirmektedir. Bunlara toplumsal ve toplulukla ilgili bir görevde eklenerek halkın müze etkinliklerine katılmasını sağlama, çevresinin gelişimine neden olmaktadır (Onur, 2014: 452-493).

1971'den günümüze kadar varlığını sürdüren ekomüze kavramının gelişmesi sonucunda dünyada 400'e yakın ekomüze kurulmuştur. Davis'e göre ekomüzeler belirli yerlerin özel doğasını korumaya yönelik kuruluşlardır. Kırsal manzara, yerel dil veya bir müzik geleneği bir bölgenin ekomüze olmasını sağlayabilir. Her bölge kendi canlı ve özgün müzesine sahip olabilir. Ekomüze, geleneksel unsurların müzeleştirilmesinden çok bu unsurların bir yörede yaşayan halkın kültürel kimliklerinin korunması olarak görülmektedir. Avrupa'da 2004 yılında kurulan "Ekomüzeler Birliği" ekomüze kavramı hakkında kesin bir tanım yapmıştır: "Bir ekomüze, toplulukların sürdürülebilir bir gelişim için miraslarını koruma, yorumlama ve yönetmelerine ilişkin atılan bir adımdır ve ekomüze topluluğun anlaşmasına dayanmaktadır." Böylece ekomüze ilkeleri dünyanın birçok ülkesinde yayılarak benimsenmiştir. Her ekomüze birbirinden farklıdır ve kendi ilişki ağlarını, işbirliklerini özgün bir şekilde belirlemektedirler. Ancak ekomüzeler birbirinden farklı bir yol izleseler de geleneklere, göreneklere, yerel mimariye ilişkin yerel gurur duygusu, ekonominin canlanması ve kültür unsurlarını korumaları benzer bir yaklaşım içerisindedir. Ekomüzeler yerel halk iletişimi desteklemeleri kapsamında ziyaretçilerin kendi topraklarını keşfetmelerine imkân tanımaktadırlar. Doğal ve kültürel kaynakların sürdürülebilir şekilde kullanılmasını ve korunmasını savunan ekomüze kavramı, yerel kültürlerin keşfedilmesiyle ekoturizm veya kültürel turizm arasında bağ kurmasına da katkı sağlamaktadır. Bu nedenle ekomüzeler kültürel mirasın yerel halk için önemli yönlerini göstermektedir. Davis, yerel bir müzeyle işbirliği halinde olmanın somut ve SOKÜM kaynaklarının belgelenmesi ve korunmasına olanak sağladığını belirtmektedir. Fransız müzebilimciler tarafından ekomüzeler, halkın kendi kültürel ve doğal mirasını nasıl doğru anlayacağı, kullanacağı ve geliştireceğini anlamasını sağlamak için bir eğitim aracı olarak da

görmektedirler. Sonuç olarak Fransa’da ortaya çıkan ekomüze kavramı, kültürel mirasın bütüncü yorumu için bir model olarak evrensel düzeyde kabul görmüştür. Böylece müze gelişimi için birçok ülke ekomüze kavramını benimsemiştir (Onur, 2014: 452-493).

Avrupa’da ortaya çıkan ve gelişen ekomüze türü, Uzakdoğu ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri’nde de yaygınlaşmıştır. Günümüzde çok sayıda ekomüze örneği bulunmaktadır. Türkiye’de ise sadece iki ekomüze örneği yer almaktadır. SOKÜM’ün sergilenmesinde fikir vermesi amacıyla, sonraki bölümde Türkiye’den ve Dünyadan bazı ekomüze örneklerinden bahsedilecektir.

2.3.2.1. Dünyadan Bazı Ekomüze Örnekleri

2.3.2.1.1. Saint Dégan Ekomüzesi

Saint Dégan Ekomüzesi, 1971 yılında Fransa’nın Auray bölgesinde açılmıştır. Müzenin adı 1978 yılında “Pays d’Auray Doğa ve Gelenekler Saint Dégan Ekomüzesi” olarak değiştirilmiştir. Müzenin oluşturulmasındaki temel amaçlar arasında Auray bölgesindeki mirasın zenginliğini yerel halka ve ziyaretçilere daha iyi tanıtmak, eğitsel bir çevre içerisinde genç nesilleri kültürel mirasları hakkında bilgilendirmek ve ziyaretçilerin bölgenin doğal güzelliğini, bölgenin ruhunu daha iyi anlamalarını sağlamak bulunmaktadır. Saint Dégan Ekomüzesi, 17.yüzyıl ve 20.yüzyıla tarihlendirilen yenilenmiş çiftlik yapılarından oluşmaktadır (Şekil 22). Auray bölgesinin 19.yüzyıldaki kırsal yaşamını ziyaretçilere sunmak için kullanılan günlük nesneler, eşyalar, araç ve gereçler, kırsal el işleri (çatı yapımı, demircilik, sepet örme, ip eğirme) ekomüzede sergilenmektedir (Şekil 23, Şekil 24, Şekil 25). Eski yapılardaki mutfaklar ve oturma odaları yeniden düzenlenerek ziyaretçilere sunulmuştur. Çiftliğin ana binaları restore edilerek yerel halk tarafından müzeye bağışlanan eserler burada sergilenmiştir. Rehberli turlar nedeniyle çok az bilgilendirme panosu tercih edilmiştir. Saint Dégan Ekomüzesi gönüllü yerel toplulukların çabaları ile oluşturulmuştur (Onur, 2014: 474-475).

Şekil 22: Saint Dégan Ekomüzesi

Kaynak: https://www.lorientbretagnesudtourisme.fr/fr/fiche/ecomusee-de-saint-degan-brech_TFOSPCUBRE0560000198 , Erişim Tarihi: 05.12.2020

Şekil 23: Saint Dégan Ekomüzesi, Sergilenen Mutfak Eşyaları

Kaynak: <https://recreatiloups.com/ecomusee-de-st-degan-brech-morbihan/#/> , Erişim Tarihi: 05.12.2020

Şekil 24: Saint Dégan Ekomüzesi, Etkileşimli Sergilemeler

Kaynak: <https://www.tidouaralre.com/ecomusee-de-saint-degan-member-39.html> , Erişim Tarihi: 05.12.2020

Şekil 25: Saint Dégan Ekomüzesi, Günlük Yaşama Dair Sergilenen Unsurlar

Kaynak: https://www.lorientbretagnesudtourisme.fr/fr/fiche/ecomusee-de-saint-degan-brech_TFOSPCUBRE0560000198 , Erişim Tarihi: 05.12.2020

2.3.2.1.2. Suojia Miao Ekomüzesi

Suojia Miao Ekomüzesi, Longga bölgesini merkez alarak 1998’de Çin’de açılan ilk ekomüzedir. Müze, Çin’in en büyük dört etnik azınlığından biri olan Miao azınlık grubunun yaşadığı 12 köyle bağlantılıdır. Müzenin en önemli özelliği; köy sakinlerinin ortak yaşamlarını kendi dillerindeki sözlü kayıtlar ile belgelemeyi amaçlamış olan bellek projesini yürüten bir “Bilgi Merkezi” olarak kurulmasıdır. Bellek projesi, köy halkının yaptıkları ve uyguladıkları ritüellerin maddi kültür ve fotoğraf koleksiyonlarının aracılığı ile belgelenmesini içermektedir. Bilgi merkezi; somut kültür nesnelerini depolama, kültürel gelişim tarihini sergileme ve kültürel bilgi, belgeleri için bir araştırma zemini oluşturmaktadır. Bilgi merkezi yapısı köydeki diğer özgün yapılarla aynı malzemelerle aynı şekilde inşa edilmiştir. Merkez’e ek olarak festival, ritüeller, dans ve şarkılar gibi etkinlikler için köyde meydan oluşturulmuştur. Ziyaretçiler köyün kültürel miraslarını gezerken aynı zamanda köy halkı ile de tanışma fırsatı bulmaktadırlar. Bu ekomüze projesi bölge yönetimi için ekonomiyi güçlendirme yönünde kültürel mirası korumak için bir araç olarak görülmüş ve bölgedeki evlere su ve elektrik gelmesi, evlerin yenilenmesi, yeni okul ve sağlık hizmetleri gibi bölgedeki halkın yaşamında önemli iyileşmelere ve gelişmelere neden olmuştur (Onur, 2014: 484-485).

2.3.2.1.3. Miura Yarımadası Ekomüzesi

Japonya’nın Kanagawa iline bağlı olan Miura Yarımadasının geçim kaynağı geleneksel endüstriler, tarım ve balıkçılıktır. Miura Yarımadası, kuzeyinde bulunan Yakasuka ve Yokohoma şehirlerinde yaşayan insanların dinlenme yeridir. “K-Face” olarak bilinen Kanagawa Akademik ve Kültürel Değişim Vakfı, yarımadaadaki farklı müze ve ekomüze alanlarını birbirine bağlayan bir ağ oluşturulmasına yardımcı olmuştur. Böylece Kanagawa Akademik ve Kültürel Değişim Vakfı, Miura Yarımadası Ekomüzesi’ni bölgesel kaynakları koruma, kültürel miras unsurlarına dair bilgileri paylaşma aracı olarak görmüştür. Vakfın kurmuş olduğu yapılar içerisinde ekomüze dışında Yokosuka Kent Müzesi de yer almaktadır. Miura Yarımadası Ekomüzesi’nde yerel halkın geleneksel tarım üretimleri ziyaretçilere aktarılmaktadır (Onur, 2014:492)

2.3.2.2. Türkiye’den Bazı Ekomüze Örnekleri

2.3.2.2.1. Hüsamettindere Köyü Ekomüzesi

Bolu’nun Mudurnu ilçesine bağlı Hüsamettindere Köyü’nde 2005 yılında Türkiye’nin ilk ekomüze örneği oluşturulmuştur. Köye gelen ziyaretçiler köy hayatını deneyimleyerek, SOKÜM’ün korunması ve burada yapılan faaliyetlere katılarak geleneksel köy yaşamının sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadırlar (Ölçer Özünel, 2013: 70) (Şekil 26, Şekil 27).

Şekil 26: Hüsamettindere Köyü Ekomüzesi, Restore Edilen Köy Evi-1

Kaynak: <http://www.bolu.gov.tr/vali-zahterogullarindan-eko-mze-hsamettindere-kyne-ziyaret> , Erişim Tarihi: 05.12.2020

Şekil 27: Hüsamettindere Köyü Ekomüzesi, Restore Edilen Köy Evi-2

Kaynak: <http://www.bolu.gov.tr/vali-zahterogullarindan-eko-mze-hsamettindere-kyne-ziyaret> , Erişim Tarihi: 05.12.2020

Kente göçler nedeniyle Hüsamettindere Köyü'ndeki, yapılar terk edilmiş, köyün nüfusu azalmıştır. Köyün varlığını öğrenen yakın illerden bir grup gönüllü, köydeki 24 evi satın alarak restore etmişlerdir. Restore edilen bu evler, yerel halk ve köye gelen gönüllülerin işbirliğinde onarılmıştır. Onarılan evler daha sonra ekomüze kurma fikrini tetiklemiştir. Hüsamettindere Köyü'nün kalkınması için Doğal ve Kültürel Mirası Koruma Derneği kurularak maddi kaynak aranmaya başlanmıştır. Hüsamettindere Köyü'nde ekomüzenin kurulma amacı; yerel halkın aidiyet duygusunu arttırmak, Anadolu köy evlerini korumak, unutulmuş gelenekleri gün yüzüne çıkarmak ve sürdürülebilirliği sağlamaktır. Köyde düzenlenen etkinlikler ile köye gelen ziyaretçilerin ilgisi çekilmeye çalışılmıştır. Bu etkinlikler; köydeki geleneksel oyunlarının yeniden canlandırılması, köyün geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılığın üretim tekniklerinin ziyaretçilere aktarılmasıdır. Hüsamettindere Köyü'nde her yıl 13 Temmuz'da Hacet Bayramı olarak kutlanan günde yerel halk bir araya gelerek akşam yemeği için hazırlıklar yaparak köye gelen ziyaretçilerle vakit geçirmektedirler. Hüsamettindere Köyü Ekomüzesi'nde gönüllü olarak bulunan kişiler köy yaşamına kısa sürede alışabilmek için köyün gelenek ve göreneklere uygun kıyafetler giymektedirler. Günümüzde Hüsamettindere Köyü Ekomüzesi için birçok proje bulunsada yeterli maddi destek olmaması nedeniyle yarım kalan projeler olmuştur (Kurtuluş, 2018: 302-303).

2.3.2.2.2. Boğatepe Köyü Zavot Ekomüzesi

Kars'ın Boğatepe (Zavot) Köyü'nde yer alan ekomüze, 2011 yılında yerel halkın çabaları ve Boğatepe Çevre ve Yaşam Derneği'nin işbirliğiyle kurulmuştur (Şekil 28). Aynı zamanda Zavot Ekomüzesi Türkiye'nin ilk peynir müzesi olarak da bilinmektedir. Zavot Ekomüzesi'nde yöreye ait kaşar ve gravyer peynirinin üretiminde kullanılan; eski peynir kalıpları, maya kalıpları, tartı ağırlıkları gibi malzemeler sergilenmektedir (Şekil 29). Ekomüzede köyün tarihine ilişkin bilgiler ve resimler de yer almaktadır. Müzenin girişinde Boğatepe Köyü'nde yetiştirilen pek çok bitkiden yapılan doğal şifa ürünleri sunulmaktadır.²³

²³ “Türkiye'nin ilk ve tek ekolojik müzesi: Zavot Eko”, İleri Haber, 12.12.2017, <https://ilerihaber.org/icerik/turkiyenin-ilk-ve-tek-ekolojik-muzesi-zavot-eko-79842.html>, (13.09.2020).

Şekil 28: Boğatepe Köyü Zavot Ekomüzesi, Tanıtım Maketi

Kaynak: <https://anatolianfoodtreasures.com/Haber/8/Zavot-Eko-Muze.html>, Erişim Tarihi: 05.12.2020

Şekil 29: Boğatepe Köyü Zavot Ekomüzesi, Sergileme

Kaynak: <https://anatolianfoodtreasures.com/Haber/8/Zavot-Eko-Muze.html>, Erişim Tarihi: 05.12.2020

2.3.3. Kent Müzeleri

Kent müzeleri koleksiyonlarını kentte yaşayan halkın gündelik yaşamına ait bilgilerden, belgelerden, fotoğraflardan ve belgesellerden oluşturarak sergilemektedirler. Kente dair kültürel belleği ve halkın gündelik yaşamını yansıtmaları nedeniyle kent müzeleri gelecek nesillere kent kültürünü ve kentin kültürel miras unsurlarını yaşatarak aktarması ile sürdürülebilirlik sağlamaktadır (Ölçer Özünel, 2013: 69).

19.yüzyıl sonları ve 20.yüzyıl başlarında ortaya çıkan kent müzeleri, kent kimliğini ve kentlilik bilincini geliştirerek kentte yaşayan farklı etnik kökenli, dinsel ve kültürel grupların birbirlerine saygı çerçevesinde ortak bir yaşam kültürünün benimsenmesini ve bu kültürlerin korunmasını amaçlamaktadır. Günümüzde yaygınlaşan kent müzeleri; kent tarihi müzesi, belediye müzesi, kentsel gelişme müzesi, tarih müzesi gibi isimlerle de anılmaktadır. Kent müzelerinde sergilenen kente dair koleksiyonların yanı sıra halkın araştırmalar yapabileceği arşivler ve kütüphaneler de büyük bir öneme sahiptir. Bunlar dışında düzenledikleri; kurslar, konferanslar, canlı performans gösterileri, kent gezileri, atölye etkinlikleri ve uygulamalarla gelişim göstermektedirler. Kent müzeleri ile kentin kültürel miras envanterlerinin oluşturulması, kentin kültürel mirasının korunması, müze uzmanları ve kurumlar arasında işbirliğinin sağlanması hedeflenmektedir. 21.yüzyıl kent müzeleri, 20.yüzyıl kent müzelerinden farklı olarak sadece kentte yaşayan zengin kişilerin eşyalarının,

resimlerinin sergilendiği kurum olarak değerlendirilmemekte; toplumsal birliği ve beraberliği saygı çerçevesinde sağlayan, eğitim, iletişim ve kültür merkezleri olarak görülmektedir (Silier, 2010: 16-18).

Kent müzeleri, kültürel mirası yansıtan en iyi kurumlardır. Bir kentin kapsadığı tüm tarihsel ve kültür birikimlerini her yaştan ziyaretçiyle paylaşarak, kentlilerin müze gezme alışkanlığı edinmesini sağlamaktadır. Kent müzeleri aynı zamanda kültürel kimliği geçmişten günümüze, günümüzden geleceğe taşıma görevini üstlenerek eğitim işlevini de yerine getirmektedir. Kentin belleği, kimliği, geçmişi olan kent müzeleri kentlinin müzede, yaşadığı yere dair bilgiler edindiği, keyifli vakitler geçirdiği ve kentini sevmeye başladığı yerlerdir (Sözen, 2013).

2.3.3.1. Bursa Kent Müzesi

Bursa kent müzesi, 14 Şubat 2004 tarihinde kentin tarihsel, kültürel, sosyal ve ekonomik zenginliğini tanıtmak ve kentlilere kent tarihini sevdirebilmek için yaşayarak öğrenebileceği bir kent müzesi olarak açılmıştır (Şekil 30). Bu amaç doğrultusunda Bursa ile ilgili bilgiler, belgeler, eşyalar, somut ve SOKÜM öğelerini; görsel sunum, ses ve görüntü kayıtları kullanılarak sürekli ve süreli sergiler düzenleyerek interaktif bir ortam yaratılmıştır. Üç kattan oluşan müzenin bodrum katında; el sanatları çarşısı, ipek kenti Bursa ve üreten Bursa bölümleri yer almaktadır. El sanatları ve esnaf çarşısında; yemenici, nalbant, saraç, arabacı, bakırcı, kalaycı, keçeci, marangoz gibi dükkânların özgün ve görsel canlandırmalarla ziyaretçilere aktarılmaktadır (Şekil 31, Şekil 32, Şekil 33). Zemin katında iki galeri bulunmaktadır. İlk galeri; Uygarlıklar Kenti Bursa, İkinci galeri ise Çağdaş Bursa'dır. İlk galeri de kronolojik bir anlatımla Bursa çevresindeki ilk uygarlıklardan, Osmanlı Dönemi ve Kurtuluş Savaşı yıllarına uzanan tarihsel bilgilere yer verilmiştir. İkinci galeri de ise Bursa'nın Cumhuriyet Döneminde yeniden şekillenen ve gelişen kentin günümüze kadar geçirdiği evreler bilgi ve belgelerle aktarılmaktadır. Müzenin 1.katında, Yaşam Kültürüyle Bursa isimli galeri yer almaktadır. Bu galeride Bursa için önemli olan kişiler, kentin unutulmuş veya unutulma sürecindeki gelenek, görenekler ve alışkanlıklar anlatılmaktadır. Bursa Kent Müzesi'nde dönemsel olarak yenilenen üç geçici sergi salonu bulunmaktadır. Müzede, çocuklar için eğitimlerin etkinliklerinin uygulandığı eğitim atölyesi ve 50 kişilik etkinlikler salonu olarak kullanılan konferans

ve film salonu da vardır. Müzenin üç katındaki koridorlar geçici sergi mekânı olarak kullanılmakta, yenilenen sergiler müzenin aktif olmasını sağlamaktadır.²⁴

Şekil 30: Bursa Kent Müze Binası

Kaynak: <https://bursa.ktb.gov.tr/TR-94269/bursa-kent-muzesi.html>, Erişim Tarihi: 05.12.2020

Şekil 31: Bursa Kent Müzesi, El Sanatları Çarşısı Sergilemelerin Canlandırılması-1

Kaynak: <https://bursa.ktb.gov.tr/TR-94269/bursa-kent-muzesi.html>, Erişim Tarihi: 05.12.2020

²⁴ Bursa Büyükşehir Belediyesi Bursa Kent Müzesi, “Yaşayan Kentin Yaşayan Müzesi”, <http://www.bursakentmuzesi.com/hakkinda/>, (11.07.2019).

Şekil 32: Bursa Kent Müzesi, El Sanatları Çarşısı Sergilemelerin Canlandırılması-2

Kaynak: <https://bursa.ktb.gov.tr/TR-94269/bursa-kent-muzesi.html>, Erişim Tarihi: 05.12.2020

Şekil 33: Bursa Kent Müzesi, Etkinlikler ve Festivallerin Yer Aldığı Resimli Bilgi Panoları

Kaynak: <https://bursa.ktb.gov.tr/TR-94269/bursa-kent-muzesi.html>, Erişim Tarihi: 05.12.2020

Bursa Kent Müzesi'nde düzenlenen bu etkinlikler ve sergiler dışında, “Ara-Bul-Yaz”, “Genç Rehberler Projesi”, “Karagöz-Hacivat Kukla Yapımı”, “Somut Olmayan Kültürel Miras Müze Eğitimi Etkinlikleri” gibi projelerde ziyaretçilere sunulmaktadır. Yapılan etkinlikler ve oluşturulan projelerle müze, kent belleğinin ve gündelik yaşamın gelecek kuşaklara aktarılması konusunda bilinçlendirilmesini

sağlamaktadır. SOKÜM müze eğitim etkinlikleri projesi, Bursa Kent Müzesi ve ÇEKÜL Vakfı işbirliği ile gerçekleştirilmiştir. Bu projedeki eğitim etkinlikleri için belirlenen 11-14 yaş grubu arasındır. Bu yaş grubunun seçilmesinin nedeni soyut düşünebilme becerisine sahip olmalarıdır. Müzede gerçekleştirilen SOKÜM eğitim etkinlikleriyle birlikte çocukların yaşadıkları kentin kültürel zenginliğinin farkına varmaları, doğal ve kültürel mirasın korunmasına yönelik bilgi ve duyarlılık kazanmaları, kültürel kimlik duygusu, korumacılık ve kentlilik bilincini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Bu etkinliklerle öğrencilerin kişisel gelişimlerine katkıda bulunularak; eleştirel ve yaratıcı düşünme, araştırma, inceleme, iş birliğine dayalı çalışma becerileri geliştirilmektedir (Ölçer Özünel, 2013: 69).

2.3.3.2. Gaziantep Bayazhan Kent Müzesi

Müze, 1909’da tütün tüccarı olan Bayaz Ahmet Efendi tarafından yaptırılmış daha sonra restore edilerek Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından Gaziantep’in kent kültürünü ve tarihini yansıtmaları için 2009 yılında ziyaretçilerin hizmetine açılmıştır (Şekil 34). Gaziantep’in kent tarihi, doğa güzellikleri, turistik yerleri, geleneksel el sanatları gibi kültürel zenginliklere yer verilen müzede ziyaretçiler yaşayarak öğrenme fırsatı bulmaktadırlar. Müzede, Kardeş Şehirler Salonu, cafe, yöresel yemeklerin sunulduğu restoran, Gaziantep’in geleneksel el sanatları örneklerinin sergilendiği ve ziyaretçilerin alışveriş yapabildiği mağaza bulunmaktadır.²⁵

Şekil 34: Gaziantep Bayazhan Kent Müze Binası

Kaynak: <https://gaziantep.ktb.gov.tr/TR-174061/gaziantep-bayazhan-kent-muzesi.html>,
Erişim Tarihi: 12.09.2020

²⁵ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, “Gaziantep Bayazhan Kent Müzesi”, <https://gaziantep.ktb.gov.tr/TR-174061/gaziantep-bayazhan-kent-muzesi.html>, (12.09.2020).

Müzenin giriş katında kentin maketi yer almaktadır (Şekil 35). İkinci katında ise Gaziantep'in kronolojik tarihi, bilgi panoları, filmleri, görsel canlandırmalar ile ziyaretçileri karşılamaktadır. Bu alanın devamında Gaziantep'e dair geleneksel el sanatlarının sergilendiği; gümüş işlemeciliği, bakırcılık, yemenicilik, nakış işlemeciliğinin maketlerle canlandırılması yer almaktadır (Şekil 36, Şekil 37). Baklava yapımı odası, fıstık kıran aile canlandırmalarının olduğu sergilemeler vardır²⁶ (Şekil 38).

Şekil 35: Gaziantep Bayazhan Kent Müzesi, Kent Maketi

Kaynak: <https://www.kentmuzeleri.com/Gaziantep-Kent-Muzesi>, Erişim Tarihi: 12.09.2020

Şekil 36: Gaziantep Bayazhan Kent Müzesi, Geleneksel El Sanatlarından Yemeniciliğin Canlandırılması

Kaynak: <https://www.kentmuzeleri.com/Gaziantep-Kent-Muzesi>, Erişim Tarihi: 12.09.2020

Şekil 37: Gaziantep Bayazhan Kent Müzesi, Geleneksel El Sanatlarından Nakış İşlemeciliğinin Canlandırılması

Kaynak: <https://gaziantep.ktb.gov.tr/TR-174061/gaziantep-bayazhan-kent-muzesi.html>, Erişim Tarihi: 12.09.2020

Şekil 38: Gaziantep Bayazhan Kent Müzesi, Gaziantep Baklava Yapımının Canlandırılması

Kaynak: <https://www.kentmuzeleri.com/Gaziantep-Kent-Muzesi>, Erişim Tarihi: 12.09.2020

²⁶ Sesli Rehber, Guide Player, Dijital Müze, "Gaziantep Kent Müzesi", <http://www.kentmuzeleri.com/Gaziantep-Kent-Muzesi>, (12.09.2020).

Gaziantep Bayazhan Kent Müzesi’nde, anıtsal ve sivil mimarisin maketleri, kentlilerin günlük aktiviteleri, gelenekleri, kültürleri ile ilgili bilgiler, belgeler, fotoğraflar ve videolar ile düzenlenen sergiler ziyaretçilere sunulmaktadır. Ziyaretçiler sergileri, elektronik sesli rehberler eşliğinde İngilizce ve Türkçe olarak dinleyebilmektedirler (Ölçer Özünel, 2013: 70).

Yeni müzecilik anlayışıyla ülkemizdeki ve dünyadaki müzeler, koleksiyonlarını özgün sergileme yöntemleri oluşturarak müze ziyaretçilerinin yaşayarak öğrenmelerine önem vermektedirler. Gördüğümüz gibi SOKÜM unsurları aktarılan müze örneklerinde; müze yorumcularının sözlü kültür öğelerini nesneler üzerinden aktarmaları ve ziyaretçileri bilgilendirmeleri, düzenledikleri atölye ve etkinlik uygulamaları, yaratıcı drama, görsel ve işitsel materyaller ya da videolar aracılığıyla sergilemektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS ÖGESİ: BOCUK GECESİ RİTÜELİ

Bu bölümde Edirne'nin Somut Olmayan Kültürel Miras İl Envanteri Listesi'nde yer alan ve Edirne'nin Keşan ilçesi Çamlıca beldesinde düzenlenen Bocuk Gecesi ritüeli hakkında bilgilere yer verilmiştir. Daha sonra Bocuk Gecesi ritüeline dair inanışlar ve gecede yapılan hazırlıklar Çamlıca beldesinde bulunularak görüşmeler ve gözlemler sonucunda aktarılmıştır. Sözlü kültür ögeleri arasında bulunan ritüeller somut olmayan kültürel miras unsurlarıdır bu nedenle ritüellerin insan yaşamındaki öneminden bahsedilmiştir. Günümüzde gelişen teknolojinin yaratmış olduğu olumsuz etkiler ve küreselleşmenin etkisinden bahsedilerek SOKÜM unsurlarının ticari bir ögeye dönüşmeden korunmasının gerekli olduğu anlatılmıştır. Bu bölümün sonunda, tezin ikinci bölümünde yer verilen SOKÜM unsurlarının müzelerde sergilenmesindeki yöntemler ve müze örnekleri doğrultusunda Bocuk Gecesi ritüelinin Edirne müzelerinde sergilenmesine ilişkin öneriler sunulmuştur.

3.1. BOCUK GECESİ RİTÜELİ

Trakya Bölgesi'nde yaşayan Türkler, Balkan topluluklarıyla yüzyıllar boyunca bir arada bulunarak birbirlerinin geleneklerinden, göreneklerinden, düşünce ve yaşam tarzlarından etkilenerak ortak bir kültür oluşturmuşlardır. Bu ortak kültürün oluşmasında 14.yüzyılda başlayan savaşlarla yaşanan toplu göçlerin etkisi bulunmaktadır. Balkanlardan tekrar Trakya Bölgesi'ne göç eden Türkler, Balkan topraklarından edindikleri ortak kültürleri yerleşim yerlerine taşıyarak kültürlerini ve ritüellerini sürdürmeye devam ettirmişlerdir. Bocuk Gecesi ritüeli, Türk ve Balkan topluluklarının bir arada yaşamalarına bağlı olarak ortak kültürlerinden beslenen eski bir ritüel olma özelliği taşımaktadır. Türk halk kültürü; tarih boyunca savaşlar, göçler ve ticaret yollarının yanı sıra farklı uygarlıkların kurulduğu ve bu uygarlıkların yaratmış oldukları birikimleri içerisinde barındırmaktadır. Hıdırellez ve Nevruz gibi geleneksel kutlamalardan biri olan Bocuk Gecesi, göçlerin etkisiyle hem Balkan hem de Türk kültürüne ait ortak izler taşımaktadır. Genellikle mevsimlerin başlangıçları ve bitişlerinde kutlanan ritüellerin özünde doğa ile barışık olma düşüncesi vardır. Özünde

bolluğun ve bereketin bir arada olduğu ritüellerde günümüzde eğlencenin ön planda olduğu görülmektedir (Artun, 1993: 34).

Mevsimsel değişiklikler içerisinde kutlanan; Hıdırellez, Nevruz, Mart Dokuzu, yağmur duası, bahar kutlamaları, bağ bozumu ve hasat gibi ritüeller ortaya çıktıkları yerlerde veya göçlerle birlikte taşındıkları yerlerdeki kültürlerin öğeleriyle kaynaşarak günümüze kadar gelmişlerdir. Bocuk Gecesi, Balkanlardan göçlerle taşınarak, kışın en soğuk günlerinde Trakya’da kutlanan ve günümüzde unutulmaya yüz tutmuş bir ritüel olarak karşımıza çıkmaktadır (Ocak, 2019).

Bocuk Gecesi ritüeli, Edirne’nin Keşan ilçesine bağlı Çamlıca beldesinde düzenlenmektedir. Keşan ilçe merkezine on üç kilometre uzaklıkta ve Çanakkale yolu üzerinde yer alan Çamlıca beldesi eski adıyla Grabuna olarak bilinen yerleşim yeridir (Ek.3). Günümüzden yaklaşık dört bin yıl öncesine kadar yerleşim izlerine rastlanmaktadır. Çamlıca beldesine, Grabuna adını, Yıldırım Beyazıt ordularıyla sefere giderken, Büyük Manastır mevkiinde, orduların hazırlık ihtiyaçlarını giderdiği sırada Türk ordularına yardım eden Rum çobanın adını verdiği bilinmektedir. Tarih boyunca Trakya, Bulgaristan ve Yunanistan topraklarında yaşamış olan Trak yerleşim izlerinin de görüldüğü bu bölge Asya ve Avrupa arasındaki uygarlıkların geçişinde önemli bir rol oynamıştır (Sarıtaş ve Hacıoğlu, 2017: 334-335).

Bocuk Gecesi’nin Antik Çağlar’a kadar uzandığı, Orta Asya, Şamanizm, Anadolu, İslamiyet, Kuzey Avrupa ve ortak Balkan kültürlerinden etkilenecek günümüze ulaştığı tahmin edilmektedir. 5.yüzyıldan itibaren kuzey yarım küreden güneye topluluklar halinde gelen ve Balkanlarda yerleşik yaşam sürdürmeye başlayan Pomak halkının, Bocuk Gecesi’nin temelini oluşturdukları düşünülmektedir. Balkanlardan Trakya Bölgesi’ne göç eden Pomak halkının ritüelleri mevsimlere bağlı olarak şekillenmiştir. Bocuk Gecesi’nin başlaması da kış mevsiminin en soğuk günlerinde, ocak ayında yaşanan soğuk gecelerin ilk ayazlarına, donduruculuğuna ve suların donmasına denk düşmektedir. Pomak halkı, Bocuk Gecesi ritüelini kutladıkları ilk zamanlarda belirli tarihlerde kutlasalar da bir süre sonra mevsimsel farklılıkları göz önünde bulundurularak farklı tarihlerde ancak aynı dondurucu soğuk günlerinde kutlamışlardır. Bocuk Gecesi ritüelinin yanı sıra kutladıkları Sedenkalar (Köy kadınlarının düzenledikleri eğlenceler) ile 1870 sonrası soykırım ve göçlerle birlikte

diğer Müslümanlarla yerleştikleri Trakya Bölgesi'nde geleneklerini sürdürdükleri bilinmektedir (Ocak,2019).

Bocuk Gecesi, eski halk takviminde; kış mevsimini oluşturan eski Kasım günleri (Ruz-ı Kasım) içerisinde kutlandığı bilinmektedir. Yılı ikiye ayıran eski halk takviminde; Kasım günleri kış mevsimini, Hızır günleri (Ruz-ı Hızır) ise yaz mevsimini oluşturmaktadır. Kasım günleri 179 gün sürmekte ve 9 Kasım-6 Mayıs arasını, Hızır günleri de 186 gün sürmekte ve 6 Mayıs-8 Kasım arasını kapsamaktadır. Miladi takvimde Bocuk Gecesi, 8 Ocak veya ocak ayının ortasına denk gelen günde kutlanmaktadır (Sarıtaş ve Hacıoğlu, 2017:335).

1993 yılında Prof.Dr. Erman Artun'un "Tekirdağ Adetleri ve Sedenka" makalesinde yaptığı araştırmalar sonucunda, Bocuk Gecesi'nin Tekirdağ'ın Mahramlı ve Osmanlı köylerinde; eski kasım başından 62 gün sonra, Ortaköy'de kışın 72.sinde yine Ortacaköy'de eski kasımın sekizinden 61 gün sonra, Buzağacı köyünde kışın altmışında, Çorlu'nun köylerinde eski kasımdan 62.gece, Dedecik köyünde yılbaşının 20.gecesinde bir zamanlar benzer ritüellerle kutlandığını ancak makalenin yazıldığı tarihte Bocuk Gecesi'nin bu köylerde unutulmuş olarak kutlanmadığını belirtmektedir (Artun, 1993: 35-37). Kırklarelili araştırmacı yazar Nazif Karaçam ocak ayı ortasında, bir zamanlar Trakya'nın bazı yörelerinde kutlanan ancak günümüzde unutilan Kolada-Kolara Gecesi'nin, Bocuk Gecesi'nin isim değiştirmiş bir başka türevi olabileceğinden söz etmektedir (Karaçam, 1995: 250-251). Belirttiğimiz gibi Bocuk Gecesi günümüzde sadece Edirne'nin, Keşan ilçesi, Çamlıca beldesinde varlığı sürdürülmektedir.

Bocuk Gecesi'nin kutlandığı Çamlıca beldesine ziyaretlerim sırasında belde meydanında yer alan kahvede belde halkıyla tanıştığım, sorular sorarak sohbet etme imkânı bulduğum beldenin büyükleri, Bocuğun kelime anlamını tam olarak bilmediklerini söylemektedirler. Ancak belde de uzun zamandır yaşayan yaşlı insanlar, "Bocuk" olarak adlandırılan bir varlığın bir zamanlar beyazlar içerisinde korkutucu bir görünümde, belde sokaklarında gezerek belde halkını korkuttuğunu anlatmaktadırlar. Balkanlarda "Bocuk" olarak bilinen korkutucu bir ögenin; Bocuk Anası, Bocuk Cadısı, Bocuk Karısı, Bocuk Dede gibi türetilen başka isimlerle de anıldığı bilinmektedir. Bu korkutucu varlığın hanelerden huzuru ve bereketi kaçıran kişiyi simgelemekte olduğunu belirtmektedirler.

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğünde Bocuğun anlamı; Ortodokslarca kutlanan İsa'nın doğum yortusu olarak tanımlanmıştır. Hristiyan halkı 25 Aralık'ta İsa'nın doğumunu kutladıkları Noel'de kesilen domuza Bocuk zamanı pişirildiği için “Bocuk Domuzu” denmektedir. Hristiyan halkın o gün için özel olarak evlerinde besledikleri domuzun besili olması nedeniyle Müslüman halk arasında da ensesi kalın kişilere kinaye olarak “Bocuk domuzu” benzetmesi yapıldığı bilinmektedir. Bulgaristan göçmenlerinin bulunduğu Trakya Bölgesi'nin bazı yörelerinde “Bocuk Domuzu” benzetmesi yakın döneme kadar da yapılmaya devam etmiştir (Ocak, 2019).

3.1.1. Bocuk Gecesi Ritüeli Hazırlıkları ve Kutlamaları

Kışın en soğuk gününde kutlanılan Bocuk Gecesi, uzun bir kış mevsiminden sonra kışın biteceğini ve bahar mevsimine geçileceğini temsil etmektedir. Bu gecede yapılan bütün ritüellerin özünde bahar mevsiminin daha verimli ve bereketli geçmesi, birlik, beraberlik, kötülüklerden korunma, tabiatla iç içe olma gibi düşünceler olduğu görülmektedir. Bocuk Gecesi'nde yapılan ritüeller ve inanışlar da bu amaçla sürdürülmektedir. Çamlıca halkı, Bocuk Gecesi'ni kutlamazlarsa beldenin bereketinin azalacağına, besi hayvanlarının sütten ve yumurtadan kesileceğine inanmaktadırlar. Bu nedenle Bocuk Gecesi tabiatın insanlara iyi davranması için yapılan bir ritüel olmuştur.

Bocuk Gecesi'nin en önemli ritüellerinden birisi kabak tatlısının yenmesidir. Çünkü kabak tatlısının bocuk varlığının sevdiği bir yiyecek olduğu düşünülmektedir. Bu gecede beldedeki her evde kabak pişirilmekte ve mutlaka herkes kabak tatlısından az da olsa yemektir. İnanişaya göre belde halkının, kabak tatlısını yemedikleri zaman korkutucu varlık olan Bocuğun gelip kabak tatlısı yemeyenlerin sırtına bineceğine ve onları korkutacağına inanılmaktadır. Kabağın yanı sıra Bocuk Gecesi'nde ince akıtma, armut, ayva, badem, çekirdek, ceviz, közlenmiş patates, un helvası, kış pekmezi dondurucu gecenin kar suyunda haşlanmış mısır gibi yiyecekler de yenilmektedir. Bocuk Gecesi'ne aile halkı, komşular ve akrabalar katılarak bu geceyi kutlamaktadırlar.

Bocuk Gecesi'ne dair diğer bazı inanışlar şöyledir: Evin damına bir tepsi kabak tatlısı konularak Bocuk olarak bilinen varlığın, gelip yemesi için üç defa “Bocuk Dede Saralia (baklava)” diye seslenilerek korkutucu varlık çağırılır. Bir başka inanış; Bocuk

cadısı tarafından emilen ineğin bir daha süt vermediğidir. Bunu önlemek için de bocuk cadısının sevdiği tatlı olan kabak tatlısı belde halkı tarafından pişirilerek o gece ahırların çatısına bırakılır böylece Bocuk Cadısının kabak tatlısını yiyerek inekleri rahat bıraktığına inanılmaktadır. Son olarak bu inanışlar içerisinde, Bocuk Gecesi'nde suya atılan bir tahtanın donacağına dair ritüel vardır. Tahta atımı geleneği, Çamlıca beldesinde yaşamış olan Hristiyan halkı tarafından sahiplenilen bir başka ritüeldir. Tahta atımı geleneği, mübadele öncesinde Rum ve Bulgar topluluklarının yaşadığı Uzunköprü yöresinde sürdürülmüş olsa da günümüzde sadece hafızalarda yer almaktadır. Müslüman halkın kutladığı Bocuk Gecesi geleneğinde, Bocuk Gecesi'nden on gün sonra suya atılan tahtanın donacağına inanılmaktadır. Balkanlarda yaşayan Hristiyan topluluklarının kutladıkları; Bijic, Paskalya, Noel gibi kış mevsimine dair kutlamalar, Bocuk Gecesi'nin kaynağı olarak gösterilse de bugün kutlayan yerel halk durumun böyle olmadığını Bocuk Gecesi'nin kendi kaynaklarından beslenen ve kendi ritüellerinden oluşan Türk kültürü ürünü olduğunu iddia etmektedir. Bocuk Gecesi'nde yapılan tüm bu ritüeller ve inanışlar, değişerek, kötülüklerden ve hastalıklardan korunmayı, üretimde sürekliliği sağlamayı ve kışı iyi bir şekilde geçirmeyi amaçlamaktadır (Ocak,2019).

Bocuk Gecesi, masallar, maniler, bilmece, türküler ve tiyatral oyunlar eşliğinde kutlanmaktadır. Nesilden nesile aktarılan Bocuk Gecesi ile ilgili korku hikâyelerinde; Bocuk Cadısı olarak bilinen varlığın insan görünümünde ve beyazlar içerisinde, kışın en soğuk gününde kabak tatlısı pişirilmeyen evlere, ahırlara girerek köy halkını ve besi hayvanlarını korkuttuğu anlatılmaktadır. Günümüzde Bocuk Gecesi içerisinde korkutucu öğeleri barındıran bir kış eğlencesi olarak düzenlenmektedir. Bu geceyi korku dolu anlar ile yaşatmak isteyen Çamlıca beldesinin gençleri, Bocuk varlığına benzemek için yüzlerine nişasta veya un sürerek, beyaz çarşaflara bürünerek gece yarısı belde halkının evlerinin camlarından insanları eğlence amaçlı korkutarak kabak tatlısı istemektedirler. Gece boyu süren bu korku ritüellerine bazen teneke ve tefle eşlik ederek devam etmektedirler.

Bocuk Gecesi hakkında kaynakların sınırlı olması nedeniyle çalışma sırasında gecenin düzenlendiği Çamlıca beldesinde bulunarak sözlü tarih araştırmalarına odaklanılmıştır. İlk olarak 13 Ekim 2018 tarihinde Çamlıca beldesine gidilerek yerel halk ile tanışılmış ve Çamlıca beldesinin fotoğrafları çekilmiştir (Şekil 39, Şekil 40).

Şekil 39: Çamlıca Beldesi Meydanı

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Şekil 40: Çamlıca Beldesi Genel Görünüm

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Bocuk Gecesi için yerel halktan bilgiler edinmek amacıyla yerel halk ile bir arada bulunarak görüşülebilecek bir tarih belirlenmiş ve ikinci kez 24 Kasım 2018'de Çamlıca'ya gidilmiştir. Bu tarihte, Çamlıca'da, yerel halktan bir kadının işletmiş olduğu belde kafesinde, beldede de yaşayan büyüklerle, hazırlanılan sorular hakkında konuşularak Bocuk Gecesi ile ilgili bilgiler edinilmiştir. Yerel halkın uzun zamandır kışın en soğuk gününde kutladığı ve sürdürdükleri gelenekleri olan bu gecede, bocuk cadısı olarak adlandırdıkları, insan görünümünde korkutucu bir varlığın hanelerden bolluk bereketi kaçırdığına, besledikleri hayvanlara zarar verdiklerine inandıklarından bu geceyi sakın bir şekilde geçirebilmeleri için bazı ritüellerin yapılmasının gerekli olduğundan bahsetmişlerdir. Bu tedbirler alınırsa bocuk cadısının insanları ve besi hayvanlarını rahatsız etmeyeceğine inandıklarını belirtmişlerdir. İnanışların yansırı bir araya gelip yemek yiyerek, eğlenceler düzenlediklerini ve birlikte vakit geçirdiklerini anlatan yerel halk, anne babalarının anlattıkları bocuk hikâyeleriyle büyüdüklerinden bahsetmişlerdir. Bu hikâyelerle büyüyen belde halkı, gelecek nesillere Bocuk Gecesi ritüelini aktarmak için her sene bu ritüeli yaptıklarını belirtmişlerdir. Belli bir süre kutlamadıkları ancak anlatılan korku hikâyeleriyle büyüyen ve hafızalarında yer edinen Bocuk Gecesi'ni tekrar kutlamaya başlamalarından mutlu olduklarını, geleneklerinin sürdürülmesi gerektiğini aktarmışlardır. Yerel halk ile yapılan konuşmalar sırasında araştırmaya kaynaklık etmesi amacıyla ses kaydı alınmış ve fotoğraf çekilmiştir (Şekil 41).

Şekil 41: Çamlıca Beldesi Halkı İle Yapılan Görüşmeler

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Soruların sorulması bittikten sonra ise Çamlıca'da Çocuk Gecesi için yapılan hazırlıklara dâhil olunmuştur. Hazırlıklar sırasında gecede sahnelenecek olan Çocuk Gecesi'ni tanıtan ve kısa piyeslerden oluşan, tiyatral gösteride giyecekleri kostümleri diktikleri, Çocuk Cadısını tasvir edecek olan korkutucu maketleri; atık materyallerden yaptıkları gözlemlenmiştir (Şekil 42, Şekil 43, Şekil 44). Çamlıca beldesine, üçüncü kez 27 Aralık 2018 tarihinde, Çocuk Gecesi'ne dair yapılan son hazırlıkları görmek için gidilmiştir.

Şekil 42: Çocuk Gecesi İçin Yapılan Hazırlıklar

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Şekil 43: Atık Materyallerden Yapılan
Kostüm Hazırlıkları-1

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Şekil 44: Atık Materyallerden Yapılan
Kostüm Hazırlıkları-2

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Çamlıca beldesine, Bocuk Gecesi'nin kutlandığı 26 Ocak 2019 tarihinde gidilerek bizzat orada bulunulmuştur. Bu gecede ilk dikkat çekici şey; Bocuk Gecesi'ni merak ederek gelen katılımcı sayısının fazla olmasıydı. Eski bir yerleşim yeri olan Çamlıca beldesinin fiziki yerleşimi nedeniyle belde halkının, katılımcıları ağırlayacak büyük bir alanı bulunmamaktaydı. Bu kısıtlı alan nedeniyle kalabalığın oluşturduğu kargaşa ve yoğunluk hâkimdi.

Çamlıca beldesinin kısıtlı alanlarının sağladığı imkânlarla düzenlenen Bocuk Gecesi için gelen insanların sosyal medya paylaşımlarıyla da gecenin geç saatlerine kadar süren katılımcı sayısının artarak devam ettiği gözlemlenmiştir. Çamlıca Meydanı, dar ara sokaklar ve Çamlıca Beldesi Kültür ve Sanat Evi önü Bocuk Gecesi için kullanılan alanları oluşturmuştur (Şekil 45, Şekil 46).

Şekil 45: Bocuk Gecesi İçin Hazırlanan Çamlıca Beldesi Meydanı

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Şekil 46: Çamlıca Beldesi Kültür ve Sanat Evi

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Çamlıca Meydanı'nda katılımcıların tiyatral gösteriyi izlemeleri için kurulan büyük ekran, Çamlıca Beldesi Kültür ve Sanat Evi önüne gece için yapılan makyaj, hediyelik eşya, kostüm stantları ve tiyatral gösterinin yapılacağı sahne, dar sokaklarda ise kabak tatlısı, mısır gibi yiyeceklerin satıldığı stantlar yer almıştır (Şekil 47, Şekil 48, Şekil 49). Kurulan stantlarda, festivale katılanların Bocuk varlığına bürünmeleri için beyaz çarşaf, yerel halkın örgüden yapmış oldukları kabak şeklindeki, hediyelik eşyalar satılarak aynı zamanda köyün ekonomisine de katkıda bulunmaya çalışılmıştır.

Şekil 47: Çamlıca Beldesi Kültür ve Sanat Evi Önünde Yer Alan Standlar

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Şekil 48: Çamlıca Beldesi Sokaklarında Yer Alan Standlar

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Şekil 49: Bocuk Gecesi Tiyatral Sahnesinin Kurulması

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Bocuk Gecesi'ne gelen katılımcılar, Çamlıca Beldesi Kültür ve Sanat Evi'nde yerel halkın çabalarıyla oluşturdukları sergiyi düşük bir ücret (1 TL) ile gezebilme fırsatı bulmuşlardır. Yapının ilk katında geçmiş yıllarda düzenlenen Bocuk Gecesi'nde çekilen fotoğraflar ve Bocuk varlığını tasvir eden korku temalı maketler karşılarken (Şekil 50, Şekil 51); yapının üst katında ise yerel halka ait eski günlük eşyalar sergilenmektedir (Şekil 52, Şekil 53). Çamlıca Meydanı'nda Bocuk varlığının tasviri için yapılan maketler, tiyatral sahneye giden yolun bulunduğu alana iki taraflı olacak şekilde konumlandırılarak katılımcıların alanın ortasından geçmesi sağlanmıştır (Şekil 54).

Şekil 50: Bocuk Gecesi Fotoğraf Sergisi

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Şekil 51: Bocuk Cadısını Tasvir Eden Maketin Sergilenmesi

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Şekil 52: Çamlıca Beldesine Ait Sergilenen Unsurlar-1

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Şekil 53: Çamlıca Beldesine Ait Sergilenen Unsurlar-2

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Şekil 54: Tiyatral Sahneye Giden Yolda Sergilenen Maketler

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Bocuk Gecesi için düzenlenen alanlar ve neler yapılması gerektiği aylar öncesinden belirlenerek Keşan Turizm Derneği Başkanı Tahir Demirel tarafından planlanmıştır. Bütün bu hazırlıkların amacı Çamlıca beldesinin SOKÜM unsuru olan Bocuk Gecesi'ni gelen insanlara tanıtmak ve geleneğin sürdürülmesini sağlamak olmuştur. Bocuk Gecesi her ne kadar içeriğinde korku unsuru bulundursa da eğlenmek için düzenlenen bir festival niteliğindedir. Gece yarısına kadar süren Bocuk Gecesi'nde yüzlerine nişasta ile makyaj yapan ve bocuk cadısına benzemek için beyaz çarşafa bürünen katılımcıların belde halkının evlerinin kapılarına ve pencerelerine vurarak, kabak tatlısı isteyerek samimi ve eğlenceli vakitler geçirdiklerine tanıklık edilmiştir (Şekil 55, Şekil 56).

Şekil 55: Bocuk Gecesi Kutlamaları

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Şekil 56: Bocuk Cadısı Kılığına Bürünen Katılımcılar

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Bocuk Gecesi'ne dair olumsuzluklar değerlendirildiğinde şu sonuçlara varılmaktadır: Yerleşim alanının geniş olmaması, yolların dar olması nedeniyle araç yoğunluğu yaşanarak festival alanına gidilmesinin zor olması bunlardan bazılarıdır. Yaklaşık gece saat 01.00'e kadar süren festival alanında konaklama yerleri bulunmadığı için katılımcılar geri dönüşlerinde sıkıntı yaşamışlardır. Köy alanında bulunan makyaj standında, Bocuk Gecesi'ni merak ederek gelen ziyaretçiler, sadece eğlenmeye geldikleri için geleneğin özünü iyi anlamamaları sebebiyle Cadılar Bayramı'nda yapılan korku temalı makyajlara özenildiği görülmüştür (Şekil 57, Şekil 58).

Şekil 57: Bocuk Gecesi İçin Yapılan Korku Temalı Makyaj Hazırlıkları

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Şekil 58: Bocuk Gecesi'nde Bulunan Katılımcılar

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Çamlıca beldesinde yerel halkın kutladığı Bocuk Gecesi ritüeli ve bu ritüele dair inanışlar, Hristiyanların 31 Ekim'de kutladıkları Cadılar Bayramı'na benzetilse de yerel halk bu durumu kabul etmemektedir. Çünkü böyle bir benzetme halkın Hristiyan geleneğini yaşatması anlamına gelmektedir ve bu benzetme halk tarafından hoş kabul edilmemektedir. Edirne konum itibarıyla ülkemizin Avrupa'ya dolayısıyla Hristiyan âlemine açılan kapısıdır. Bu nedenle gelenek ve göreneklerin taşınması kültürel etkileşimlerin yaşanması doğaldır. Ancak göçlerle birlikte her ne kadar kültürel etkileşimler yaşansa da her toplum, kendi kültürünü benimseyerek kültürlerinin inanışları doğrultusunda ritüeller düzenlemişlerdir. Müzecilik açısından Bocuk Gecesi ve Cadılar Bayramı değerlendirildiğinde ise, materyalleri ve bilgi panoları ve fotoğraflar ile sergilenmesi durumunda iki kültürün benzer ve farklı yönleri anlatılarak insanların etkileşimler hakkında kendi fikirleri oluşturulması sağlanabilir.

3.1.2. Bocuk Gecesi Ritüelinin Edirne'nin Sosyo-Kültürel Bağlamında Değerlendirilmesi

Edirne'nin SOKÜM İl Envanteri Listesi'nde (Şekil 59) yer alan Bocuk Gecesi, düzenlendiği Edirne'nin Keşan ilçesi Çamlıca beldesi için önemli bir ritüeldir. Bocuk Gecesi, eski çağlardan Balkan göçleriyle birlikte Trakya Bölgesi'ne yerleşen insanların farklı kültür ve inanışlarıyla bölgenin etnik ve coğrafi yapısıyla yeniden şekillenen, günümüzde ise unutulmaya yüz tutmuş SOKÜM ögesidir.

Şekil 59: Edirne SOKÜM İl Envanter Listesi

SIRA NO	UNSURUN ADI	ULUSAL ENVANTERDEKİ ADI	ULUSAL ENVANTER NUMARASI	KOMİSYONDA VERİLEN KARAR
1	Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri	Kırkpınar Yağlı Güreşleri Festivali	01.0007	İl Envanteri – Ulusal Envanter
2	Hidrellez Şenlikleri	Bahar Bayramı: Hidrellez / Aziz George Günü	01.0012	İl Envanteri – Ulusal Envanter
3	Ebru	Ebru Sanatı	01.0013	İl Envanteri – Ulusal Envanter
4	Edirne Çinisi	Çini Sanatı	01.0029	İl Envanteri – Ulusal Envanter
5	Edirnekari	Edirnekari Sanatı	01.0032	İl Envanteri – Ulusal Envanter
6	Talika	Talikacılık	01.0098	İl Envanteri – Ulusal Envanter
7	Kispet yapımı	Kispet yapımı	01.0044	İl Envanteri – Ulusal Envanter
8	Kat'ı Sanatı	Kat'ı Sanatı	01.0082	İl Envanteri – Ulusal Envanter
9	Misk Sabunu			İl Envanteri
10	Aynalı Süpürge			İl Envanteri
11	Bocuk Gecesi Kutlamaları			İl Envanteri
12	Geleneksel Atababa Şenlikleri			Bir sonraki toplantıda değerlendirilecek
13	Edirne Bez Bebekleri			Bir sonraki toplantıda değerlendirilecek

Kaynak: <https://edirne.ktb.gov.tr/TR-148000/sokum-envanter-listesi.html>, Erişim Tarihi:

06.12.2020

Çamlıca beldesindeki belde büyüklerinin gençliğinde korku dolu anılarla yaşadıkları Bocuk Gecesi, eğlenceli ve korku anlarının hikâyeleri ve ritüelleriyle sınırlı kalmıştır. 2004 yılı öncesine kadar kutlanılmayan ancak, çocukluğunda bu ritüeli hatırlayan, Çamlıca belde halkına önderlik eden ve yerel halktan biri olan Keşan Turizm Derneği Başkanı Tahir Demirel ile Bocuk Gecesi'nin unutulmamasını ve sürdürülmesini isteyen yerel halkın işbirliği ve uğraşları sonucunda mübadele döneminden kalma avlulu kargir yapı olarak bilinen ve Çamlıca Beldesi Kültür ve Sanat Evi'ne dönüştürülen yapıda tekrar kutlanılmaya başlanmıştır. Çamlıca Meydanı'nda yer alan bu yapıda Bocuk Cadısı kılığına bürünen gençler, gösteriler hazırlamış, gece ile ilgili hazırladıkları manileri okumuş, gece yarısında ise köy halkının evlerine giderek pencereden onları eğlence amaçlı korkutmuşlardır. Bu

etkinliklerden sonra tekrar Bocuk Gecesi ritüeli kutlanmaya başlanmıştır. Böylece kulaktan kulağa yayılan ve sosyal medyanın olanaklarıyla tüm Trakya Bölgesi'nde tanınan ve merak edilen bir gelenek halini almıştır. Sosyal medya ve haberlerle tanınmaya başlamasından sonra Bocuk Gecesi hakkında bazı dergi ve gazetelerde geceye dair az da olsa bilgiler aktarıldığı görülmektedir. Edirne'nin yerel gazetesi olan Hudut Gazetesi'ne yazmış olduğum haber ile Edirne'nin dikkati Çamlıca beldesinde kutlanılan Bocuk Gecesi'ne çekilmeye çalışılmıştır (Ek.4).

Dergi ve gazetelerin yanı sıra günümüzde Bocuk Gecesi'nin tanınmaya başlanmasından sonra bazı akademisyenler de Bocuk Gecesi'ni çalışmalarına dâhil ettikleri görülmektedir. Özlem Güzel ve Hande Akyurt Kurnaz Bocuk Gecesi'ni fenomenolojik bir açıdan ele almışlardır. (Güzel, Akyurt Kurnaz: 2020: 163-178). Halkbilimcilerin de ilgisini çeken Bocuk Gecesi'nin kongrelerde de aktarıldığı görülmektedir. Selma Sol'un yaptığı Bocuk Gecesi ile ilgili çalışma da bu örneklerden biridir. (Sol, 2019:599-608). Ancak SOKÜM ögesi olan Bocuk Gecesi'ni aktaran makaleler ve kongrelerde yapılan çalışmalarda geceye dair somut bilgi ve belgeler yetersizdir. Bu nedenle aktarılanlar benzer ve sınırlı çerçevede kalmaktadır.

Bocuk Gecesi ritüeli, her geçen yıl daha fazla ziyaretçi kitlesine ulaşmaktadır. Çok sayıda katılımcı farklı il ve ilçelerden gecede yapılan ritüelleri merak ettiği için Çamlıca beldesine gelmektedirler. 2012 yılında Bocuk Gecesi için marka tescili alınarak bütün etkinlik ve organizasyon hakları Çamlıca Köy Tüzel Kişiliği tarafından korunma altına alınmıştır. Çamlıca beldesinde devam eden bu gelenek festivalleştirilerek 26 Ocak 2019'da 15'incisi, 18 Ocak 2020 yılında ise 16'ncısı kutlanmıştır.

Günümüzde Bocuk Gecesi'nin, geceyi anlatan kısa sahne ritüelleri, piyesler ve maniler ile kutlanılmakta olduğu görülmektedir. Bu gösteriler, Bocuk varlığını anlatabilmek ve geceyi eğlenceli bir şekilde yaşatabilmek için düzenlenmektedir. Sahnede giyilecek olan kostümler, atık materyallerle Çamlıca'da yaşayan yerel halkın işbirliği ve uğraşları sonucunda hazırlanmaktadır. Önceleri bu gösteriler küçük bir alanda düzenlenirken geceyi merak ederek gelen katılımcıların sartmasıyla birlikte Çamlıca belde meydanında kutlanılmaya başlanmıştır. Ziyaretçilerin ilgilerinin azalmaması ve merak duygularının güçlenmesi için her sene farklı tiyatral konuları ziyaretçilere sergilenmektedir. Tiyatral gösterilerde, Bocuk Gecesi'ni anlatan piyesler

yazılarak farklı sahne kostümleriyle gecenin ritüelleriyle birleştirilmektedir. Çamlıca belde halkından biri olan Billur Ocak, tiyatral gösterilerin sahnelenmesi için piyesler yazmaktadır. Yazmış olduğu piyeslerin isimleri; 2016-Diriliş, 2018-Şifa, 2019-Kaçış'tır. Bu piyeslerde anlatılanlar, tezin ekinde yer verilmiştir (Ek.5).

Çamlıca beldesinde yaşayan halkın anlatımları ile büyüyen genç nesil, Bocuk Gecesi ritüeline sahip çıkmış ve farkındalık yaratmak için çaba göstermişlerdir. Çamlıca beldesi, Trakya Bölgesi'nde unutulmakta olan Bocuk Gecesi'ni yeniden kültüre kazandırarak daha fazla kitleye ulaşmasını sağlamıştır. Çamlıca halkı, atalarının kutlamış olduğu ve geçmişe duyulan özlemlerle Bocuk Gecesi'ni günümüzde de kutlayarak Edirne'nin SOKÜM unsurunu gelecek nesillere aktarmaktadır.

Bir yörenin ya da bir bölgenin kaynaklarını iklimi, çevresi, tarihi değerleri, kültürü, festival ve gelenekleri oluşturmaktadır. Bölgeye özgü tarihi, doğal, kültürel kaynakların, ekonomik ve sosyokültürel değerlerin bugünü ve yarınıni şekillendiren kamu, özel sektör ve diğer kurumların destekleriyle yörede planlı ve programlı etkinlikler sonucunda var olan durumun geliştirilmesiyle istenilen hedeflere ulaşılması önemlidir. Günümüzde festival veya etkinlikler ziyaretçilere yörenin bilinmeyen yanlarını yansıtmaya, farklı bir kültürü tanıtmaya ve yaşam tarzları farklı olan insanlarla bir araya gelebilme imkânlarını sağlayarak sosyal bağları kuvvetlendirmektedir. Çamlıca beldesine özgü olan Bocuk Gecesi ritüelinin yöre halkı tarafından sahiplenilmesi de bu açıdan önemlidir. Çünkü ziyaretçilerin kültürel miras değerlerine olan ilgisi, köy halkının bu kültürel değerini koruma ve yansıtmaya çalışmasıyla gerçekleşmektedir. Bir yörenin ya da bölgenin somut veya SOKÜM unsurlarını korumak ve sürdürülebilirliğini sağlamak kolay değildir. Bu nedenle Çamlıca beldesi de Bocuk Gecesi'ni koruyabilmek ve sürdürülebilirliğini sağlamak için Trakya Üniversitesi ve Keşan Belediyesi gibi kurumlar ile işbirliği halinde her sene bir etkinlik yapılmaktadır. Bocuk Gecesi'nde eskiden devam ettirilmesinin yanında, bu gecenin günümüzde festivale dönüşmesiyle birlikte Bocuk Gecesini anlatan, her sene farklı tiyatral etkinliklerin düzenlenmesiyle yöre halkının sosyal ve kültürel kimliğinin tanınarak zenginleşmesi sağlanmıştır (Sezer, Akkaşoğlu, Küçükaltan, 2016: 523-528).

Ritüeller, SOKÜM unsurları arasında bulunan ve performansa dayanan sözlü kültür öğeleridir. Ritüel kelimesinin kökeni Latince'dir ve "Rit" bir şey yapmak anlamına gelmektedir. Bu kavram özelleştirildiğinde ise "inanınların bir durum ya da konu üzerinde uzlaşmaları ile simgesel anlam yükledikleri geleneksel uygulamalar" olarak tanımlanmaktadır (Olgun, 2016: 83-84). Ritüel, sembolik ve birbirini takip eden davranışların ortak bir birleşim sağlanması sonucunda bireyler ve gruplar halinde tekrarlanarak belli zamanlarda yapılmaktadır. İçerisinde sosyokültürel etkiler barındıran ritüeller, toplumları bir arada tutarak hem dayanışmayı arttırmakta hem de sosyal bütünleşmenin önemli bileşenleri olmaktadır (Karaman, 2010: 227-229). Ritüeller tekrarlanmaya yönelik durumlar olduğundan her şekilde tekrar sergilenebilmektedir. Örneğin; av bereketi, ölüm, doğum, mevsim kutlamaları, tarımsal nedenler ve hastalıklar gibi. Ritüeller amaçlarına göre de sınıflandırılabilir; günlük, mevsimlik ve yıllık ritüellerdir (Olgun, 2016: 85).

Ritüeller ait oldukları toplumsal yapının sürekliliği içerisinde doğal bir şekilde oluşması nedeniyle kutlanan her türlü tören ve şenlik toplumlar için bir hatırlama pratiği sayılmaktadır. Bu nedenle kültürel değerler ve inanışlar, ritüele dayalı eylemlerle nesilden nesile aktararak kültürel belleğin oluşturulmasına ve gelişmesine yardımcı olmaktadır (Murtezaoğlu, 2012: 345-347). Ritüellerin en önemli özelliği geçmiş ve günümüz arasında bağ kurarak gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktır. İnsanların ritüellere ihtiyaç duymalarının nedeni toplumların kötü durum ya da olaylardan korunma ve mutluluk arayışlarından ortaya çıktığı görülmektedir.

Ritüeller gibi festivaller de toplumlararası kültürel kaynaşmanın yaşandığı, gelenek ve göreneklerin sergilendiği, ekonomik ve sosyal yönün ön planda olduğu etkinlikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Festival kavramı; insanların bir araya gelerek; kültür, bilim, sanat, spor, eğlence, din ve ekonomik alanlarda düzenledikleri ve bu alanların bir program dâhilinde katılımcılarla buluştuğu etkinliklerdir. Festival programı içerisinde; hangi dönemde yapıldığı, içeriği, düzenleme döngüsü, katılacak kişi sayısı, süresi yer almaktadır. Festivaller; eğlence, turizm, eğitim ve sosyal etkileşim gibi işlevleri olduğundan, katılımcıların eğlenme, merak ve keşfetme duygusu, farklı kültürleri tanıma ihtiyaçlarının doğrultusunda düzenlenmektedir. Gelecek nesillere kültür ve sanat eserlerinin aktarılmasında sosyokültürel bir öge olan festivaller toplumların kimliklerinin oluşmasında da rol oynar. Günümüzde kent

yaşamının yarattığı koşullar nedeniyle eğlence için ayrılacak zamanın bulunmaması, eskisi kadar yaygın olmayan kış toplantıları, ritüeller ve festivaller; köy, kasaba gibi yerleşim yerlerinde kültürel etkinlikler olarak gerçekleştirilmektedir (Atak, Tatar, Tunaseli, 2017: 1400-1401).

Halkbilim Terimleri Sözlüğünde ise festival kavramı; “Bir toplumun her türlü kötü dış ve iç etkenlerden korunma, barış ve güven içerisinde yaşama, bol ürün elde etme, bir mevsimden diğerine, bir yaşamdan diğer bir yaşama, toplumsal bir yaşantıdan başka bir yaşantıya geçme, tarihsel veya dinsel olaylar, kişi varlık veya yüce varlıkları anma sırasında topluca yemek yiyerek, bağırarak ve gösteri yaparak düzenledikleri eğlence türü” olarak tanımlanmaktadır (Polat, Aktaş Polat, Halis, 2013: 72).

Festivaller, bir bölgede belirli dönemlerde yapılan toplumun kültürel değerlerini kutlama ya da bir olay veya kişiyi anmak için düzenledikleri; kültürel, sanatsal ve sosyal içerikli etkinliklerdir. Festivaller, yerel halkın kültürel değerlerine, sosyal birlikteliğine ve geleneklere olan bağlılıklarının artmasında önemlidir (Giritlioğlu, Olcay, Özekici, 2015: 308-310). Yaşamın zor şartlarıyla devam eden günlük hayata bir dinamiklik katmaları nedeniyle festivaller toplum için önemli görülmektedir. Festivaller önceleri ekonomik geçimleri tarım olan toplulukların ihtiyaçları için yapılan hasat kutlamaları şeklinde yapılmış, Ortaçağ’da dini ritüeller ön plana çıkmış, Rönesans Dönemi’nde ise dini ritüellerden uzaklaşarak günlük aktiviteler, festivaller ve karnavallarla birleştirilmiştir (Sert, 2017: 31).

Festivallerin düzenlendiği bölgedeki toplumlar için ekonomik kültürel, sosyal ve çevresel etkileri bulunmaktadır. Bu etkileri olumlu ve olumsuz olarak değerlendirdiğimizde şunlar görülmektedir; olumlu etkiler; bölge turizminin gelişimine katkı sağlayarak çekiciliğini artırır, bölgenin ekonomisine katkı sağlar, boş vakitlerin değerlendirilmesine olanak yaratır, festivalin düzenlendiği bölgedeki yerel halkın yaşam kalitesi artar ve kültürel sosyal yaşamları canlanır, yerel halk ve katılımcılar arasındaki etkileşim sayesinde toplumlararası farklı kültürler tanınmış olur. Olumsuz etkiler ise; farklı şehirlerden gelen katılımcıların yaratmış olduğu trafik yoğunluğu, insanların tüketmiş olduğu yiyecekler ile çevrenin kirletilmesidir (Bezirgan, Çolakoğlu, 2017: 76). Ayrıca festival turizmine katılan bireylerin ortalama harcama miktarı diğer turizm türlerine göre daha çoktur ve festivalin düzenlendiği

bölgenin ekonomisine katkı sağlar böylece yüksek bütçeli sponsorlukların alınmasına da neden olur (Giritlioğlu, Olcay, Özekici, 2015: 309).

Bazı festivaller herkes tarafından tanınırken bazı festivallerin iyi programlanmaması, sponsorluğun iyi yapılması ve katılımcıların az olması sonucunda tanınamayabilir. Bunun nedeni ise yerel halkın değerlerine sahip çıkamamasından kaynaklanabilmektedir. Yerel halkın, iyi bir program ile festivalin oluşum sürecinde yer alarak iyi bir iş çıkarabileceklerini görmeleri festivalin kalıcılığına ve gelişimine neden olmaktadır (Sert, 2017: 31). Festivaller, kültür unsurlarının gelecek nesillere aktarılması, bölgelerin kendilerine özgü değerlerinin sergilenmesi ve yaşatılmasında önemli bir araçtır. Toplumsal uyumu ve insanlar arasındaki etkileşimi teşvik ederek sosyal kazanımları arttıran festivaller, yerel kültür öğelerinin sahiplenilerek korunmasına ve gelişmesine katkı sağlar. Görsel, bilişsel ve duygusal unsurlarla sunulan kültür, sanat ve folklor festivalleri, halk kültür öğelerine yer vermektedir. Kültürel miras unsurlarının gelecek nesillere aktarılmasında festivaller ve ritüellerin önemli roller üstlendiği görülmektedir (Atak, Tatar, Tunaseli, 2017: 1396-1397).

Evrin Ölçer Özünel, SOKÜM'ün koruma yöntemlerinin somut kültürel mirastan farklı olduğundan bahsetmektedir. SOKÜM'ün bağlamından kopartılmadan ticari bir nesneye dönüştürülmeden korunması gerekir. Toplumdaki tüm bireylerin katılımıyla farklı bakış açıları geliştirilerek yeni koruma ve farkındalık yaratma çalışmalarının artırılmasının daha doğru olacağını savunmaktadır. SOKÜM listesinde yer alan festivallerin ve ritüellerin önemli bir yeri vardır. Ancak günümüzde ritüellerin işlevlerini yitirerek turistik bir tüketim nesnesine dönüşmeye başladıkları görülmektedir. SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'nin 9.Hükümetlerarası Toplantısı'nda görüşülen Alt Organ Raporu'nda turizm ve ticarileşmeye dikkat çekildiği görülmektedir. Bu raporda, turizm ve ticarileşmenin koruma planları içerisinde yer aldığı ve ticarileşmeden gelecek nesillere aktarılmasına nasıl katkı sağlayacağına teşvik edildiğinden söz etmektedir (Ölçer Özünel, 2017: 357-359).

Edirne ili, SOKÜM İl Envanteri arasında yer alan Bocuk Gecesi ritüelinin korku ögesi olan Bocuk ve ritüele dair yapılan tüm inanışlar doğrultusunda Bocuk Gecesi'ni anlatırken belirttiğimiz yörelerde günümüzde kutlanılmamaktadır. Ancak Çamlıca beldesinde festival havasında kutlanarak varlığını korumaya devam ettiği

görülmektedir. Çamlıca beldesi halkı için önemli olan Bocuk Gecesi'nin özüne göre yaşatılması ve tezin önceki bölümlerinde belirtilen tüm hususlara göre korunması gerekmektedir. Böylece bu geleneğin gelecek nesillere aktarılması sağlanabilir. Bocuk Gecesi'ni merak ederek gelen ziyaretçilere de bu gelenek anlatılmalı ve tamamen ticari bir olay haline gelmesinin önüne geçilmelidir. Eğer halk bu mirası korumayıp ticarileşmesine neden olursa Bocuk Gecesi'nin taklitleri artarak öneminin azalmasına, kültürel miras değerlerinin yok olmasına sebep olabilir.

3.1.3. Bocuk Gecesi Ritüelinin Müzede Nasıl Sergilenebileceğine İlişkin Bazı Öneriler

SOKÜM unsurlarının gelecek nesillere aktarılmasında geleneklerin, göreneklerin, ritüellerin ve diğer bütün doğa ile ilgili uygulamaların yaşatılarak korunması müzecilik açısından da önemlidir. Çünkü müzelere düşen görevler arasında SOKÜM unsurlarını korumak ve insanlara bu unsurları aktarmak da yer almaktadır. Müzelerin eğitim etkinlikleri ve SOKÜM'ün sergileme uygulamalarından ve tekniklerinden yararlanılarak topluma SOKÜM'ün önemi ve korunması için neler yapılması gerektiği anlatılarak gelecek nesillere aktarılması sağlanabilir.

Müzeciliğin ilk yıllarında, müzeler sadece eser toplama ve eserleri elit kesimin görmesi sağlanan mekânlar olarak görülürken, postmodernizmle birlikte toplumun her kesimine odaklanarak ziyaretçiler ile iletişimlerini güçlendirmeye başlamışlardır. Müzelerde, nesne odaklı sergilenen eserler postmodernizmle birlikte özne odaklı sergilenmeye başlanmıştır. Nesne odaklı eserlerin sadece bilgi verme amaçlı geleneksel bir şekilde sergilendiği görülürken, özne odaklı eserlerde ziyaretçilerin müzede geçen zamanlarını eğlenceli hale getirmek için eğitim etkinliklerine ve farklı uygulamalı sergilere yer verilmeye başlanmış ve ziyaretçilerin yaşayarak öğrenmeleri amaç edinilmiştir.

Müzelere ülke dışından veya şehir dışından gelen ziyaretçiler müzede bulmak istedikleri bölgeye veya kente ait özgünlük ve yerellik olduğundan müzeler, modernitenin yok ettiği toplumsal bağları yeniden güçlendirmek için bu tür değişimleri yapma gereği duymuşlardır (Öztopçu, 2018). Küreselleşme kavramı ise, ülkelerarası iletişimin artması, kültürel etkileşimlerin yaygınlaşması neticesinde yerel değerler ve evrensel değerlerin iç içe geçmesiyle oluşan yeni yaşam tarzı sürecidir

(Çankaya, 2006). Küreselleşmeyle birlikte yaygınlaşan göçlerin farklı din ve etnik kökenden insanların bir araya gelmesi ve toplulukların çeşitlenmesi sonucunda kültür karmaşası yaşanmıştır (Öztopçu, 2018). Küreselleşmenin yaygınlaştığı ortamlarda olumsuz etkenler yaşanmıştır; toplulukların bir araya gelmesiyle ortaya çıkan çok kültürlülük karşısında kültürel çeşitliliğin yok olmasıyla tek tip kültüre doğru gidiş yaygınlaşmış, topluluklarda milli kimlik krizine sebep olmuş, gelenek ve görenekler insanlar tarafından hor görülmeye başlanmıştır (Rzayeva, 2019). Küreselleşmenin yarattığı bu olumsuz etkiler kültürel unsurları ve günlük yaşamı etkilemesi sonucunda insanların yerele daha çok önem vererek yerel olanı yaşatmak için özen göstermişlerdir.

Müzelere olan ilginin artmasındaki en büyük etken, insanların yerel olana duyduğu ilgiyle müzelere kendilerini yakın hissederek güven ortamı sağlamalarıdır. Modernite ve küreselleşme karşısında problemlerin yaratmış olduğu sorunlara çözüm arayarak müzeler, evrensellik ilkesini benimseyerek müze-ziyaretçi işbirliği halinde kültürel değerleri koruma ve gelecek nesillere aktarılması için uygulamalar oluşturmaktadırlar.

Ziyaretçi odaklı müzeler, sergilerinde ilettikleri mesajın müze ziyaretçisinin yaşamında oluşturduğu değeri sorgulayarak, bilginin algılanabilirliğini arttırmaya yönelik uygulamalar geliştirerek bu uygulamaların deneyimlerini de birer veriye dönüştürmektedirler. Geleneksel müzecilik anlayışında müzelerin işlevleri arasında koleksiyon oluşturma, eserleri koruma, eserlerin korunmasını sağlama, bakımını yapma ve eserleri sergileme iken yeni müzecilik anlayışında müzelerin bu işlevlerine ek olarak ziyaretçilerle iletişim kurma, eğitme ve öğretme işlevlerini üstlendiği görülmektedir. Bu amaçla da müzede dinamik, etkileşimli ve katılımcı sergilemelere başvurmaktadırlar. Etkileşimli sergiler, ziyaretçilerin farklı duygularına hitap edecek ve eğlenceli vakitler geçirebilecekleri şekilde tasarlanmalıdırlar. Çağdaş müzecilikte etkileşim kavramı, iletişimin temel öğeleri içerisinde ziyaretçiyle diyaloglar kurmayı hedefleyen müze içinde; özgürlük hissi veren, dijital, manüel ve planlı uygulamalar olarak görülmektedir. Müzeler, günümüzde toplumla ziyaretçilerle bağ kurabilen, sundukları bilgileri eğlence ve keşif merkezlerine dönüştüren mekânlar olmuşlardır (Acar, 2017: 141-145).

SOKÜM unsurlarının müzelerde sergilenebilmesi için nesnelerin bağlamlarından yararlanılarak ziyaretçiye aktarılmasında yardımcı sergileme tekniklerinde kullanılan teknolojilere ihtiyaç duyulmaktadır. Etkili ve öğretici müze gezisinde ziyaretçiyle nesneler arasındaki yardımcı sergileme teknikleri genellikle iletişimi sağlayacak, sergiyi tanıttak rehber bir kişi (müze yorumcusu), görsel malzemeler, sesli ve yazılı bilgilendirmeler olmaktadır. Uygulamalı sergilerin eğitimdeki başarıyı arttırdığı düşünüldüğünde, SOKÜM unsurlarının büyük bir kısmının canlı performansa dayalı olduğu görülmektedir. SOKÜM unsurlarının müzelerde sergilenmesinde karşılaşılabilecek sorunlar da bulunmaktadır. Örneğin; ziyaretçi ve performans arasında iletişimi sağlayan, görsel, işitsel, yazılı dokümanlar ve müze yorumcuları-rehberleriyle bağlantılı eksikliklerdir. Sözlü aktarımlar, canlı performansa dayalı hem işitsel hem de akademik birikimi şart koşmaktadır. Bu teknik çoğu zaman farklı anlatımlar ile zenginleştirilerek ziyaretçilere aktarılmaktadır. Halk dansları, halk tiyatrosu gibi tiyatral sahneler ve konulara yer vererek pek çok sese ve harekete dayalı uygulamalarla SOKÜM için etkileşimli bir sergileme oluşturulabilir. Her türlü sunumda; görsel, işitsel ya da canlı performansa dayalı sergileme tekniklerinde somut nesnelerden hareketle SOKÜM unsurları ziyaretçilere aktarılabilir (Çakır, 2010).

SOKÜM'ün sergilenmesine yönelik bazı teknolojiler tercih edilmektedir. Bir topluluğa ait yöresel etkinliği tekrar canlandırmak için projeksiyonlar kullanılarak kültüre ait izler; ses, ışık, yapay görüntüler yaratılarak sergi konusuna uygun ortamlar hazırlanabilir (Boyras, 2011).

Bocuk Gecesi ritüeli, Edirne'nin SOKÜM, İl Envanter Listesi'nde olduğu için Türkiye'deki UNESCO SOKÜM Listesi'nde yer alan diğer unsurlar gibi unutulmaması için çalışmalar yapılmalı ve korunması teşvik edilmelidir. Bocuk Gecesi günümüzde her ne kadar festival havasında kutlanılsa da daha çok insanın bu geleneğin, kültürel miras unsuru olduğu konusunda bilgi sahibi olması ve korunması gerekmektedir. Bu nedenle Edirne'deki müzelerin işbirliğiyle Bocuk Gecesi'nin sergilenmesi yapılarak tanıtılmalı ve sözlü tarih çalışmalarıyla geçmişte bu ritüelin nasıl kutlandığı, insanlar için anlamı ortaya çıkartılarak belirttiğimiz tehlikelere karşı koruma altına alınarak farklı anlamları ile simgesel öğeleriyle birlikte sunulmalıdır.

Edirne Arkeoloji ve Etnografya Müzesi veya Edirne Kent Müzesi'nde Bocuk Gecesi hazırlıkları, 2004'den 2020'ye kadar kutlanan Bocuk Gecesi ritüeline ait görseller ve videolar kullanılabilir. Gezici sergileme türü tercih edildiğinde başka şehirlerde Bocuk Gecesi'ni tanıtmaya ve katılma fırsatı sağlanabilir. Hissi sergilemeye (bu Atasoy'un belirttiği bir kategoridir (Atasoy, 1999: 176) başvurulduğunda kısa bir tiyatral gösteri yapılabilir böylece sergiye ziyaretçilerin duygu ve katılımı artırılabilir. Öğretici sergileme ortamları yaratılmasıyla da ziyaretçilerin SOKÜM'ü ve Bocuk Gecesi'ni nasıl koruyabilecekleri konusunda bilgi sahibi olmaları sağlanabilir.

Yeni müzecilik düşüncesiyle birlikte gelişen müze teknolojilerinde farklı sergileme teknikleri kullanıldığı görülmektedir. Cemile Şeyda Çakır, sergileme tekniklerini durağan ve dinamik sergilemeler olarak ikiye ayırdığını belirtmiştir. Durağan sergileme teknikleri kapalı alanda gelenekselleşen sergileme tekniğidir. Bu sergileme tekniklerinde resim ve maketlerin bir arada kullanıldığı diorama tekniği, eserin vitrin yerine manken üzerinde sergilendiği teknik ve fotoğrafların kullanılmadığı durumlarda maket için kullanılan teknikler bulunmaktadır. Dinamik sergileme tekniklerinde ise müze sergilemelerinde yardımcı elemanların kullanıldığı teknikler yer almaktadır. Bu yardımcı elemanlar; simülatörler, hareketli veya yarı hareketli mankenler, büyük projeksiyonlarda film, video, slayt görüntülerinin sergilenmesi, müze yorumcuları, bilgisayar destekli uygulamalar ve yaratıcı drama gibi etkileşimli sergileme teknikleridir (Çakır, 2010).

Bocuk Gecesi'ni müzede sergilerken Çamlıca'da yaşayan belde halkından birkaç kişi sergilemenin yapılacağı müzede, müze yorumcusu olarak gece için yapılan hazırlıkları, Bocuk varlığı ile ilgili korku hikâyelerini ve o gecede neler yaşadıklarını ziyaretçilere anlatabilirler. Yaratıcı drama tekniği kullanılarak hem çocuklara hem de yetişkinlere Bocuk Gecesi ritüelinin mevsimsel geçişi ifade ettiğini, bereket ve bolluğu simgeleyen unsurları içerisinde barındırdığını uygulamalarla ziyaretçilere aktarılabilir. Bocuk Gecesi'ni temsil eden bocuk varlığının benzeri olarak Çamlıca halkı tarafından yapılan heykeller, maketler, giyilen kostümler sergilenebilir. Müzede oluşturulan büyük projeksiyon ile Bocuk Gecesi'ni anlatan belgeseller, Çamlıca beldesinde geceye katılanların sosyal medyada paylaştıkları videolara ve fotoğraflara yer verilebilir. Tüm bu yardımcı elemanların kullanıldığı sergileme teknikleriyle ziyaretçilerin hem etkili

ve eğlenceli bir müze deneyimi yaşamalarına hem de Çocuk Gecesi ritüelini öğrenerek geleneklerini korumalarına neden olabilir.

Edirne şehir merkezinde 9, Edirne'nin Uzunköprü ilçesinde 1 olmak üzere kentte toplam 10 müze bulunmaktadır. Bu müzeler; Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı; Edirne Arkeoloji ve Etnografya Müzesi, Türk İslam Eserleri Müzesi, Selimiye Vakıf Müzesi (Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlanmıştır), Şükrü Paşa Anıtı ve Balkan Savaşı Müzesi, Trakya Üniversitesi Rektörlüğüne bağlı; Sultan II.Bayezid Külliyesi Sağlık Müzesi, Milli Mücadele ve Lozan Müzesi, İlhan Koman Resim ve Heykel Müzesi, Edirne Belediye Başkanlığı'na bağlı; Edirne Kent Müzesi, Hasan Ali Yücel Çocuk Müzesi, Edirne'nin tek özel müzesi olarak; Osman İnci Müzesi, Uzunköprü Belediyesi'ne bağlı; Uzunköprü Kent Müzesi'dir. Bu müzelerin dışında, henüz kesinlik kazanmamış olmamakla birlikte isminde müze ibaresi olan pek çok girişim bulunmaktadır. Çocuk Gecesi'nin Edirne'de sergilenebileceği en uygun müzeler; Edirne Arkeoloji ve Etnografya Müzesi ile Edirne Kent Müzesi'dir.

Edirne'nin en eski müzesi olan Edirne Arkeoloji ve Etnografya Müzesi, 1925 yılında kurulmuştur (Şekil 60). Müze bahçesinde; Helenistik, Roma ve Bizans Dönemleri 'ne ait sütun başlıkları, dolmen, lahitler, Osmanlı Dönemi'ne ait mezar taşları yer almaktadır (Şekil 61). İki katlı olan müzenin; ilk katında arkeoloji ve etnografik eserler ikinci katında ise idari birim bulunmaktadır. Etnografya bölümü ile başlayan sergileme alanı kronolojik bir şekilde arkeoloji bölümü ile devam etmektedir. Etnografya bölümünde, büyük cam vitrinler içerisinde bir oda görünümünde sergilenen eserler Osmanlı Dönemi'ndeki Edirne kültürünü yansıtmaktadır (Şekil 62, Şekil 63, Şekil 64). Arkeoloji bölümünde ise Paleontolojik Dönem'den başlayarak Son Tunç Çağı'na kadar kronolojik bir şekilde eserler sergilenmiştir. Başta Ainos (Enez) antik kentinde yapılan kazılar olmak üzere, ildeki farklı yerlerde yapılan kurtarma kazılarından ele geçen buluntular, satın alma veya hibe yöntemi ile gelen eserler ve gümrük kapılarında yakalanan eserler, müzede sergilenmektedir.

Şekil 60: Edirne Arkeoloji ve Etnografya Müze Binası

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Şekil 61: Edirne Arkeoloji ve Etnografya Müze Bahçesi

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Şekil 62: Edirne Arkeoloji ve Etnografya Müzesi, Etnografik Eserlerin Sergilenmesi-1

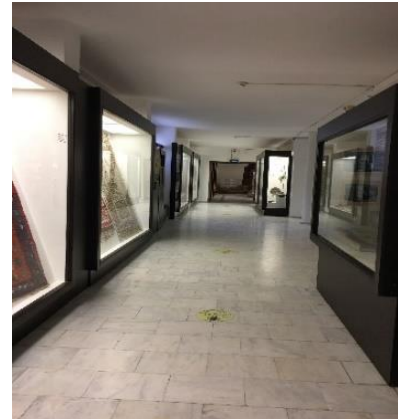
Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Şekil 63: Edirne Arkeoloji ve Etnografya Müzesi, Etnografik Eserlerin Sergilenmesi-2

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Şekil 64: Edirne Arkeoloji ve Etnografya Müzesi, Etnografik Eserlerin Sergilenmesi-3

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Edirne Kent Müzesi ise Selimiye Camisi'nin yakınında ve kent merkezinde yer almaktadır. Müze, Edirne'nin eski Hafızağa Konağı'nın restore edilmesiyle 5 Mayıs 2017 tarihinde açılmıştır. Müze üç kattan oluşmakta ve müzenin bahçesi bulunmaktadır (Şekil 65, Şekil 66).

Şekil 65: Edirne Kent Müzesi Binası

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Şekil 66: Edirne Kent Müzesi Bahçesi

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Müzenin zemin katında; Edirne'nin coğrafi yapısı, iklimi, ilçeleri, ulaşım tarihi ve Edirne kentinin gelişimi kronolojik bir şekilde büyük ve renkli bilgi panolarıyla sergilenmektedir. Giriş katında; Edirne'nin tarihi, Edirne'de yaşanan doğal afetler, işgaller ve mimari yapılar anlatılmaktadır. Birinci katta ise Edirne'nin nüfusu, Edirne'nin yönetim, spor, sağlık, eğitim ve basın tarihleri, göçler, Edirne'nin kültürel yapısı, kent kültürünü anlatan doğum, sünnet gibi gelenekler ve görenekler görsel öğeler ile sergilenerek zenginleştirilmiştir. Bu katta Edirne'nin geleneklerine ve

festivallerine yer verilen oda bulunmaktadır. Oda içerisinde sergilenen; geleneksel halk oyunları, Edirne’de düzenlenen şenlikler, geleneksel müzik kültürü gibi konular resimli bilgi panoları ve interaktif uygulamalar ile ziyaretçilere sunulmaktadır (Şekil 67, Şekil 68, Şekil 69).

Şekil 67: Edirne Kent Müzesi, Geleneksel Halk Oyunlarının Sergilenmesi

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Şekil 68: Edirne Kent Müzesi, Osmanlı Dönemi Edirne’de Şenliklerin Sergilenmesi

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Şekil 69: Edirne Kent Müzesi, Edirne’de Düzenlenen Şenliklerin İnteraktif Uygulama Üzerinden Gösterilmesi

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Edirne Kent Müzesi ve Edirne Arkeoloji ve Etnografya Müzesi’nde Bocuk Gecesi’ne dair hiçbir anlatım bulunmamaktadır. Ancak Edirne Kent Müzesi’nde Türkiye UNESCO SOKÜM Listesi’nde yer alan ve Edirne’yi temsil eden Kırkpınar Yağlı Güreşleri ile ilgili bilgiler görseller ile ziyaretçilere aktarılmaktadır (Şekil 70, Şekil 71).

Şekil 70: Edirne Kent Müzesi, Kırkpınar Yağlı Güreşleri Festivalinin Sergilenmesi-1

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Şekil 71: Edirne Kent Müzesi, Kırkpınar Yağlı Güreş Festivalinin Sergilenmesi-2

Kaynak: Süel Dinç Kişisel Fotoğraf Arşivi

Bocuk Gecesi, Edirne’de belirtilen müzelerde; Bocuk Gecesi’ne dair öğeler ve bilgiler ile anlatılan sergileme yöntemleriyle ziyaretçilere sunulmalı gelecek nesillere aktarılması sağlanmalıdır. Edirne’nin Keşan ilçesi Çamlıca beldesinde bir ritüel olarak düzenlenen Bocuk Gecesi sadece belde halkının ve sosyal medya olanaklarıyla tanınan korku unsurlu eğlenceli bir gece olarak kalmamalı, özgün ritüelleri ile Çamlıca beldesinin geleneği korunmalı, aktarılmalı ve bir turistik organizasyona dönüşmesi engellenmelidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ritüeller, SOKÜM unsurları arasında bulunan ve performansa dayanan sözlü kültür öğeleridir. Genel olarak ritüellerin özünde birlik, beraberlik, bolluk ve bereket anlayışı bulunmaktadır. Mevsim geçişleri, doğum, ölüm gibi durumlarda ritüellerin önemi ortaya çıkmaktadır. Geçmiş ve gelecek arasında bağ kuran ritüeller, toplumların yaşamları içerisinde devamlılığı sağlamakta ve farklı amaçlarla toplumların kültürleriyle şekillenmektedir

Edirne'nin Keşan ilçesi, Çamlıca beldesinde kutlanan Bocuk Gecesi mevsim geçişini simgeleyen, yerel halkın geceyi bir arada kutlamasıyla birlik, bolluk ve beraberliği sağlayan bir ritüel olma özelliği taşımaktadır. Bocuk Gecesi ritüeli kültürler arası etkileşimin bir ürünüdür ve önemli bir SOKÜM ögesidir.

Bu tezde öncelikle SOKÜM'ün sergilenmesinde dikkat edilecek hususlar ve yöntemler örnekler üzerinden analiz edilmiştir. Bocuk Gecesi'nin müzelerde sergilenmesine yönelik örnekler üzerinden aktarılacak önerilerde bulunulmuştur.

Çalışmanın örnek vakasını oluşturan Bocuk Gecesi'nin müzelerde sergilenmesi için yapılan tartışma ve incelenen örnekler ışığında öneriler geliştirilmiştir. Çalışma sonucunda varılan öneriler şunlardır:

- Edirne müzelerinde (Edirne Kent Müzesi, Edirne Arkeoloji ve Etnografya Müzesi) Bocuk Gecesi'nin sergilenmesine yer verilmesi,
- Bocuk Gecesi'nin yapıldığı, Çamlıca beldesinde bulunan, Çamlıca Beldesi Kültür ve Sanat Evi'nin müze olarak düzenlenmesi,
- Çamlıca beldesinde bir ekomüze oluşturulmasıdır.

İlk öneri için şunları söylemek mümkündür; Edirne'nin, kent tarihi açısından eski bir yerleşim olması nedeniyle toplamda 10 müze bulunmaktadır. SOKÜM'e yer veren Edirne müzelerinde (Edirne Kent Müzesi, Edirne Arkeoloji ve Etnografya Müzesi) Bocuk Gecesi'ne dair hiçbir bilgi ve sergileme unsuru yer almamaktadır. Bu nedenle bu çalışma, hem SOKÜM'ün müzelerde sergilenmesini aktarmakta hem de Edirne müzelerinde Bocuk Gecesi sergilemelerine yer verilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır.

Edirne Kent Müzesi, SOKÜM unsuru olan Bocuk Gecesi'nin, çalışmada belirtilen müzeler arasında sergilenmesine en uygun müze türü olarak görülmektedir. Edirne Kent Müzesi'nin en üst katında, Edirne'nin geleneklerine ve festivallerine yer verilen odada; geleneksel halk oyunları, Osmanlı Dönemi'nde Edirne'de şenlikler, geleneksel müzik kültürü gibi konular sergilenerek, resimli bilgi panoları ve interaktif uygulamalar ziyaretçilere aktarılmaktadır. Bocuk Gecesi'nin de Edirne'de kutlanılan festivallerden biri olması ancak bu oda içerisinde sergilemesine yer verilmemesi ve ziyaretçilere tanıtılmaması üzücü bir durumdur. Edirne'deki diğer festivaller sergilenirken teknolojiden yararlanılarak oluşturulan interaktif uygulama içerisinde festivallere ait bilgiler tanıtılmaktadır. Bocuk Gecesi'ne de bu interaktif uygulama içerisinde yer verilmeli ve ziyaretçilere tanıtılmalıdır. Sade bir şekilde ziyaretçilere sergilemelerin yapıldığı bu geleneksel unsurların sergilendiği odanın bir köşesine, Bocuk Gecesi'nde atık materyallerden yapılan bocuk cadısı tasviri maketlerinden bir kaç sergilenerek ziyaretçilerin ilgisi çekilebilir.

Edirne Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde ise geleneksel cam vitrinler içerisinde etnografik eserler sergilenmektedir. Müzede interaktif uygulamaların bulunmaması nedeniyle Bocuk Gecesi'nin sergilenebilmesi ve tanıtılması için en uygun alan müze bahçesi olarak görülmektedir. Edirne Kent Müzesi ve Edirne Arkeoloji ve Etnografya Müzesi bahçelerinin geniş olması nedeniyle Bocuk Gecesi'nin bu açık alanlarda tanıtılması mümkündür. Bocuk Gecesi'nin kutlandığı tarihten, birkaç gün öncesinde, müze bahçesine projeksiyon kurulabilir ve aynı zamanda Çamlıca beldesinde yaşayan birkaç kişinin müzede bulunmasıyla gece için yapılan hazırlıkların aşamaları anlatılarak farklı bir sergileme yöntemi geliştirilebilir. Böylece ziyaretçilerde merak duygusu uyandırılarak Bocuk Gecesi'ne katılımcı sayısı artırılabilir.

SOKÜM'ün yaşatılması, yerel halkın geleneklerinin sürdürülebilmesi ve korunması için müzelerin oluşturdukları sergilemelerde SOKÜM unsurlarına yer vermesi toplum bilincinin sağlaması açısından önemlidir. Bu nedenle yerel halk ve müzelerin iş birliği halinde çalışması gerekmektedir. Ülkemizde, Mardin Müzesi'nin, Bilali Şenlikleri'ne sahip çıkması; örnek bir durumdur. Mardin'in SOKÜM unsurlarından biri olan Bilali Şenlikleri hasat bayramı ritüeli olarak düzenlenen 8 bin yıllık bir gelenektir. Bilali Şenlikleri'nin yaşatılması için müze ve yerel halk işbirliğinde etkinliklerin düzenlendiği görülmektedir. Edirne müzelerinde Bocuk

Gecesi ritüeli için de böyle bir düşünce geliştirilebilir. Edirne'nin Keşan ilçesi Çamlıca beldesinde yaşayan insanların kendi çabalarıyla devam ettirmeye çalıştıkları Bocuk Gecesi ritüeli, Edirne müzelerinin işbirliğiyle, Edirne'deki diğer SOKÜM unsurları gibi korunmalı ve gelecek nesillere aktarılması için adımlar atılmalıdır.

İkinci öneri için ise; Bocuk Gecesi'nin düzenlendiği Çamlıca'da yer alan Çamlıca Beldesi Kültür ve Sanat Evi'nin müzeye dönüştürülmesi fikri ele alınmıştır. Bu yapı, Bocuk Gecesi hazırlıklarında kullanılan materyallerin, gecenin düzenlendiği tarihe kadar sene boyunca saklandığı bir bakıma depo işlevi görmektedir. İki katlı olan Çamlıca Beldesi Kültür ve Sanat Evi'nin ilk katında biri büyük olmak üzere üç oda yer almaktadır. İkinci katında ise Çamlıca halkının topladıkları eski günlük eşyaların amatörce sergilendiği bir oda ve iki küçük oda bulunmaktadır. Her ne kadar yapının ikinci katında Çamlıca halkının eski kullandığı günlük eşyalar yer alsa da müzeciliğe uygun sergileme yöntemleri kullanılmamıştır.

Maddi kaynaklarla desteklendiğinde ve müzecilik anlayışına uygun olarak sergilemeler düzenlendiğinde, bu yapıda Bocuk Gecesi'nin SOKÜM unsurları sergilenebilir. Hatta sadece Bocuk Gecesi'ne ayrılmış bir müze oluşturulabilir. Böylece Çamlıca beldesine sadece yılda bir kez Bocuk Gecesi'nin düzenlendiği tarihte yerel geleneği tanıma ve katılma imkânı bularak il ve ilçelerden gelen ziyaretçiler, köyde oluşturulan bu müzeyi her gün ziyaret etme fırsatı bulabilirler. Günümüzde yaşanan pandemi süreci düşünüldüğünde, Bocuk Gecesi'nin düzenlenmesi mümkün değildir. Önceki festivallerin arşivlenmesi, gelecek seneler için planlamaların yapılması ve festival yapılamadığı zaman, müzenin bu geleneğin bir koruyucusu ve aktarıcısı olarak davranması önemlidir. Müze, sanal müze uygulamaları ve sosyal medya kullanımı ile pandemi sırasında geleneğin unutulmamasında etkili olabilirdi.

Üçüncü öneri için ise; çalışma kapsamında SOKÜM unsurlarının sergilendiği müze türleri arasında ekomüzelerin de bulunduğu bahsedilerek, dünyadan ve Türkiye'den bazı müze örnekleri aktarılmıştır. Bu örnekler üzerinden yola çıkılarak Bocuk Gecesi'nin düzenlendiği Çamlıca beldesinde de bir ekomüze fikri oluşabilir. Ekomüze örnekleri Türkiye'de yok denecek kadar az ve henüz gelişmemiş bir kavramdır. Ekomüzelerin, yerel halkın unutulmaya yüz tutmuş kültürel mirasları, doğal çevreleri ve yerel halkın kültürel kimlikleri doğrultusunda kültürel değerleri iyileştirerek topluma aktarmayı ve sürdürülebilirliğini sağladığını belirtmiştik.

Çamlıca beldesinde yapılan gözlemler ve alan araştırmaları sonucunda; beldenin, tarihi dokusunun zarar görmediği, yeni binaların bulunmadığı, yerel halkın eskiye dair kültürel değerlerini korumaya çalıştıkları görülmektedir. Bu nedenle Çamlıca beldesi, Türkiye için ekomüze örneğinden biri olabilir ve Çamlıca'da düzenlenen Bocuk Gecesi de ekomüze içerisinde değerlendirilerek sergilemesi yapılabilir ve gelecek nesillere aktarılması sağlanabilir.

Çalışmada görüldüğü gibi Türkiye'deki müzelerde, SOKÜM unsurlarının sergilemesinde eksiklik göze çarpmaktadır. Bu nedenle SOKÜM müzelerinin kurulması teşvik edilmelidir. Kent müzeleri ve ekomüzelerde de SOKÜM sergilemelerine yer verilmeli ve örneklerinin artırılması gerekmektedir. Bu müzeler maddi kaynaklarla desteklenerek kullanılan sergileme yöntemleri iyileştirilerek SOKÜM unsurlarına göre düzenlenmelidir. Bu sergilemeler yapılırken, katılımcı bir anlayışla SOKÜM'ün sürekli değişen ve yaşayan bir unsur olduğu unutulmamalı, Bocuk Gecesi'nin turistik organizasyona dönüşmesi yerine yerel halk arasında beraberlik duygusunu pekiştiren bir ritüel olduğuna vurgu yapılmalıdır.

Günümüzde SOKÜM unsurlarının müzelerde sergilenmesi geç kalınan bir uygulama olsa da SOKÜM alanı ülkemizde gelişen bir olgudur. SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'nden sonra Türkiye aktif bir şekilde sürece dâhil olmuştur. TÜRKSOY ve önemli sivil toplum kuruluşlarının da SOKÜM unsurlarının korunması için çalıştığı görülmektedir. Ülkemizde SOKÜM unsurlarının korunmasına yönelik toplantılar düzenlenmekte olup SOKÜM envanterleri hazırlanmakta ve her yıl yeni SOKÜM unsurları UNESCO Türkiye SOKÜM Listesi'ne kayıt edilmektedir. Müzeler de SOKÜM unsurlarının korunmasına ilişkin sergilerini belirttiğimiz yöntemlere göre düzenleyerek hem ziyaretçilerin yaşayarak deneyimlemelerine hem de geleceğe aktarılmasına katkı sağlar.

KAYNAKÇA

Acar, A. (2017). Müze ve Sergilemelerde Etkileşimli Tasarım Çözümleriyle Bilgiyi Görselleştirmek. *Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Yazıları*. (36):139-155.

Akdoğan, A. (2019). *Karagöz Metinlerinin Halk Bilimi Açısından İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akmaz, A. , Akdağ, G. (2008). Meddahlık Geleneği. *Türkiye'nin UNESCO Değerleri ve Turizm Potansiyeli* (ss.284-290). Konya: Eğitim Yayın Evi.

Akmaz, A., Sürme, M. (2018). Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Mevlevi Sema Törenleri. *Akademik Sosyal Araştırma Dergisi*. (84):425-431.

Aksu, H. (2017). Eller Havaya Eller Şifaya: Uluslararası Manisa Mesir Macunu Festivali Üzerine Bir İnceleme. *Milli Folklor Dergisi*. (115): 91-105.

Allan, D.A. (1963). Müzenin Rolü. Müzelerin Teşkilatlanması Pratik Öğütler (ss.5-20). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Altın, K. Altın, E. (2014). Bir İbadet Ritüeli Olarak Semah ve Erzincan Kırklar Semahı'nın Müzikal ve Ritmik Yönden İncelenmesi. *Geçmişten Günümüze Alevilik I. Uluslararası Sempozyumu* (ss. 224-234). Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları.03-05 Ekim 2013.

Anameriç, H. (2016). Bilginin Toplumsallaşmasında Bir Bilgi Kaynağı Olarak Gölge Tiyatrosu: Karagöz ve Hacivat. *ÜNAK2014 Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresi Bildiriler Kitabı* (ss.360-375), Ankara.17-20 Eylül 2014.

Anatolian Food Treasures, “Zavot Eko Müze”, <https://anatolianfoodtreasures.com/Haber/8/Zavot-Eko-Muze.html>, (05.12.2020).

Anonim. (1993).*Sözlü Tarih Kılavuzu*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı. İstanbul.

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi (THBMER) Resmi İnternet Sitesi, “Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi”,<https://hacibayram.edu.tr/thbmer/ankara-sokum-muzesi?lang=tr-TR>, (12.09.2020).

Artun, E. (1993). Tekirdağ Adetlerinden “Bocuk Gecesi ve Sedenka”. *Türk Kültürü Araştırmaları*. Prof. Dr. Şükrü Elçin Armağanı. Y. 29/1-2:34-51.

Atak, O., Tatar S., Tunaseli A. (2017). Kültürel Miras Oluşumunda Festivallerin Yeri ve Önemi: Fethiye Müzik Köyü Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 10(52):1396-1409.

Atasoy, S. (1999). Müzelerde Sergileme. *Yeniden Müzeciliği Düşünmek* (ss.175-179). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları.

Atlı, S. (2018). Türkiye’deki Geleneksel Sohbet Toplantıları Üzerine Bir Değerlendirme. *Milli Folklor Dergisi*. (117):88-101.

Aydın, M. (2013). Etnik Kültürlerin Ortak İnanç Paydaşı: Dünya Coğrafyasında Hıdırellez. *Uluslararası Din Turizmi ve Hoşgörü Konferansı* (ss.1141-1145). Konya. 9-12 Mayıs 2013.

Baki Nalcıoğlu, Z.S. (2018). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ve Müze: Yaklaşımlar, Uygulama Örnekleri, Risk Alanları. *Milli Folklor Dergisi*. 30(120):131-139.

Baki Nalcıoğlu, Z.S. (2019). Somut Olmayan Kültürel Miras Aktarımında Müze Eğitimi. *Müzik Oyun ve Eğlence: Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması*

Çalışmaları. (ss. 335-343). 9. Milletler Arası Türk Halk Kültürü Kongresi. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü.

Bezirgan, M., Çolakoğlu F. (2017). Festival Kalitesinin Turistlerin Bağlılıklarına Etkisi: Burhaniye Dev Güreşleri Festivali Örneği. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi.* 1(2): 74-84.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Resmi İnternet Sitesi,“ Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, Paris 17 Ekim 2003”, <http://www.unesco.org.tr/Pages/181/177/> , (03.04.2019).

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Resmi İnternet Sitesi, “UNESCO Dünya Mirası Listesi”, <https://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-D%C3%BCnya-Miras%C4%B1-Listesi>, (29.03.2020).

Boyras, B. (2011). *Müzelerde Sergileme Bağlamında Teknoloji Kullanımı.*(Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bölükbaşı Ertürk, A.E. (2017). Turizm Potansiyeli Açısından Eko-Müze Kavramının Değerlendirilmesi: Safranbolu, Yörökköy, Bulak Köyü, Yazıköy Örnekleri. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* (3):71-83.

Bursa Büyükşehir Belediyesi Bursa Kent Müzesi Resmi İnternet Sitesi, “ Yaşayan Kentin Yaşayan Müzesi”, <http://www.bursakentmuzesi.com/hakkinda/>, (11.07.2019).

Bursa Büyükşehir Belediyesi Karagöz Müzesi Resmi İnternet Sitesi, “Müzemiz”, <http://karagozmuzesi.bursa.bel.tr/>, (12.09.2020).

Bursa Büyükşehir Belediyesi Karagöz Müzesi Resmi İnternet Sitesi, “Foto Galeri”, <http://karagozmuzesi.bursa.bel.tr/foto-galeri/>, (05.12.2020).

Çakır, C. (2010). *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çankaya, E. (2006). *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzecilik Bağlamında Korunması*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çekiç, İ. (2015). *Geçmişten Günümüze Törensel Bir Yemek: Keşkek*. (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çetinkaya, N., Yıldız, S. (2018). Somut Olmayan Kültürel Miras Unsuru Erzurum Lavaş (Acem) Ekmeğinin Turistik Ürüne Dönüştürülmesine Yönelik Bir Çalışma. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*. 2(Ek:1):430-452.

Çevik, S., Yıldırım Saçılık, M. (2016). Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarının Yenilikçi Turizm Ürünlerine Dönüştürülmesi: Bir Örnek Olay İncelemesi. 47:331-341.

Demir, T., Özdemir, B. (2013). Türkçe Eğitiminde Karagöz / Gölge Oyunları ile Değer Öğretimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*.11(25): 57-89.

Demir, S.Z. (2013). Halk Bilimi Müzeciliğinde DeneySEL Yaklaşımlar: Yaşayan Müze. *Turkish Studies*.8(9):1111-1125.

Doğan, M. (2010). *Ekomüze Odaklı Sürdürülebilir Destinasyon ve Gökçeada Üzerine Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale: Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ekici, M. (2004). Bir Sempozyumun Ardından: Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi. *Milli Folklor Dergisi*.8(61):5-12

Ekici, M. (2017). UNESCO ve Türk Dünyası Ortak Somut Olmayan Kültürel Miras Değerleri. *IV. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu* (ss.549-556). Niğde. 26-28 Nisan 2017.

Erdoğan, N. (2014). *Mardin Müzesi Müze Eğitim Etkinlikleri*. Mardin Müze Müdürlüğü. Mardin.

Giritlioğlu, İ., Olcay, A., Özekici, Y. (2015). Bir Turizm Çeşitliliği Olarak Festival Etkinliklerinin Sınıflandırılması: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. *ODÜ -Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. (13):306-323.

Gömeç, S. (2015). Dede Korkut Hikâyeleri Üzerine. *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*. 58(346): 36-38.

Gülveren, Z. (2016). Kuşköy Işık Dili'nin Halk Bilimi Açısından Değerlendirilmesi. *III. Uluslararası Genç Halkbilimciler Sempozyumu Bildirileri* (ss.115-124). Hacettepe Üniversitesi Türk Halkbilimi Bölümü Yayınları. Ankara. 19 Kasım 2016.

Güray, C. (2018). Devirsel İbadet Modelleri Olarak Semah- Semâ Uygulamalarının Tarihsel Kökenleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırma Dergisi*. (87):23-48.

Gürçayır Teke, S. (2011). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Üzerine Eleştirel Bir Okuma, *Milli Folklor Dergisi*. (92): 5-12.

Gürçayır Teke, S. (2013). Sivil Toplum ve Somut Olmayan Kültürel Miras: Katılım, Akreditasyon ve Eksiklikler. *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Geleceği Türkiye Deneyimi* (ss.41-45). Ankara. UNESCO Türkiye Milli Komisyonu.

Gürçayır Teke, S. (2016). Değişen Kültürel Mekanlar, Dönüşen Gelenekler: Ankara'da Hıdırellez Kutlamaları ve Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri. *Ankara Araştırmaları Dergisi*. 4(1): 44-59.

ICOM International Council of Museums, “What is ICOM’s Definition of a Museum?”,[https://icom.museum/en/faq/what-is-icoms-definition-of-a-museum/#:~:text=%E2%80%9CA%20museum%20is%20a%20non,enjoyment.%E2%80%9D%20\(ICOM%20Statutes%2C](https://icom.museum/en/faq/what-is-icoms-definition-of-a-museum/#:~:text=%E2%80%9CA%20museum%20is%20a%20non,enjoyment.%E2%80%9D%20(ICOM%20Statutes%2C), (02.10.2020).

Güzel, Ö., Akyurt Kurnaz, H. (2020). Türk Kültüründe Bir Miras Olarak Bocuk Gecesi Ritüeli İçeriği: Fenomenolojik Bir Araştırma. *Milli Folklor Dergisi*. 16(18): 163-178.

Kanar, H.E., Doğan, C. (2020). Edirne Örneğinden Hareketle Hıdırellez Geleneği. *Balkan ve Yakınoğu Sosyal Bilimler Dergisi*. 6(1):54-59.

Kaplan, S. (2017). Geleneksel Çini İle Çağdaş Resim. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*. 6(31):1111-1123.

Karaçam, N. (1995). *Efsaneden Gerçeğe Kırklareli*. Kırklareli Belediyesi Yayını. Kırklareli.

Karadeniz, C. (2009). *Dünyada Çocuk Müzeleri İle Bilim, Teknoloji ve Keşif Merkezlerinin İncelenmesi ve Türkiye İçin Bir Çocuk Müzesi Modeli Oluşturulması*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karaman, K. (2010). Ritüellerin Toplumsal Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (21): 227- 236.

Kartal, A. (2017). Meddahlık Geleneğinin Günümüz Sanatçılarındaki Yansıması Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Academic Research Review*. 2 (2):11-20.

Kuzay Demir, G. (2016). Gelenekten Geleceğe: Dede Korkut Kitabı. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 14 (1): 565-580.

Kurtuluş, V.B. (2018). Ekomüze Kavramı İle Kırsal Alanların Sürdürülebilir Korunması Üzerine Bir Tartışma. *Mimarlık, Planlama ve Tasarım Araştırmaları* (ss.296-306). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık ve Danışmanlık.

Küçük, M.A. (2018). İslam Öncesinden Sonrasına Türk Geleneğinde Bir Yaşam Stili: “Okçuluk”. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*. 4(1): 178-191.

Lorient Bretagne Sud Tourisme, “Ecomusée de Saint Déan”, https://www.lorientbretagnesudtourisme.fr/fr/fiche/ecomusee-de-saint-degan-brech_TFOSPCUBRE0560000198, (05.12.2020).

Lytco, A.A. (1995). Meddah-Avrupa ve Doğu Tiyatro Geleneğinin Bağlamında Tek Oyunculu Türk Tiyatrosu. *Türk Araştırmaları Dergisi*. (12): 27-45.

Mardin Müzesi Fan Sayfası Facebook, “Fotoğraflar”, <https://www.facebook.com/mardinmuzesi/photos/a.1791911014179514/2435836993120243/>, (25.12.2020).

Mardin Müzesi Fan Sayfası Facebook, “Fotoğraflar”, <https://www.facebook.com/mardinmuzesi/photos/a.1791911014179514/2435836993120243/>, (25.12.2020).

Mardin Müzesi Fan Sayfası Facebook, “Fotoğraflar”, <https://www.facebook.com/mardinmuzesi/photos/2246162335421044/>, (25.12.2020).

Mardin Müzesi Fan Sayfası Facebook, “Fotoğraflar”, <https://www.facebook.com/mardinmuzesi/photos/2243947862309158/>, (25.12.2020).

Murtezaoglu, S. (2012). Kültürel Belleğin Ritüel Yoluyla Kuruluşu. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*. (2): 344-450.

Müze Asist “Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi”
<https://muzeasist.com/muze/profil/ankara-somut-olmayan-kulturel-miras-muzesi>,
(09.07.2019).

Müzecilik Meslek Kuruluşu Derneği Resmi İnternet Sitesi, “ICOM Alternatif Müze Tanımını Açıkladı”, <http://mmkd.org.tr/icom-alternatif-muze-tanimini-acikladi>,
(22.12.2020).

Ocak, B. (2019). Anadolu- Kuzey Avrupa-Balkanlar Ekseninde Antik Çağ-Pagan İnanışlarına Dayanan Kış Soltistleri.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Seminer Ödevi).
Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Oğuz, M.Ö. (2008). UNESCO ve İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Başyapıtları. *Milli Folklor Dergisi*. 20(78): 5-11.

Oğuz, M.Ö. (2009). Somut Olmayan Kültürel Miras ve Kültürel İfade Çeşitliliği. *Milli Folklor Dergisi*. (82): 6-12.

Oğuz, M.Ö. (2013). Terim Olarak Somut Olmayan Kültürel Miras. *Milli Folklor Dergisi*. (100): 5-12.

Oğuz, M.Ö. (2018). *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

Olgun, H. (2016). İbadet Ritüel ve Kurban. *Milel ve Nihal Dergisi*. 13(2): 82-99.

Onur, B. (2012). *Çağdaş Müze Eğitim ve Gelişim Müze Psikolojisine Giriş*. İmge Kitapevi Yayınları. Ankara.

Onur, B. (2013). *Müze ve Oyun Kültürü*. İmge Kitapevi Yayınları. Ankara.

Onur, B. (2014). *Yeni Müzebilim: Demokratik Toplumu Yaratmak*. İmge Kitapevi Yayınları. Ankara.

Ölçer Özünel, E. (2004). Söz Artık Müzede: Kültürel Bellek, Küreselleşme ve Eğitim Bağlamında Sözlü Kültürün Korunması ve Duyarlılık Geliştirmesi Üzerine. *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi Sempozyumu* (ss.84-89), Düzenleyen Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi. Kültür Turizm Bakanlığı Araştırma ve Genel Müdürlüğü. UNESCO Türkiye Milli Komisyonu. Ankara. 4-6 Mart 2004.

Ölçer Özünel, E. (2013). Camedkândan Canlı Performansa Somut Olmayan Kültürel Miras ve Müzeler. *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Geleceği Türkiye Deneyimi* (ss.65-71). UNESCO Türkiye Milli Komisyonu.

Ölçer Özünel, E. (2017). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Karanlık Yüzleri: Turistifikasyon, Bağlamından Koparma, Millileştirme, Müzeifikasyon, Otantifikasyon ve Aşırı Ticarileşme. *Kültürel Mirasın Korunması Uluslararası Bursa Sempozyumu* (ss.349-366). Bursa. 19-20 Ekim 2017.

Özbek, Ö., Çevik S. (2018). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Taşıyıcısı Olarak Geleneksel El Sanatları: Gönen İlçesinin Yaşayan Mirası. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*. 6(4): 588-603.

Öztopçu, Ö. (2018). *Temsil ve Aidiyet: Tire Kent Müzesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Paykoç, F. (2014). Müzede Oynayarak ve Yaşayarak Öğrenme. *Müzeler, Oyunlar, Oyuncaklar ve Çocuklar* (ss. 143-154). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.

Pelit, E., Türkoğlu, T. (2019). Somut Olmayan Kültürel Miras Değerlerinin Turizme Yansımaları: Ebru Sanatı Üzerine Bir İnceleme. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*. 3(1): 101-118.

Polat, S., Aktaş Polat S., Halis, M. (2013). Kent Kimliği Kapsamında Festivallerin Değerlendirilmesi: Uluslararası Altın Safran Film Festivali Örneği. *Turizm ve Araştırma Dergisi*.2(1): 69-85.

Recreatiloups, “Ecomusée de St-Dégan à Brec’h”,
<https://recreatiloups.com/ecomusee-de-st-degan-brech-morbihan/#!> , (05.12.2020).

Rzayeva, S. (2019). *Küreselleşme ve Somut Olmayan Kültürel Miras İlişkisi: Azerbaycan Örneği*. (Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

San, İ. (2018). *Yaratıcı Drama ve Müze Eğitimi*. Yeni İnsan Yayınevi. İstanbul.

Sarıtaş, S., Hacıoğlu, C. (2017). Çamlıca’da Eski Bir Balkan Kutlaması: Çocuk Gecesi. *Çanakkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 26(2): 333-340.

Sert, A.N. (2017). Yerel Halkın Festivallerin Başarı Faktörlerini Algılamalarına Yönelik Bir Çalışma: Beypazarı Örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*.1(2): 29-44.

Sesli Rehber, Guide Player, Dijital Müze, “Gaziantep Kent Müzesi”,
<http://www.kentmuzeleri.com/Gaziantep-Kent-Muzesi>, (12.09.2020).

Sezer, B., Akkaşoğlu S., Küçükaltan D., (2016). Yöresel Etkinliklerin Sürdürülebilir Turizme Yansımalarına Yönelik Trakya’da Bir Uygulama. *II. Ulusal Sürdürülebilir Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı* (ss.520-535), Düzenleyen Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi. Antalya. 28-30 Nisan 2016.

Shabbar, N. (2001). Çocuklar İçin Müze Eğitimi. *Kent, Toplum, Müze Deneyimler – Katkıları* (ss.68-73). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Silier, O. (2010). Dünyada ve Türkiye’de Kent Müzeleri. *Ege Mimarlık Dergisi*. Temmuz Sayısı: 16-21.

Sol, S. (2019). Balkanlardan Trakya’ya Taşınan Bir Ritüel: Bocuk Gecesi Örneği. *Motif Uluslararası Genç Halkbilimciler ve Türk Dünyası Kongresi Bildiri Tam Metinleri Kitabı* (ss. 599-608), Düzenleyen Eskişehir Osmangazi Üniversitesi. Eskişehir. 15-16 Mayıs 2019.

Soygüden, A. (2018). 656. Kırkpınar Yağlı Güreşlerine Katılan Seyircilerin Sosyo-Demografik Özellikleri ve Katılım Sebepleri. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 20 (2): 337-352.

Sözer, M. (2013). Kent Tarihi Müzeleri ve Arşivleri. *ÇEKÜL Vakfı-Tarihi Kentler Birliği Yayınları*, Kılavuz Kitapçıklar Dizisi 2.

T.C. Bolu Valiliği Resmi İnternet Sitesi, “ Vali Zahteroğulları’ndan Eko-Müze Hüsamettindere Köyü’ne Ziyaret”,<http://www.bolu.gov.tr/vali-zahterogullarindan-eko-mze-hsamettindere-kyne-ziyaret>, (05.12.2020).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2013). *Gelenekten Geleceğe: Türkiye’de Somut Olmayan Kültürel Miras*. Ankara: T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Hakkında”,<http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR-50837/somut-olmayan-kulturel-mirasin-korunmasi-sozlesmesi-hak-.html>, (05.07.2019).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi “Geleneksel Çini Ustalığı”, <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR-202368/geleneksel-cini-ustaligi.html>, (07.07.2019).

T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Mùdùrlùđù Resmi İnternet Sitesi, “Somut Olmayan Kùltürel Miras Ulusal Envanteri”
[,https://aregem.ktb.gov.tr/TR-159257/somut-olmayan-kulturel-miras-ulusal-envanteri.html](https://aregem.ktb.gov.tr/TR-159257/somut-olmayan-kulturel-miras-ulusal-envanteri.html), (30.03.2020).

T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Mùdùrlùđù Resmi İnternet Sitesi, “İslık Dili”, <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-196379/islik-dili.html>, (18.05.2020).

T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Mùdùrlùđù Resmi İnternet Sitesi, “Yaşayan İnsan Hazineleeri Ulusal Envanteri”,
[https://aregem.ktb.gov.tr/TR-12929/yaşayan-insan-hazineleeri-ulusal-envantere.html](https://aregem.ktb.gov.tr/TR-12929/yaşayan-insan-hazinelere-ulusal-envantere.html), (30.03.2020).

T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Mùdùrlùđù Resmi İnternet Sitesi, “ Geleneksel Sohbet Toplantıları”, <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-268220/geleneksel-sohbet-toplantilari.html>, (28.04.2020).

T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Mùdùrlùđù Resmi İnternet Sitesi, “Dede Qorqud/Korkyt Ata/Dede Korkut Mirası: Destan Kùltürü, Halk Masalları ve Müzik”, <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-231680/dede-qorqudkorkyt-atadede-korkut-mirasi-destan-kulturu-.html>, (18.05.2020).

T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Mùdùrlùđù Resmi İnternet Sitesi, “Somut Olmayan Kùltürel Miras Listesi”,
<https://aregem.ktb.gov.tr/TR-50838/unesco-somut-olmayan-kulturel-miras-listesi.html>, (25.05.2020).

T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Mùdùrlùđù Resmi İnternet Sitesi, “İnce Ekmek Yapma ve Paylaşma Kùltürü: Lavaş, Katırma, Jupka, Yufka”,
<http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR-202366/ince-ekmek-yapma-ve-paylasma-kulturu-lavas-katirma-jupk-.html>, (17.05.2020).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, “Hıdırellez”, <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR-131540/hidirellez.html>, (17.05.2020).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Bursa Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, “Bursa Karagöz Müzesi”, <https://bursa.ktb.gov.tr/TR-94272/bursa-karagoz-muzesi.html>, (12.09.2020).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi, “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”, <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-50543/somut-olmayan-kulturel-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html>, (20.06.2020).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Ankara İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, “Beypazarı Yaşayan Müze”, <https://ankara.ktb.gov.tr/TR-260339/beypazari-yasayan-muze.html>, (12.09.2020).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Bursa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, “Bursa Kent Müzesi”, <https://bursa.ktb.gov.tr/TR-94269/bursa-kent-muzesi.html>, (05.12.2020).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Edirne İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, “SOKÜM Envanter Listesi”, <https://edirne.ktb.gov.tr/TR-148000/sokum-envanter-listesi.html>, (06.12.2020).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, “Gaziantep Bayazhan Kent Müzesi”, <https://gaziantep.ktb.gov.tr/TR-174061/gaziantep-bayazhan-kent-muzesi.html>, (12.09.2020).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, “Emine Göğüş Mutfak Müzesi”, <https://gaziantep.ktb.gov.tr/TR-174064/emine-gogus-mutfak-muzesi.html>, (05.12.2020).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği Resmi İnternet Sitesi, “ Somut Olmayan 180 Kültür Mirasımız Daha Envantere Kaydedildi”, <https://basin.ktb.gov.tr/TR-278525/somut-olmayan-180-kultur-mirasimiz-daha-envantere-kayde-.html>, (23.12.2020).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği Resmi İnternet Sitesi, “Bakan Ersoy: Minyatür Sanatı Artık Bir Dünya Mirası”, <https://basin.ktb.gov.tr/TR-278600/bakan-ersoy-minyatur-sanati-artik-bir-dunya-mirasi.html>, (23.12.2020).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği Resmi İnternet Sitesi, “ UNESCO’ dan Bir Müjde Daha! Mangala da Dünya Mirası...”, <https://basin.ktb.gov.tr/TR-278625/unesco39dan-bir-mujde-daha-mangala-da-dunya-mirasi.html>, (23.12.2020).

Tarhan, A. (2007). Modern Çağ’da Semâ’ın Seyirlik Gösteri Haline Dönüştürülmesi. *Selçuk Üniversitesi Mevlana Araştırma ve Uygulama Merkezi Mevlana Araştırma Dergisi*. (1):177-202.

Tekin, G. (2017). Dönüşen Müzecilik ve Müzede Öğrenme Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi Örneği. *Milli Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*. 46(214): 155-166.

Tezcan Akmehmet, K. (2014). Eğitim ve Müzeler. *Müzeler, Oyunlar, Oyuncaklar ve Çocuklar* (ss. 155-161). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.

Tidouaralre, “Ecomusée de Saint Dégan - Galerie”
<https://www.tidouaralre.com/ecomusee-de-saint-degan-member-39.html>,
(05.12.2020).

Turanlı, S. (2012). *Oyuna Dayalı Müze Etkinliklerinin Öğrenci Erişi ve Görsel Sanatlar Dersine Karşı Tutumları Üzerine Etkisi*. (Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Türkan, H.K. (2016). Âşıklık Geleneği ve Âşık İsmail Tezâni'nin Âşıklık Geleneği İçindeki Yeri. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*. 4(8): 252-265.

Türker, A., Çelik, İ. (2012). Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarının Turistik Ürün Olarak Geliştirilmesine Yönelik Alternatif Öneriler. *Yeni Fikir Dergisi*. 4(9): 86-98.

Türkyılmaz, D. (2013). Somut Olmayan Kültürel Miras Çalışmaları Bağlamında Türksoy Bölgesel Seminerlerine İlişkin Bir Değerlendirme. *Milli Folklor Dergisi*. (100): 40-49.

“Türkiye’nin İlk ve Tek Ekolojik Müzesi: Zavot Eko”, *İleri Haber*. 12.12.2017, <https://ilerihaber.org/icerik/turkiyenin-ilk-ve-tek-ekolojik-muzesi-zavot-eko-79842.html>, (13.09.2020).

Türkiye Kültür Portalı Resmi İnternet Sayfası “ Mardin Müzesi: Bir Müzeden Fazlası”, <https://www.kulturportali.gov.tr/portal/mardinmuzesi>, (05.12.2020).

Ulusoy, K. (2011). Türk Toplum Hayatında Yaşatılan Kahve ve Kahvehane Kültürü (Bir Sözlü Kültür ve Sosyal Eğitim Çalışması). *Milli Folklor Dergisi*. (89): 159-169.

Ünal, F., Pınar, Y. (2017). Erken Çocukluk Eğitiminde Müze Deneyiminin Rolü. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*. 6(38):2899-2917.

Yalçın, E. (2008). *Kültürel ve Toplumsal İletişim Bağlamında Âşıklık Geleneği ve Âşık Beyhani'nin Hayatı*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yaşayan Müze Facebook Sayfası “Fotoğraflar”,
<https://www.facebook.com/yasayanmuze/photos/10152494407476023>, (05.12.2020).

Yaşayan Müze Facebook Sayfası, “Fotoğraflar”,
<https://www.facebook.com/yasayanmuze/photos/10152431317951023>, (05.12.2020).

Yaşayan Müze Facebook Sayfası, “Fotoğraflar”,
<https://www.facebook.com/yasayanmuze/photos/10152766323091023>, (05.12.2020).

Yaşayan Müze Facebook Sayfası, “Fotoğraflar”,
<https://www.facebook.com/yasayanmuze/photos/10155176781146023>, (05.12.2020).

Yavuz, E., Altınay, M. (2015). Rekreasyon Etkinliklerine Katılımda Somut Olmayan Kültürel Mirasın Rolü. *III.Rekreasyon Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitabı* (ss.156-161), Düzenleyen Anadolu Üniversitesi ve Dokuz Eylül Üniversitesi. Eskişehir. 5-7 Kasım 2015.

EKLER

EK.1: Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (*)

Paris, 17 Ekim 2003

MISC/2003/CLT/CH/14

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi

Aşağıda kısaca UNESCO olarak anılacak olan, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatının Paris'te Yirmidokuz Eylül-Onyedi Ekim İkint tarihleri arasında toplanan 32.Genel Konferansı,

İnsan hakları alanında mevcut uluslararası belgelere, özellikle 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesine, 1966 Ekonomik, Sosyal, Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesine, 1966 Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesine atıfta bulunarak,

1989 UNESCO Geleneksel Kültür ve Folklorun Korunması Tavsiye Kararında, 2001 UNESCO Kültürel Çeşitlilik Evrensel Bildirgesinde ve Kültür Bakanları nc Yuvarlak Masa Toplantısında kabul olunan 2002 İstanbul Bildirgesinde vurgulandığı gibi, somut olmayan kültürel mirasın, kültürel çeşitliliğin potası ve sürdürülebilir kalkınmanın güvencesi olarak önemini göz önünde tutarak,

Somut olmayan kültürel miras ile somut kültürel ve doğal miras arasındaki köklü karşılıklı bağlılığı göz önünde bulundurarak,

Küreselleşme ve sosyal değişim süreçlerinin, topluluklar arasında diyalogu yenileme koşullarını oluşturmakla birlikte, hoşgörüsüzlük olgusunun yaptığı gibi, özellikle korumaya yönelik kaynakların yetersizliğinden dolayı, somut olmayan kültürel mirasla ilgili bozulma, yok olma veya yıkılma gibi ciddi tehditleri arttırdığını kabul ederek, İnsanlığın somut olmayan kültürel mirasının korunması konusunda evrensel istenç ile bir ortak kaygının varlığının farkında olarak,

Toplulukların, özellikle yerli toplulukların, grupların ve bazı durumlarda bireylerin somut olmayan kültürel mirasın üretimi, korunması, bakımı ve yeniden yaratılması konusunda önemli rol oynadıklarını, böylece kültürel çeşitliliği ve insan yaratıcılığını zenginleştirdiklerini kabul ederek,

UNESCO'nun, başta 1972 tarihli Dünya Kültürel ve Doğal Mirası Koruma Sözleşmesi olmak üzere kültürel mirasın korunması konusunda norm oluşturuu belgeler hazırlama yolundaki çalışmalarının geniş etkileri bulunduğunu not ederek,

Somut olmayan kültürel mirasın korunması konusunda henüz, bağlayıcılığı olan hiçbir çok taraflı metin bulunmadığını ayrıca not ederek,

Kültür ve doğa mirasıyla ilgili mevcut uluslararası anlaşmaların, tavsiyelerin ve kararların, somut olmayan kültürel mirasa ilişkin yeni hükümlerle etkili bir şekilde zenginleştirilmesi ve tamamlanması gerektiğini düşünerek,

Somut olmayan kültürel mirasın önemi ve korunması konusunda, özellikle yeni kuşakların daha fazla bilinçlendirilmesi gerektiğini göz önünde bulundurarak,

Uluslararası topluluğun, Sözleşmeye Taraf Devletlerle birlikte işbirliği ve karşılıklı yardımlaşma ruhu içinde bu mirasın korunmasına katkıda bulunması gerektiğini göz önünde bulundurarak,

UNESCO'nun somut olmayan kültürel mirasla ilgili programlarını, özellikle İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirasının Başyapıtları Bildirgesini hatırlayarak, Somut olmayan kültürel mirasın, insanları birbirlerine yakınlaştıracı ve onlar arasında değiş tokuşu ve anlayışı sağlayıcı, paha biçilmez rolünü göz önünde bulundurarak, 2003 Ekim'inin on yedinci gününde iş bu Sözleşmeyi kabul etmiştir.

I. Genel Hükümler

Madde 1: Sözleşmenin Amaçları

İşbu Sözleşmenin amaçları şunlardır:

- a) somut olmayan kültürel mirası korumak;
- b) ilgili toplulukların, grupların ve bireylerin somut olmayan kültürel mirasına saygı göstermek;
- c) somut olmayan kültürel mirasın önemi konusunda yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığı arttırmak ve karşılıklı değerbilirliği sağlamak;
- d) uluslararası işbirliği ve yardımlaşmayı sağlamak.

Madde 2: Tanımlar

Bu Sözleşmenin amaçları bağlamında,

1. “Somut olmayan kültürel miras” toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekanlar- anlamına gelir. Kuşaktan kuşağa aktarılan bu somut olmayan kültürel miras, toplumların ve grupların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşimlerine bağlı olarak, sürekli biçimde yeniden yaratılır ve bu onlara kimlik ve devamlılık duygusu verir; böylece kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına duyulan saygıya katkıda bulunur. İşbu Sözleşme bağlamında, sadece, uluslararası insan hakları belgeleri esaslarına uyan ve toplumların, grupların ve bireylerin karşılıklı saygı gereklerine ve sürdürülebilir kalkınma ilkelerine uygun olan somut olmayan kültürel miras göz önünde tutulacaktır.

2. Yukarıda 1. fıkra tanımlanan “somut olmayan kültürel miras”, özellikle aşağıdaki alanlarda belirir:

- a) Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar;
- b) Gösteri sanatları;
- c) Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler;
- d) Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar;
- e) El sanatları geleneği.

3. “Koruma” terimi, somut olmayan kültürel mirasın yaşayabilirliğini güvence altına alma anlamına gelir; buna kimlik saptaması, belgeleme, araştırma, muhafaza, koruma, geliştirme, güçlendirme ve özellikle okul içi ya da okul dışı eğitim aracılığıyla

kuşaktan kuşağa aktarma olduğu kadar, bu kültürel mirasın değişik yanlarının canlandırılması dahildir.

4. “Taraf Devletler” Sözleşmeyle bağlı olan ve Sözleşmenin yürürlükte bulunduğu Devletlerdir.

5. Sözleşme 33. maddede gönderme yapılan ve işbu Sözleşmeye o maddede belirtilen koşullara uygun biçimde Taraf olan topraklara aynen uygulanır. Bu bağlamda “Taraf Devletler ” terimi mezkur topraklara da atıfta bulunmaktadır.

Madde 3:Başka Uluslar Arası Belgelerle İlişki

Bu Sözleşmenin hiçbir hükmü,

a) 1972 Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına ilişkin Sözleşme gereğince dünya mirasına dahil oldukları ilan olunan ve somut olmayan bir kültürel miras biriminin doğrudan bağlı bulunduğu malların statüsünü değiştirecek veya koruma düzeyini azaltacak biçimde; ya da

b) Taraf Devletlerin telif haklarına veya ekolojik ve biyolojik kaynaklarının kullanımına ilişkin uluslararası belgelerden doğan haklarını ve yükümlülüklerini etkileyecek şekilde yorumlanamaz.

II. Sözleşmenin Organları

Madde 4: Taraf Devletler Genel Kurulu

1.İşbu Sözleşme ile bir Taraf Devletler Genel Kurulu oluşturulmuştur; buna aşağıda “Genel Kurul” denilecektir. Genel Kurul, işbu Sözleşmenin egemen organıdır.

2.Genel Kurul, iki yılda bir olağan olarak toplanır. Genel Kurulun karar alması veya Hükümetler arası Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Komitesinin veya Taraf Devletlerin üçte birinin çağrısı üzerine olağanüstü toplantı yapılabilir.

3. Genel Kurul, kendi İç Tüzüğünü kabul eder.

Madde 5: Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Hükümetler arası Komitesi

1.UNESCO nezdinde bir somut olmayan kültürel mirasın korunması hükümetler arası Komitesi kurulmuştur; buna aşağıda “Komite” denilecektir. Komite, bu Sözleşme 34.

madde uyarınca yürürlüğe girdikten sonra, Taraf Devletler Genel Kurulunca seçilecek Taraf Devletin temsilcilerinden kurulu olacaktır.

2.Sözleşmeye Taraf Devlet sayısı 50 olunca Komite üye sayısı 24'e yükseltilecektir.

Madde 6: Komite Üyelerinin Seçimi ve Görev Süreleri

1.Komite üyesi Devletlerin seçimi hakça coğrafi dağılım ve dönüşüm ilkelerine göre yapılır.

2.Komiteye üye Devletler, 4 yıllık bir görev süresi için, Genel Kurul olarak toplanacak Sözleşmeye Taraf Devletler tarafından seçilir.

3.Bununla birlikte, birinci seçim döneminde seçilen Komite üyesi Devletlerin yarısının görev süresi iki yıl ile sınırlıdır. Bu Devletler birinci seçimde kurayla belirlenir.

4. Komiteye üye Devletlerin yarısı, her iki yılda bir Genel Kurul tarafından yenilenir.

5.Genel Kurul, boş üyelikleri doldurmak için gerekli sayıda Devleti üyeliğe seçer.

6.Komite üyesi bir Devlet, art arda iki görev süresi için seçilemez.

7. Komitesi üyesi Devletler, kendilerini temsil etmek için, somut olmayan kültürel mirasın çeşitli alanlarında nitelikli kişileri seçerler.

Madde 7: Komitenin Görevleri

İşbu Sözleşme tarafından verilmiş başka yetkilere zarar vermemek koşuluyla Komitenin görevleri şunlardır:

a) Sözleşmenin amaçlarını desteklemek, bu amaçların uygulamaya geçirilmesini özendirmek ve izlemek;

b) İyi örnek uygulamalar konusunda rehberlik etmek ve somut olmayan kültürel mirasın korunması önlemleri konusunda tavsiyelerde bulunmak;

c) 25. Maddeye uygun olarak Fon kaynaklarının kullanımı konusunda bir taslak hazırlamak ve Genel Kurulun onayına sunmak;

d) 25. Maddeye uygun olarak kaynaklarını arttırma yollarını aramak ve bu amaçla gerekli önlemleri almak;

e) Sözleşmenin hayata geçirilmesi için uygulama yönergeleri hazırlamak ve bunları Genel Kurul'un onayına sunmak;

- f) 29. Maddeye uygun olarak Taraf Devletler tarafından sunulan raporları incelemek ve Genel Kurul için bunları özetlemek;
- g) Taraf Devletlerin sunduğu talepleri incelemek ve Komite tarafından saptanarak Genel Kurul tarafından onaylanacak ölçütlere göre:
 - i) 16, 17 ve 18. maddelerde kayıtlı listeye yazım ve teklifler hakkında karar vermek;
 - ii) 22. madde uyarınca uluslararası yardım tahsisi konusunda karar vermek.

Madde 8: Komitenin Çalışma Yöntemleri

1. Komite, Genel Kurula karşı sorumludur. Bütün uygulamaları ve kararları hakkında Genel Kurula rapor verir.
2. Komite, kendi iç tüzüğünü üyelerinin üçte iki çoğunluğu ile belirler.
3. Komite, görevlerini yerine getirmek için geçici süre ile uygun gördüğü göreve özel danışma organlarını kurabilir.
4. Komite, belirli konularda danışmak amaciyle, toplantılarına somut olmayan kültürel mirasın çeşitli alanlarında yetkili olan herhangi bir özel ya da resmi kuruluşu veya özel kişiyi davet edebilir.

Madde 9: Danışsal Örgütlerin Akreditasyonu

1. Komite, somut olmayan kültürel miras alanında yetkileri kabul edilmiş olan hükümet dışı kuruluşların Komiteye akredite edilmesini Genel Kurul'a önerir. Bu örgütlerin danışsal görevleri bulunacaktır.
2. Komite, aynı zamanda bu akreditasyona ilişkin ölçüt ve usulleri de Genel Kurul'a önerir.

Madde 10: Sekreteryaya

1. UNESCO Sekreteryası Komiteye destek sağlayacaktır.
2. Sekreteryaya, Komite ve Genel Kurul'un belgelerini ve Komite toplantılarının gündem taslağını hazırlar, alınan kararların yürürlüğe koyulmasını sağlar.

III. Ulusal Düzeyde Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması

Madde 11: Taraf Devletlerin Rolü

Her Taraf Devlet,

- a. Kendi toprağı üzerinde bulunan somut olmayan kültürel mirasın korunmasını güvence altına almak için gerekli önlemleri alacaktır;
- b. 2. maddenin 3. fıkrasında belirtilen koruma önlemleri arasından, kendi toprağı üzerinde bulunan somut olmayan kültürel mirasın çeşitli öğelerini grupların, toplulukların ve ilgili Hükümet dışı kuruluşların katılımıyla, belirleyecek ve tanımlayacaktır.

Madde 12: Envanterler

1. Her Taraf Devlet, korumak için tesbit amacıyla kendi toprağı üzerindeki somut olmayan kültürel mirasın bir veya daha fazla envanterini, kendi durumuna uygun olacak biçimde hazırlar. Bu envanterler düzenli olarak güncelleştirilir.
2. Her Taraf Devlet 29. Madde gereğince devresel raporunu Komite'ye sunduğunda, bu envanterlerle ilgili bilgileri de verir.

Madde 13: Diğer Koruma Önlemleri

Her Taraf Devlet kendi toprağı üzerindeki somut olmayan kültürel mirasın korunmasını, gelişmesini ve değer kazanmasını güvence altına almak amacıyla aşağıdaki hususları gerçekleştirmeğe gayret eder:

- a) Toplum içinde somut olmayan kültürel mirasın işlevinin değer kazanması yönünde bir genel politika benimsemek ve planlama programlarına bu mirasın korunmasını dahil etmek;
- b) kendi toprağı üzerindeki somut olmayan kültürel mirasın korunması konusunda bir veya daha fazla yetkili kurum belirlemek ya da kurmak;
- c) özellikle tehlike altındaki somut olmayan kültürel miras konusunda, somut olmayan kültürel mirasın etkili bir şekilde korunması için bilimsel, teknik ve sanatsal incelemeleri ve araştırmaya ilişkin yöntembilimini özendirmek;
- d) Aşağıdaki hususları amaçlayan uygun yasal, teknik, idari ve mali önlemler almak:

- (i) Somut olmayan mirasın eğitimi ve idaresi ile ilgili kurumların oluşturulmasını özendirmek ve bu mirasın sunum ve anlatımına ayrılmış yerlerde geleceğe iletilmesini sağlamak;
- (ii) bu mirasa ulaşılmasını düzenleyen, mirasın kendine özgü geleneksel uygulamalarına saygı göstererek, somut olmayan kültürel mirasa ulaşılmasını güvence altına almak;
- (iii) somut olmayan kültürel miras konusunda dokümantasyon merkezleri kurmak ve buralara ulaşılmasını kolaylaştırmak.

Madde 14: Eğitim, Duyarlılığın ve Kapasitenin Güçlendirilmesi

Her Taraf Devlet, uygun tedbirlerle şu hususları gerçekleştirmeye gayret eder:

- a) somut olmayan kültürel mirasın tanınmasını, buna saygı duyulmasını ve geliştirilmesini özellikle aşağıda belirtilen önlemlerle sağlamak:
 - (i) toplumun genelini ve özellikle gençleri hedefleyen eğitici, duyarlılığı arttırıcı ve bilgilendirici programlar düzenlemek;
 - (ii) ilgili topluluklar ve gruplar içinde belirli eğitim ve yetiştirme programları düzenlemek;
 - (iii) somut olmayan kültürel mirasın korunması için özellikle yönetim ve bilimsel araştırma gibi alanlarda kapasite güçlendirici etkinlikler düzenlemek;
 - (iv) bilginin kuşaktan kuşağa geçişini okul dışı olanaklarla sağlamak;
- b) kamuoyunu bu mirasa yönelik tehditler ve işbu Sözleşme gereğince yapılan etkinlikler konusunda bilgilendirmek;
- c) somut olmayan kültürel mirasın anlatımı için gerekli olan doğal alanların ve belleğe ilişkin mekânların korunması için eğitim verilmesini teşvik etmek.

Madde 15: Topluluk, Grup ve Kişilerin Katılımı

Her Taraf Devlet, somut olmayan kültürel mirasın korunması etkinlikleri çerçevesine, toplulukların, grupların ve gerekli durumlarda bu mirası yaratan, sürdüren ve nakleden bireylerin, mümkün olan en geniş biçimde katılımlarını sağlamaya ve bunların yönetime etkin olarak iştiraklerini gerçekleştirmeye gayret eder.

IV. Uluslar Arası Düzeyde Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması

Madde 16: İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi

1. Komite, somut olmayan kültürel mirası daha gözle görülür kılmak, önemi konusunda bilinçlenmeyi sağlamak ve kültürel çeşitliliğe saygı içinde diyalogu desteklemek için, ilgili Taraf Devletlerin teklifi üzerine, insanlığın somut olmayan kültürel mirasının temsili bir listesini hazırlar, güncelleştirir ve yayımlar.
2. Komite, bu listenin oluşturulması, güncelleştirilmesi ve yayımı ile ilgili ölçütleri hazırlar ve Genel Kurulun onayına sunar.

Madde 17: Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi

1. Komite, uygun koruma önlemlerini almak amacıyla, bir Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi hazırlar, güncelleştirir ve yayımlar ve ilgili Taraf Devletin talebi üzerine bu mirası listeye kaydeder.
2. Komite, bu listenin oluşturulması, güncelleştirilmesi ve yayımı ile ilgili ölçütlerini hazırlar ve Genel Kurula sunar.
3. Çok acil durumlara ilişkin nesnel ölçütlerin Komite'nin talebi üzerine Genel Kurul tarafından onaylanması koşuluyla, Komite, ilgili Taraf Devlete danışmak suretiyle bir miras kalemini, 1. fıkra da belirtilen listeye kaydedebilir.

Madde 18: Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Programları, Projeleri ve Etkinlikleri

1. Komite, gelişmekte olan ülkelerin özel ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak, Taraf Devletlerce sunulan öneriler temelinde, Komite tarafından tanımlanıp Genel Kurul tarafından onaylanan ölçütlere uygun biçimde, periyodik olarak, mirasın korunmasına yönelik ulusal, bölgesel veya yerel karakterli, Sözleşmenin hedef ve ilkelerini en iyi şekilde yansıtan program, proje ve etkinlikleri seçer ve destekler.
2. Komite, bu amaçla, Taraf Devletlerin önerilerin hazırlanması için uluslararası yardım taleplerini alır, inceler ve onaylar.
3. Komite, kendisi tarafından saptanacak yöntemlerle iyi örnek uygulamalarına ilişkin bilgileri yaymak suretiyle anılan projelerin, programların ve etkinliklerin hayata geçirilmesine eşlik eder.

V. Uluslar Arası İşbirliği ve Yardım

Madde 19- İşbirliği

1.İşbu Sözleşme bağlamında, uluslararası işbirliği; diğerleri yanında bilgi ve tecrübe değiş tokuşunu, ortak girişimleri ve somut olmayan kültürel mirası koruma çabalarında Taraf Devletlere yardımcı olacak bir yardım mekanizmasını kurmayı içerir.

2.Taraf Devletler, kendi ulusal mevzuatlarına, örf ve adet hukukuna ve uygulamalarına hâlel gelmeden, somut olmayan kültürel mirasın korunmasının insanlığın genel çıkarı olduğunu kabul ederler ve bu amaçla birbirleriyle ikili, alt bölgesel, bölgesel ve uluslararası çerçevede işbirliği yapmayı üstlenirler.

Madde 20- Uluslar Arası Yardımın Amaçları

Uluslararası yardım şu amaçlarla sağlanabilir:

- (a) Acil koruma gerektiren somut olmayan kültürel miras Listesine kayıtlı mirasın korunması; (b) 11 ve 12. Maddeler bağlamında envanterler hazırlanması;
- (c)Somut olmayan kültürel mirasın korunması amacına yönelik, yöresel, bölgesel ve ulusal düzeyde sürdürülen programların, projelerin ve etkinliklerin desteklenmesi;
- (d)Komitenin gerekli görebileceği herhangi bir başka amaç.

Madde 21-Uluslar Arası Yardımın Biçimleri

Komite tarafından Taraf Devlete verilen yardım, 7. Maddede öngörülen uygulama yönergelerine ve 24. Maddede sözü edilen anlaşmaya göre yapılır ve şu biçimlerde olabilir:

- (a) korumanın çeşitli yönlerine ilişkin incelemeler;
- (b) uzman ve uygulayıcı sağlanması;
- (c) gerekli tüm personelin eğitimi;
- (d) norm oluşturucu metinlerin ya da başka önlemlerin düzenlenmesi;
- (e) altyapı oluşturulması ve işletilmesi;
- (f) donatım ve beceri sağlanması;
- (g) gerektiğinde, düşük faizli borç ve bağış dahil olmak üzere başka mali ve teknik yardım biçimleri.

Madde 22- Uluslar Arası Yardımın Koşulları

1. Komite uluslararası yardım taleplerini inceleme usulünü tespit edecek ve taleplerin, alınması öngörülen önlemler, gereken müdahaleler ve bunların maliyetinin hesaplanması gibi hangi unsurları içermesi gerektiğini belirleyecektir.
2. Acil durumlarda, yardım talepleri Komite tarafından öncelikli olarak incelenecektir.
3. Komite karar verebilmek için gerekli gördüğü inceleme ve danışmaları yapar.

Madde 23- Uluslar Arası Yardım Talepleri

1. Her Taraf Devlet topraklarındaki somut olmayan kültürel mirasın korunması için Komiteden uluslararası yardım talebinde bulunabilir.
2. İki ya da daha fazla Taraf Devlet böyle bir talebi ortaklaşa sunabilir.
3. Talepler 22. Maddenin 1. fıkrasında yazılı bilgileri ve gerekli belgeleri içerir.

Madde 24- Yardımdan Yararlanan Taraf Devletlerin Rolü

1. Sözleşmenin hükümleri gereğince, tahsis olunan uluslararası yardım, yardımdan yararlanan Taraf Devlet ile Komite arasında yapılacak bir anlaşmaya göre yürütülür.
2. Genel kural olarak, yardımdan yararlanan Taraf Devlet, kendi kaynaklarının müsaadesi nisbetinde, uluslararası yardım sağlanan koruma önlemlerinin maliyetini paylaşır.
3. Yardımdan yararlanan Taraf Devlet, somut olmayan kültürel mirasın korunması için sağlanan yardımın kullanımı hakkında Komiteye bir rapor sunar.

VI. Somut Olmayan Kültürel Miras Fonu

Madde 25- Fonun Niteliği ve Kaynakları

1. Aşağıda “Fon” olarak adlandırılacak olan bir “Somut Olmayan Kültürel Miras Koruma Fonu” oluşturulmuştur.
2. “Fon” UNESCO’nun Finans Yönetmeliğine uygun biçimde emanet fonlarından oluşur.
3. Fon’un kaynakları şunları içerir:
 - (a) Taraf Devletler tarafından yapılan katkılar;
 - (b) UNESCO Genel Konferansı tarafından bu amaçla tahsis edilen fonlar;
 - (c) aşağıda belirtilenler tarafından yapılabilecek bağışlar, hediyeler, vasiyetler:

- (i) diğ er devletler;
 - (ii) Birleşmiş Milletler sisteminin örgütleri ve programları, özellikle Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve diğ er uluslararası örgütler;
 - (iii)  zel ya da kamu kurumları ya da bireyler.
 - (d) Fon kaynaklarına ödenen faizler;
 - (e) Fon için toplanan paralar ve Fon yararına düzenlenen etkinliklerden sağlanan girdiler;
 - (f) Komite tarafından hazırlanacak Fon yönetmeliklerinin müsaade ettiği diğ er kaynaklar.
- 4.Komite bu kaynakları Genel Kurul tarafından belirlenmiş rehber esaslarına uygun olarak harcar.
- 5.Komite, genel amaçlar için veya kendisi tarafından onaylanmış proje olması koşuluyla belli projelere ilişkin özel amaçlı katkıları veya başka yardımları kabul edebilir.
- 6.Fon'a yapılan katkılar, işbu Sözleşmenin amaçlarıyla uyuşmayan hiçbir politik, ekonomik veya başka koşulla ilişkilendirilemez.

Madde 26- Taraf Devletlerin Fona Katkıları

- 1.Sözleşmeye Taraf Devletler, herhangi bir ek gönüllü katkıyı olumsuz yönde etkilememek koşuluyla, Fon'a en az her iki yılda bir ödeme yapmayı üstlenirler. Katkı, tüm Devletlere uygulanabilir eşit oran biçiminde Genel Kurul tarafından belirlenecektir. Genel Kurul'un bu kararı bu maddenin 2. paragrafında sözü edilen beyanı yapmamış olan, toplantıya katılan ve oy veren Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından alınır. Taraf Devletlerin katkı payı hiçbir şekilde UNESCO'nun normal bütçesine yaptığı katkının %1'ni a amaz.
- 2.Bununla birlikte, Sözleşmenin 32. ya da 33. Maddesinde belirtilen her Devlet, onay, kabul, uygun görme ya da katılma belgelerinin tevdii sırasında işbu Maddenin 1. Fıkrasının kendisini bağlamayacağını beyan edebilir.
- 3.Bu Maddenin 2. fıkrasında sözü edilen beyanı yapmış olan Taraf Devlet, anılan beyanı UNESCO Genel Müdürüne yapacağı bir bildirimle geri çekmeye gayret edecektir. Bununla birlikte, beyanın geri çekilmesi, Devletin ödeyeceği katkı payını, Genel Kurulun bir sonraki oturumunun açıldığı tarihe kadar etkilemez.

4. Komitenin çalışmalarını etkili bir biçimde planlayabilmesi için, işbu Maddenin 2. Fıkrasında kayıtlı bildirimde bulunmuş olan işbu Sözleşmeye Taraf Devletlerin katkıları en az iki yılda bir düzenli bir biçimde ödenmeli ve bu Maddenin 1.fıkrası ile bağlı bulunmuş olsalar da, ödemeleri gerekecek katkıya mümkün olduğu ölçüde yakın olmalıdır.

5. O yılın ve hemen bir önceki takvim yılının zorunlu ya da gönüllü katkısını vaktinde ödemiş olan Sözleşmeye Taraf her Devlet, Komite üyesi seçilemez; bu koşul birinci seçimde uygulanmaz. O sırada Komite üyesi olan böyle bir Devletin görev süresi Sözleşmenin 6. Maddesinde kayıtlı seçimlerle sona erer.

Madde 27-Fona Ek Gönüllü Katkılar

26. Maddede öngörülenlere ek olarak Fona gönüllü katkı yapmak isteyen Taraf Devletler, Komitenin çalışmalarını buna göre planlayabilmesi için, en kısa zamanda bu konuda Komiteye bilgi verirler.

Madde 28- Uluslar Arası Bağış Toplama Kampanyaları

Taraf Devletler UNESCO'nun himayesinde Fon yararına düzenlenen uluslararası bağış toplama kampanyalarına mümkün olduğu ölçüde destek olmalıdırlar.

VII. Raporlar

Madde 29: Taraf Devletin Raporları

Taraf Devletler Komite tarafından belirlenen biçimlerde ve zaman dilimlerinde Sözleşmenin etkin bir şekilde uygulanması için gereken yasa, tüzük ve yönetmelik düzenlemelerini içeren raporlarını Komiteye sunarlar.

Madde 30: Komite'nin Raporları

1.Komite, Taraf Devletlerin 29. maddede sözü edilen etkinliklerini ve raporlarını esas alan bir raporu her oturumunda Genel Kurula sunar.

2.Bu rapor UNESCO Genel Konferansı'nın bilgisine sunulur.

VIII. Geçici Hükümler

Madde 31: İnsanlığın Somut Olmayan ve Sözel Kültürel Mirasının Başyapıtları İlanı ile İlişki

- 1.Komite, işbu Sözleşme yürürlüğe girmeden ilan edilmiş olan “İnsanlığın Somut Olmayan ve Sözel Kültürel Mirasının Başyapıtları”nı İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi’ne dâhil eder.
2. Bu kalemlerin İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi’ne dâhil edilmesi, 16. Maddenin ikinci fıkrası uyarınca karar verilmiş olan, daha sonraki yazılımların ölçütlerini hiçbir şekilde etkilemez.
- 3.İşbu Sözleşme yürürlüğe girdikten sonra hiçbir İlan yapılamaz.

XI. Son Hükümler

Madde 32- Onay, Kabul ya da Uygun Görme

- 1.Bu Sözleşme, UNESCO’ya Üye Devletlerin kendi anayasal usulleri doğrultusunda onaylanır kabul edilir ya da uygun görülür,
2. Onay, kabul ya da uygun görme belgeleri UNESCO Genel Müdürü nezdine tevdi olunur.

Madde 33: Katılma

- 1.Bu Sözleşme, UNESCO üyesi olmayan, UNESCO Genel Konferansı tarafından katılmaya davet edilmiş olan devletlerin katılımına açıktır.
- 2.Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler tarafından işlerinde kendilerini tam olarak yönetebilecekleri tanınmış, ancak Genel Kurul’un 1514 (XV) kararı uyarınca tam bağımsızlığını kazanmamış, işbu Sözleşmenin belirlediği konularda antlaşma yapma dâhil, bu konularda yetkisi tanınmış toprakların katılmasına da açıktır.
3. Katılma belgeleri UNESCO Genel Müdürü nezdine tevdi edilir.

Madde 34: Yürürlük

Bu Sözleşme, sadece onay, kabul, uygun görme ya da katılım belgelerini o tarihte ya da o tarihten önce tevdi etmiş Devletler bakımından, otuzuncu onay, kabul, uygun görme ya da katılım belgesinin tevdi tarihinden üç ay sonra yürürlüğe girer. Herhangi bir başka Taraf Devlet bakımından onay, kabul, uygun görme ya da katılma belgesinin tevdi tarihinden üç ay sonra yürürlüğe girer.

Madde 35: Üniter Olmayan ya da Federatif Anayasalı Sistemler

Aşağıdaki şartlar üniter olmayan ya da federatif anayasa sistemlerine sahip Taraf Devletlere uygulanır:

(a) Bu Sözleşme hükümlerinin federal ya da merkezi yasama gücünün yasal yetki alanının içinde bulunanlar tarafından uygulanması bakımından, federal ya da merkezi hükümetin yükümlülükleri, federal olmayan Taraf Devletlerinki ile aynı olacaktır.

(b) Bu Sözleşme hükümlerini uygulayacak olan, ancak federasyonun anayasal sistemi bakımından yasal önlemler almak zorunda bulunmayan bireysel kurucu Devletler, ülkeler, eyaletler ya da kantonlar bakımından, federal hükümet, bu Devletlerin, ülkelerin, eyaletlerin ya da kantonların yetkili makamlarını anılan hükümlerden haberdar eder ve bunların kabulü yönünde tavsiyede bulunur.

Madde 36: Fesih

1. Her Taraf Devlet, Sözleşmeyi feshettiğini bildirme yetkisine sahiptir.
2. Fesih UNESCO Genel Müdürüne tevdi edilecek yazılı bir bildirimle yapılır.
3. Fesih, fesih belgesinin teslim alınmasından on iki ay sonra yürürlüğe girer. Bu durum ayrılan Taraf Devletin parasal yükümlülüklerini ayrılışının yürürlüğe girdiği tarihe kadar hiçbir şekilde etkilemez.

Madde 37: Sözleşmenin Tevdi Edildiği Makamın Görevleri

UNESCO Genel Müdürü bu Sözleşmenin tevdi edildiği makam olarak, Örgütün Üye Devletlerine, 33. maddede belirtilen Örgüte üye olmayan Devletlere, Birleşmiş Milletlere 32. ve 33. maddelerde sözü edilen her onay, kabul, uygun görme ya da katılma belgesinin ve 36. Maddede değinilen fesih belgesinin tevdiini bildirir.

Madde 38: Değişiklikler

1. Her Taraf Devlet, Genel Müdüre yapacağı yazılı bir bildirim ile Sözleşmenin değiştirilmesini önerebilir. Genel Müdür bu bildirimi bütün Taraf Devletlere duyurur. Bu bildirimin duyurulmasından sonraki altı ay içerisinde Taraf Devletlerin en az yarısından fazlası talep lehinde cevap verirse, Genel Müdür bu öneriyi bir sonraki Genel Kurul oturumuna görüşülmek ve mümkünse kabul edilmek üzere sunar.

2.Değişiklikler toplantıya katılan ve oy veren Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğuyla kabul edilir.

3.Değişiklikler kabul edildikten sonra Taraf Devletlerin onay, kabul, uygun görme ya da katılımına sunulur.

4. Değişiklikler, sadece bunu onaylayan, kabul eden, uygun gören veya katılan Taraf Devletler bakımından, bu maddenin 3. fıkrasında sözü edilen belgelerin Taraf Devletlerin üçte ikisi tarafından tevdiinden üç ay sonra yürürlüğe girer. Bundan sonra, sözü edilen değişiklik, bu değişikliği onaylayan, kabul eden, uygun gören veya katılan her Taraf Devlet bakımından, onay, kabul uygun görme veya katılma belgelerinin tevdiinden üç ay sonra yürürlüğe girer. 5. 3. ve 4. fıkra da ortaya konan bu yöntem, Komitenin Taraf Devletlerin sayısı ile ilgili 5. Madde konusundaki değişikliklere uygulanmaz. Bu değişiklik önerileri kabul edildikleri anda yürürlüğe girer.

6. Bu maddenin 4. fıkrası gereğince değişikliklerin yürürlüğe girmesinden sonra bu Sözleşmeye Taraf olan bir Devlet farklı bir bildirimde bulunmadığı takdirde,

(a) Sözleşmenin değiştirilmiş haline Taraf kabul edilir;

(b) Değişikliklerle yükümlü olmayan herhangi bir Taraf Devlet bakımından ise, Sözleşmenin değiştirilmemiş haline Taraf kabul edilir.

Madde 39: Geçerli Sözleşme Metinleri

İşbu Sözleşme; Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca hazırlanmıştır. Altı metin de aynı derecede geçerlidir.

Madde 40: Sözleşmenin Tescili

İşbu Sözleşme, Birleşmiş Milletler Senedinin 102.Maddesi gereğince UNESCO Genel Müdürü'nün talebiyle Birleşmiş Milletler Sekreteryasına tescil olunur.

(*) Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin Fransızca'dan çevirisi, sözleşme görüşmelerine "hükümetler arası uzman" olarak katılan Prof. Dr. M. Öcal Oğuz, İngilizce'den çevirisi ise, Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Yüksek Lisans Programından Yeliz Özay tarafından yapılmış, daha sonra iki metin karşılaştırılarak Türkçe metin oluşturulmuş, bu metin ise, Türkiye'nin UNESCO'daki önceki Daimi Temsilcilerinden E. Büyükelçi Pulat Tacar tarafından yeniden gözden geçirilerek önerilen çeviri metin elde edilmiştir.

EK.2: Türkiye’de UNESCO SOKÜM Listesinde Yer Alan Unsurlar

Türkiye’nin UNESCO SOKÜM Listelerine 2019 yılı itibariyle kaydettirdiği 18 SOKÜM unsuru bulunmaktadır. 18 SOKÜM unsuru ile Türkiye, UNESCO’ya en çok unsur kaydettiren ülkeler arasında ilk beşinci sırada yer almaktadır.¹ UNESCO SOKÜM Listesine kaydettirilen 18 SOKÜM unsurlarımız:

1. Mevlevi Sema Törenleri

Sema kavramı gökyüzü gök anlamına gelmektedir. Bir başka anlamı ise Arapça sem kökünden türeyen ve işitme, duyma, dinleme olarak tanımlanmaktadır bu tanım genellikle tasavvufi anlamlar içermektedir ve Mevlevi dervişlerinin ilahi sesleri işitmeleriyle kendilerinden geçerek dans etmelerini anlatmaktadır (Akmaç ve Sürme, 2018:427). Sema, Mevlana ile tanınan ve ölümünden sonra Mevlevilikte tarikat törenleri haline dönüşen ve Mevlevilerde, aşk ve cezbe yaratmak için bir neden olarak değerlendirilmektedir. Mevlevi Sema törenlerinde, sema alanının şekli, semazenlerin hareketleri ve giydikleri giysilerden, oturdukları postlara kadar farklı anlamlar ve semboller içerdiği bilinmektedir (Tarhan,2007:183). Bu nedenle Mevlevi Sema Törenleri, Allah’a ulaşma yolunun derecelerini sembolize eden içerisinde dini öğeler barındıran ve belirli niteliklere sahip tasavvufi bir tören olarak yapılmaktadır. Tekkelerde sema törenlerinin yapılmaya başlanmasıyla semahaneler inşa edilerek belli zamanlarda törenler düzenlenmiştir. (Yavuz ve Altınay, 2015:157). Sema Törenleri, Mevlevilikle ve Mevlana ile özdeşleştirilmiş, Müslümanlar tarafından kutsal sayılan gün ve gecelerde bir ritüel olarak, Mevlevi dervişleri ve semazenler tarafından sürdürülen ve günümüze kadar devam ettirilen bir tören olmuştur (Tarhan,2007:186). Ancak Sema Törenlerinin tarihsel süreçteki gelişimi izlendiğinde, 1925 yılından sonra törenlerin gerçekleştirilmediği ve unutulmaya yüz tuttuğu, 1950 yılında ise tekrar düzenlenmeye başlanmasıyla gelenek haline dönüştüğü görülmektedir. 2005 yılında UNESCO’nun İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Kültürel Mirası Başyapıtları Programı’nda Mevlevi Sema Törenleri, Başyapıt olarak ilan edilmiş, 2008 yılında ise

¹ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, “Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi”, <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-50838/unesco-somut-olmayan-kulturel-miras-listesi.html>, (25.05.2020).

UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi'ne alınarak Türkiye adına kayıt ettirilmesiyle dünyaya tanıtılan bir gelenek olmuştur. Mevlevi Sema Törenleri, günümüzde Konya'da 17 Aralık tarihinde Mevlana'nın ölüm gününde kutlanan bir gelenek olarak varlığını sürdürmektedir. Bu tarihte belediyelerin, devlet kurumlarının, sivil toplum kuruluşlarının; sempozyumlar, sergiler, belgeseller gibi farklı etkinliklerin ve programların gerçekleştirdiği görülmektedir (Akmaz ve Sürme, 2018:428).

2. Meddahlık Geleneği

Meddah, Arap kökenli bir sözcüktür ve Maddaha övmek anlamına gelen fiilden türemiştir. Maddaha veya medih (övu) sözcükleri Aristo'nun tragedya kavramının karşılığı olduğu bilinmektedir (Lytko,1995:28). Meddahlar ilk zamanlarda anlatımlarını dini konularda yoğunlaştırarak Hz.Muhammed'in sözlerini ve İslamiyeti öven bir sanatçı olarak padişahın huzurunda oturabilme hakkına sahip oldukları bu nedenle de diğer sanatçılardan daha saygın bir konumda oldukları görülmektedir (Kartal, 2017:12). Saraylarda başlayan Meddahlık geleneği daha sonraki dönemlerde köylerin ve kasabalarda insanların sosyal ve kültürel hayatında önemli bir yere sahip olan kahvehanelerde belirli gün veya saatlerde halka sergilenmeye başlanmıştır (Akmaz ve Akdağ, 2008:286). Türk kültüründe meddahlık, farklı isimlerde ve tiplerde İslamiyet öncesine kadar uzandığı görülmektedir. Meddah, halk arasında hikâyeye anlatan sanatçı olarak görülmez. Halkı ustalıkla etkileyen meddah, hikâyeleri anlatırken büründüğü farklı rolleri, kullandığı mimik ve jestleri, samimi davranışlarıyla izleyicilerin ilgisini çekmeyi başaran bir sanatçıdır. Meddah seçtiği konularda hikâyeler anlatarak izleyicilerde coşku, üzüntü, merak duyguları yaratarak izleyiciler ile bağ kurar (Kartal,2017:12-13). Taklitler yoluyla hikâyeler anlatan meddahlar, farklı aksesuarlar kullanarak anlatımlarını zenginleştirirler. Genellikle kullandıkları aksesuarlar sopa ve mendildir. Meddahlık gösterilerinin sergilendiği ilk dönemlerde dinsel konular üzerinde yoğunlaşıldığı görülürken 18.yüzyılda daha çok mizah içeren konularda hikâyeler anlatılmaya başlanmıştır. Günümüzde ise meddahlığın farklı nedenlerle ve kitle iletişim araçlarının gelişmesi sonucunda televizyon gösterilerinin artmasıyla önemini yitirdiği ve ilgi çekmediği görülmektedir. Meddahlık geleneği, Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi kapsamında 2008

yılında, Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne eklenmiş ve koruma altına alınarak gelecek nesillere aktarılması için çalışmalara başlanmıştır (Akmaz ve Akdağ,2008:284-287).

3. Âşıklık Geleneği

Türkçenin inceliklerine hâkim olmayı gerektiren Âşıklık Geleneği, Anadolu'da saz çalarak şiirler okuyan, halk hikâyelerini anlatan kişilere “aşık” denilen bir gelenektir. Âşıklık Geleneğinde, âşıklar halkın bulunduğu yerlerde sazlı veya sazsız bir şekilde âşıklık geleneğine uygun belli kurallar çerçevesinde doğaçlama sözler, şiirler ve hikâyeler anlatırlar. Âşıkların halkın sözcüsü ve sanatçısı olduğu bilinmektedir. Âşıklık geleneğinde müzik ve edebiyat iç içedir bu nedenle de âşıklar her iki alanda kendilerini geliştirmiş sanatçılardır. Sözlü kültür geleneğiyle yetişen âşıklar, genellikle okuma yazma bilmediklerinden sazlar eşliğinde doğaçlama anlatımlar yaparlar. Okuma yazma bilen kişilerce de âşıkların söyledikleri şiirler, sözler, hikâyeler cönk adı verilen bir deftere not alınırdı. Âşıklar, halk kültürünün yaygın olduğu kırsal bölgelerde ilgi ve sevgiyle dinlenen sanatçılar olmuşlardır (Yalçın,2008:35-36). Türk Halk Edebiyatı ve Sözlü Kültür'ün önemli bir bölümünü oluşturan Âşık Edebiyatı âşıklar tarafından yüzyıllar boyunca sürdürülmüştür. Türk toplumunun yaşadığı tarihi ve coğrafi değişimlerle birlikte yaşam tarzlarının ve sosyo-kültürel alanda birçok değişim yaşadıkları bilinmektedir. Bu değişimler sonucunda da Ozan Geleneği olarak bilinen geleneğin adı Âşıklık Geleneği olarak değiştiği görülmektedir. Anadolu'da 16.yüzyılda görülmeye başlayan gelenek, 17. yüzyılda en parlak dönemlerini yaşamış, 18. ve 19. yüzyıllarda ise çok sayıda âşık yetişmesine rağmen farklı nedenlerle önemini kaybettiği, 20. yüzyılda ise âşıklık geleneğinin zayıflamaya başladığı görülmektedir. (Türkan, 2016:254-256).

4. Karagöz

Gölge tekniğini kullanarak dönemin sanat ve estetik düşüncelerine göre geliştirilen, bir çubuk yardımıyla figürlerin beyaz perde arkasında hareket ettirilmesiyle oluşturulan gölge oyununa “Karagöz” denmektedir (Türker ve Çelik, 2012:91). 19. Yüzyıla kadar Anadolu'da varlığını sürdüren Karagöz, toplumun her kesimine hitap eden ortak bir kültür ögesi ve toplumun eğlencesi olmuştur. Karagöz,

toplum ilişkilerini, ortak değer ve karakterini oyuna yansıtarak Anadolu insanının aynası olarak görülmüştür. Türk Halk Edebiyatının da önemli bir unsuru olan Karagöz mizah ve trajediyi; müzik, dans ve şiirlerle zenginleştiren bir gölge oyunudur. Karagöz gölge oyununda bazı kavramlar vardır. Bunlar: hayal-i zıllı veya zıll-ı hayal; gölge oyunu, gölge oyunundaki karakterler; tasvir veya suret, tasvirlerin oynatıldığı perde ;ayna olarak bilinmektedir. (Anameriç,2016:361). Dünyayı temsil eden Karagöz perdesi, oynatılan her karakter de toplumdaki kişileri temsil etmektedir. Karagöz gölge oyununda iki ana karakter vardır: Karagöz ve Hacivat. Karagöz, sözünü esirgemeyen halktan biri olarak tasvirlenirken, Hacivat, İstanbul beyefendisi olarak tasvirlenen sözde aydın karakter olarak izleyicilere yansıtılmaktadır (Akdoğan, 2016).

5. Nevruz

Nevruz, 21 Mart gününde kutlanan “yeni gün” anlamına gelen evrensel bir bayramdır. Nevruz, Türk folklorunda “Sultan Nevruz”, “Yılsırtı”, “ Mart Dokuzu”, “Mart Bozumu”, “Yörük Bayramı” “Mereke”, “Ergenekon” gibi isimlerle de anıldığı bilinmektedir. Altaylardan Balkanlara kadar uzanan geniş coğrafyadaki topluluklar tarafından Nevruza farklı anlamlar yüklenerek ve ritüellerle zenginleştirilerek kutlanmıştır. Yeni yılın başlangıcı olarak kabul edilen Nevruz’un iklim ve coğrafyaya bağlı olarak ilk defa kimler tarafından kutlandığı bilinmemekle birlikte her topluluk kendi kültüründen ve mitolojisinden beslenerek bu geleneği sürdürmüşlerdir. Yazının olmadığı dönemlerde sözlü kültür ürünü olarak ortaya çıkan nevruz, toplumlar üzerinde mitolojik inanışların ve ritüellerin etkin olduğu görülmektedir. Kaşgarlı Mahmud, 11.yüzyılda Dîvânu Lugâti't-Türk eserinde Nevruz’u Türklerin kutladıkları bir gün olduğundan bahsettiği bilinmektedir. Türk Devletleri, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde Anadolu’da kesintisiz olarak sürdürülen Nevruz günümüze kadar ulaşarak kutlanmaya devam edilmektedir. Türkiye’de her ilde Nevruz’un farklı inanışlarla kutlandığı görülmektedir. Birkaç örnek olarak şunları sıralayabiliriz: Edirne’de, eski hasırlar yakılarak “Mart içeri pire dışarı” denilerek ateş üzerinden atlanır. Mersin’de nevruz günü yüksek dağlara çıkılarak şölenler yapılır ve bu günde kaldırılan taşın altından eğer böcek çıkarsa yılın verimli geçeceğine inanılır. İzmir’de, “Mart Dokuzu ya da Sultan Nevruz Şenlikleri” olarak bilinen günde, eğlencelerden bir gün sonra kadınlar çamaşırlarına giderek eski elbiselerini yıkarlar. Sivas’ta, Harman

Çayırı olarak bilinen alanda toplanarak eğlenceler düzenlenir, şiirler okunur, yemekler yapılır ve nevrüz çiçeği toplanır. Yozgat'ta, dere veya göl kenarında eğlenceler düzenlenir, nişanlı kişilere çeşitli hediyeler verilir. Suya dokuz taş atıldığında dileklerin kabul olacağına inanılır. Örneklerden de yola çıkacak olursak Türkiye'de çok zengin bir nevrüz geleneği yaşatıldığı görülmektedir (Oğuz, 2005:5-8). 2009 yılında UNESCO tarafından Nevruz, Azerbaycan, İran, Hindistan, Kırgızistan, Pakistan, Özbekistan ve Türkiye'nin ortak bir çalışmasıyla "Çok Uluslu Dosyası" olarak, Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne alınmıştır (Ekici, 2013:27).

6. Geleneksel Sohbet Toplantıları

Sözlü kültürün taşıyıcısı ve bir eğlence şekli olan geleneksel sohbet toplantıları, insanların iyi vakit geçirmeleri için kış gecelerinde bir araya gelerek belirli kurallarla düzenledikleri toplumsal dayanışmalarını sağlayan sosyal bir etkinlik türü olmuştur. UNESCO tarafından 2010 yılında toplanan, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Hükümetlerarası 5.Olağan Komite Toplantısında, Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi'ne alınmıştır (Atlı,2018:89-90). Geleneksel sohbet toplantılarında belirlenen yazılı olmayan kurallar bulunmaktadır. 5-30 kişi arasında değişen sohbet toplantıları, üyeler tarafından seçilen 3-5 kişilik bir ekiple ya da sohbet başkanı tarafından düzenlenmektedir. Geleneksel sohbet toplantılarına, 15-16 yaş ve üzerindeki erkekler katılmaktadır. Sohbet toplantılarına katılmak isteyen kişilerin belli bir etnik grup ya da inançtan olma zorunluluğu olmamakla birlikte katılacakların dürüst olma, sır saklama ve büyüklerine saygı duyma gibi ahlaki özelliklere sahip olunması istenirdi. Sohbet toplantılarında sırasıyla; toplantı yöneticisi ya da başkanı seçilir, görevleri hatırlatılır, sohbet sırasında katılımcılara sunulacak olan yemek çeşitleri belirlenir, sohbette yer alacak müzisyenlerle bağlantılar kurulur ve son olarak toplantıların genel işleyişine karar verilmektedir.²

Türkiye'nin 7 bölgesinde geleneksel sohbet toplantıları farklı isimlerle ve uygulamalarla yaygın şekilde yapıldığı görülmektedir. Yörelere göre değişen bazı sohbet toplantılarının isimleri şöyledir: Çankırı, Kastamonu ve Manisa'da (Kula, Soma), Afyon'da (Sandıklı); Yaran ya da Yaren, Konya'da (Akşehir); Sıra Yarenleri,

² T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, "Geleneksel Sohbet Toplantıları", <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-268220/geleneksel-sohbet-toplantilari.html> , (28.04.2020).

Nevşehir’de, Elazığ’da; Kürsübaşı, Urfa’da; Sıra Geceleri, Balıkesir’de (Dursunbey), Konya’da; Barana, Gümüşhane, Bayburt, Sivas, Erzincan ve Erzurum’da; Herfene, İstanbul ve Edirne’de; Helva Sohbetleri, Kırşehir’de; Helebiş. Günümüzde yaygınlaşan kitle iletişim araçları nedeniyle geleneksel sohbet toplantıları eskisi kadar ilgi görmemektedir. Bu nedenle yöresel kültür ile ilgilenen gönüllü kişiler bir araya gelerek geleneksel sohbet toplantılarının yaşatılmasına ve gelecek nesillere aktarılmasında çaba göstermektedirler. Gümüşhane, Afyon (Sandıklı), Erzincan (Kemaliye), Bolu (Mudurnu) gibi illerde oluşturulan derneklerde, geleneksel sohbet toplantılarının güncel değişimlerle sürdürüldüğü görülmektedir. Bu değişimler arasında erkeklerin ve kadınların karışık bir şekilde toplantıları izlemesi, daha büyük alanlarda toplantıların düzenlenmesi, katı olan kurallar yerine daha hafif kuralların koyulması, müzik ve eğlenceye yönelik toplantıların yapılması vardır. Değişimler sayesinde yapılan geleneksel sohbet toplantılarına katılımcı sayısı artarak daha çok yaygınlaşmasına neden olmuştur (Atlı,2018:90-94).

7. Alevi- Bektaşî Ritüeli: Semah

Semah kavramı, semâ kelimesindeki “hah” harfinin değişmesiyle oluşmuş ve farklı inanç sistemlerini tanımlamak için kullanılmıştır (Güray,2018:31). Alevi-Bektaşîlerin inançları doğrultusunda ibadet yerleri olan cemlerde düzenlenen semah, saz eşliğinde söylenen sözler ve müziğin ritmine göre yapılan hareketlerle Allah’a ulaşma yoludur (Yavuz ve Altınay,2015:158).

Semah müzik ezgilerini dinlemek, dinlerken kendinden geçerek dönmeyi temsil etmektedir. Alevi geleneğinde Semah’ın kaynağı, Kırklar Meclisi’dir ve bu mecliste ilk semahın döndüğü bilinmektedir. Semah törenleri cemlerden bağımsız düşünülmemekte ve katı kuralları yoktur. Semahlar genellikle dini törenlerde dönülse de türbeleri kutsama, önemli günleri anma ve eğlenme amacıyla da düzenlenir. Semahların farklı isimlerle anılan türleri ve içinde farklı bölümleri bulunmaktadır. Erkeklerin ve kadınların katılımıyla düzenlenen semahlar, iki, dört ve daha fazla kişiyle düzenlenebilir. Semah hareketleri erkeklerin ve kadınların birbirlerini görebilecekleri şekilde yapılır. Semah dönülürken, semahçılar Dede makamına sırtını dönmezler bunun nedeni ise Dede makamına duyulan saygıdır. Ağır bir şekilde başlayan semah hareketleri giderek hızlanır ve müziğin ritmine göre hareketler uyumlu

hale gelerek sürdürülür. Günümüzde Nevşehir’de Hacı Bektaş-ı Veli’yi anma törenleri her yıl 16-17-18 Ağustos’ta düzenlenerek semah ritüelleri yapılmaktadır (Altın ve Altın,2014:27-28).

8. Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali

Türk tarihi boyunca önemli spor türlerinden biri olan Kırkpınar Yağlı Güreşleri, 14.yüzyıldan beri düzenlenmektedir. Bu nedenle Kırkpınar Yağlı Güreşleri’nin en önemli özelliği yüzyıllardır gelenek halinde sürdürülüyor olmasıdır. Kırkpınar Yağlı Güreşleri’nde güreşçilere pehlivan adı verilmektedir. Pehlivanların güreş sırasında birbirlerini tutmaları zorlaştığı için güreş öncesinde vücutlarına yağ sürülerek kolay bir şekilde güreşmeleri sağlanmaktadır (Soygüden,2018:338-340). Edirne’de, Sarayıçi Er Meydanı olarak bilinen alanda her sene yaz aylarında düzenlenen ve bir hafta kadar süren Kırkpınar Yağlı Güreşleri, Türklerin önemli atasporundan birisidir. 2010 yılında Türkiye’nin Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi’ne kayıt ettirilerek tüm dünyada bilinen ve tanınan bir etkinlik olmuştur. Günümüzde festival havasında düzenlenen Kırkpınar Yağlı Güreşlerine birçok il ve ilçeden gelen seyirciler katılım göstermektedir. 2019 yılında 1-7 Temmuz arasında yapılan Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali’nin 658’incisi düzenlenmiştir.

9. Tören Keşkeği Geleneği

Tören keşkeği geleneği, geleneksel düğün törenlerinde, bayramlarda, sünnetlerde, hayır etkinliklerinde ve yağmur dualarında toplumsal katılımın yoğun olduğu törenlerde kadınların ve erkeklerin ortak işgücü ve paylaşımlarına bağlı olarak yapılan ritüeldir. İnsanların aitlik duygularının pekiştirildiği keşkek geleneği zamanla somut olmayan bir kültür ögesi olmuştur. Anadolu’nun her yöresinde buğday ile yapılan keşkek, buğdayın bolluk ve bereket simgesi olarak bilinmesi de geleneğin sürdürülmesinde önemli bir etken olmuştur. Keşkek yapımında kullanılan malzemeler, pişme ve sunum aşamasına kadar olan süreçler bulunmaktadır. Keşkek için kullanılacak olan buğday ve eklenecek hayvan etinin (kuzu, dana, keçi) iyi seçilmesi tören için önemli bir ritüel uygulamasıdır. Anadolu’da birçok bölgede yapılan tören keşkeği geleneği yöreden yöreye farklı isimlerle anılmaktadır. Örneğin; Hatay,

Adana, Gaziantep'te; dövme pilavı ya da dövme aşısı, Rize'de; herse, Konya'da; herise, Erzincan'da; gendirme pilavı olarak bilinmektedir (Çekiç, 2015:20-34).

10. Mesir Macunu Festivali

Mesir macunu festivali, 480 yıldır Manisa'da kutlanan ve geleneksel ritüelleri içeren en eski etkinliklerden birisidir. Festivalin kutlanışına dair hikâyenin varlığı bilinmektedir: Kanuni Sultan Süleyman'ın annesi Hafsa Sultan'ı tedavi edilemeyen hastalığına karşı, Manisa Sultan Cami Medresesi'nin başhekimisi Merkez Efendi, Hafsa Sultan'ın hastalığı için çeşitli baharat ve bitkilerden oluşan bir karışım hazırlayarak Hafsa Sultan'ı iyileştirir. Bu karışım da mesir macunu olarak anılmaktadır. Bitki ve baharatlardan hazırlanan karışımlardan oluşturulan mesir macunu, Hafsa Sultan'ın halka tanıtılması ve şifa getirmesini istemesi üzerine 21 Mart Nevruz gününde mesir macunu küçük kâğıtlara sarılarak Sultan Camii'nden halka dağıtılır. Hafsa Sultan'ın halka mesir macununu dağıtmasından sonra gelenek haline gelen ve günümüzde de devam eden bu ritüel Nevruz gününde düzenlenmektedir. Hardal tohumu, karanfil, kimyon, çörekotu, safran, Hindistan cevizi, vanilya, tarçın, kişniş, portakal kabuğu, kakule, ravent, havlıcan, sinameki, rezene, yenibahar gibi pek çok baharat ve bitki karışımı ile mesir macunu yapılmaktadır. Halk arasında mesir macununu yiyen kişilerin, hastalıklardan korunacağına, bekâr genç kızların evleneceğine, çocuğu olmayan kadınların çocuğu olacağına dair yaygın inanışlar bulunmaktadır (Aksu, 2017:92-99).

11. Türk Kahvesi Kültürü ve Geleneği

Kahve, 15. yüzyılda Arabistan'ın güneyinde kahve bitkisinin yetiştirilmeye başlamasıyla tanınmıştır. Yemen Valisi Özdemir Paşa, 1517 yılında kahveyi İstanbul'a getirmiş ve Türklerin uyguladıkları yeni karışımlarla kahve cezvede pişirilmeye başlanarak Türk kahvesi adını almıştır. Türk kahvesi, Osmanlı'da çok beğenilen ve ilgi odağı haline gelmiştir. (Ulusoy, 2011:160-161). Günümüzde Türk kahvesi, herkes tarafından bilinen bir içecek olmasının yanı sıra insanların bir araya gelerek farklı ritüel uygulamalarıyla sosyalleştikleri kültürel bir gelenek olmuştur.

12. Ebru: Türk Kâğıt Süsleme Sanatı

Tarihi 9. ve 10. yüzyıla uzanan Türk-İslam kültüründe geleneksel el sanatı olarak bilinen “Ebru” UNESCO’nun Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi’nde Türk kâğıt süsleme sanatı olarak yer almaktadır. Ebru sanatının kendine özgü yapısı, uyumlu renkleri ve kullanılan teknikleriyle tarih boyunca insanların ilgisini çeken günümüzde de geleneksel kültürü yansıtan turistik bir değeri bulunmaktadır. Ebru, sıvı üzerine kitre denilen veya güneşten etkilenmeyen, asit veya yabancı maddeler barındırmayan benzeri kıvam artırıcılar kullanılarak oluşturulan sıvı üzerine, doğal boyaların bir fırça yardımı ile serpilmesiyle desenler yapılan ve son olarak sıvı yüzeyine yerleştirilen kâğıda desenlerin geçirilmesiyle elde edilen sanattır. Ebru sanatı yapıldığı ilk zamanlarda sadece kâğıt üzerine geçirilse de daha sonraki dönemlerde kullanılan tekniklerin, farklı yüzeylerde uygulanacak olan ebru materyallerinin ve boyalarının da farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu gelişmelerle birlikte kumaş, fayans, seramik, cam, çini, deri, duvar kâğıdı, ahşap, tahta, strafor gibi tutucu ve emici malzemeler üzerinde de yapılmaya başlanmıştır. Gündelik yaşamda ebru sanatının yapıldığı ürün çeşitliliği artarak bardak, kartpostal, defter, fular gibi çeşitli süs ve kişiler ürünlerde de ebru kullanımı yaygınlaşmış turistlerin de ilgisini çekmeye başlamıştır. Ebru sanatı günümüzde çeşitli ulusal, uluslararası sergi ve fuarlarda tanıtılan kültürel miras unsurudur (Pelit ve Türkoğlu,2019:102-105).

13. Geleneksel Çini Ustalığı

Geleneksel çini ustalığı, seramik sanatı içerisinde yer alan ancak farklı teknikler ve yoğun fırça izleri kullanılarak yapılmaktadır. Çini sanatında yaygın olarak kullanılan teknik sıraltı boyamadır. Seramiklerde beyaz astarın ve tasvirlerin yapılmasıyla birlikte konu ve renk alanları da genişlediği görülmektedir. Çinilerin yapıldığı yerler olarak bilinen İznik Çinileri ve Kütahya Çinilerinde geliştirilen teknikler, tasvirlerin ve desenlerin çokluğu ile sıraltı boyamalar büyük ilgi görmektedir (Kaplan, 2016:1114). Hayvan figürleri, geometrik ve bitkisel şekillerin yapılması, beyaz veya lacivert üzerine; kırmızı, yeşil, mavi, turkuaz renklerinin kullanılması çini sanatının özellikleri arasındadır. Günümüze kadar sürdürülen geleneksel çini ustalığında yapılan tüm uygulamalarda, çini sanatının taşıyıcıları ve uygulayıcıları olan 5000’den fazla çini ustalarının etkisi olduğu görülmektedir. Geleneksel çini

sanatının taşınması ve uygulanmasında yer alan önemli kişiler bulunmaktadır. Bu kişiler: Çarkçı; şekillendirmeleri yapan, boyamacı; desenleri boyayan, tahrirci; süslemeleri yapan kişidir. Usta-çırak ilişkisiyle sürdürülen geleneksel çini sanatında, çini ustalarının çıraklara çini yapım ve uygulama tekniklerini öğretmelerinin yanı sıra zamanı doğru kullanmaları, sabırlı, disiplinli, dengeli, uyumlu ve yaratıcı olmalarını da sağlarlar. Çini ustalarının da belirli teknik ve üslupları bakımından olgunluğa erişmeleri ve ahlaki özelliklere (insan hakları, eşitlik, farklı yaşam biçimleri ve kültürlerarası saygı) sahip olmaları gerekir. Geleneksel çini ustalığı ile ilgilenen bireyler ve topluluklar yerel sivil toplum kuruluşları öncülüğünde; Kütahya’da 4, İznik’te 2 yerel sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır. Bu sivil toplum kuruluşları, çiniciliğin korunması, tanıtılması, gelecek nesillere aktarılması açısından önemli bir konumdadırlar.³

14. İnce Ekmek Yapma ve Paylaşma Kültürü: Lavaş, Yufka, Katyrma, Jupka

İnce ekmek yapma ve paylaşma kültürü, çok uluslu dosya olarak Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve İran’ın ortak bir somut olmayan kültürel mirası kabul edilmiş ve 2016 yılında listeye kayıt ettirilmiştir. İnce ekmek, Anadolu’nun farklı yörelerinde çeşitli uygulamalar ve tahıl ürünleriyle yapılmaktadır (Çetinkaya ve Yıldız,2018:431-432). Lavaş, Yufka, Katyrma, Jupka gibi ince ekmek türleri oklava veya elle açılarak yuvarlak ya da oval şekline getirilmektedir. İnce ekmek türleri, buğday ya da çavdar unundan mayalı veya mayasız olarak yapılmaktadır. İnce ekmek, Türkiye’de; Lavaş veya Yufka, Azerbaycan’da; Lavaş ve Yukha, İran’da; Lavash, Kırgızistan’da; Jupka, Kazakistan’da; Katyrma olarak adlandırılmaktadır. Türkiye’de yapılan Lavaş, mayalı unla tandır denilen geleneksel yöntemlerle oluşturulan taş veya toprak fırınlarda pişirilirken, yufka ise mayasız buğday unuyla oluşturulan hamur, ateş üzerine konan sac üzerinde pişirilmektedir. İnce ekmek kültürü geleneksel olarak evlerde, lokantalarda, fırınlarda ise usta-çırak ilişkisiyle sürdürülmektedir. Sosyal ve kültürel anlamları içerisinde barındıran ince ekmek kültürü, gündelik yaşam dışında özel gün ve törenlerde de yapılmaktadır.

³ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, “Geleneksel Çini Ustalığı”, <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR-202368/geleneksel-cini-ustaligi.html>, (07.07.2019).

Günümüzde geleneğin korunması ve gelecek nesillere aktarılması amacıyla Ankara SOKÜM Müzesi, Ankara Beypazarı Yaşayan Müze, Emine Göğüş Mutfak Müzesi ve Şanlıurfa Geleneksel Mutfak Müzesi'nde ince ekmek kültürüyle ilgili sergilemeler yer almaktadır.⁴

15. Hıdırellez

Kışın bitişini, baharın başlangıcını ve yazın gelişini simgeleyen, Miladi takvime göre 6 Mayıs, Rumi takvime göre ise 23 Nisan'a denk gelen günde ritüellerle kutlanan Hıdırellez, Anadolu'nun her yöresinde kutlanmaktadır. Hızır ve İlyas kelimelerinden oluşan Hıdırellez, Hz.Hızır ve Hz.İlyas'ın bir araya geldiği günün hatırasına yapılmaktadır. Anadolu'da; Ederlezi, Eğrilce, Eğrice, Haftamal, Hızır-İlyas, Kakava gibi isimlerle de anılmaktadır. Tarih öncesi uygarlıklarda bazı tanrılar için baharın gelişini simgeleyen kutlamaların düzenlendiği bilinmektedir bu kutlamalara örnek olarak şunlar verilebilir: Yunan'da; Adonis ve Afrodit, Mısır'da; İsis ve Osiris, Hitit'te Hannahannas ve Telipinu buluşmaları, Sümer'de; İnana ve Dumizi, Babil'de; İştâr ve Temmuz. Hıdırellez'de ritüeller açısından kutlama alanları önem taşımaktadır. Genellikle yeşillik alanlar, dere ve göl kenarları, Hıdırlık veya Hıdırlık tepeleri olarak adlandırılan alanlarda kutlanılmaktadır. Bu alanlarda kutlanılmasının nedenleri olarak şunlar sıralanabilir: Hz. Hızır ve Hz.İlyas'ın, kırlardan, su kenarlarından geçtikleri inancı, Hıdırlık tepeleri ve Hıdırlıklarda halkın sosyalleşmesi, kurban kesilmesi ve getirilen yiyeceklerin toplu şekilde yenmesi gibi. (Gürçayır Teke, 2016: 45-46). Halk arasında halk bayramı olarak da bilinen Hıdırellez, baharın gelişini kutlamak için insanların bir araya gelmesiyle yapılan tüm ritüeller bolluk ve bereketi simgelemektedir. Farklı kültürlerde kutlanan Hıdırellez, gelenekleri, ortak geçmişi ve anıları kültürel varlığın yansıması olarak günümüze kadar toplumlar ve kültürler arasında yaşamını sürdürmüştür. Orta Asya, Kafkaslar, Balkanlar ve Kıbrıs Türkleri de Hıdırellez'i kendi kültürlerinin özellikleriyle kutlamaktadırlar. Anadolu'da Hıdırellez gününe dair bilinen inanışlar; her yörede ateş yakılır ve üzerinden üç kere atlayarak dilek tutulur, boş bir kâğıda istenilen dileklerin resimleri çizilerek gül

⁴ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, "İnce Ekmek Yapma ve Paylaşma Kültürü: Lavaş, Katırma, Jupka, Yufka", <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR-202366/ince-ekmek-yapma-ve-paylasma-kulturu-lavas-katirma-jupka-.html> , (17.05.2020).

ağacının altına gömülür. Kütahya’da; haşhaş taneleri evlerin etrafına gizlice serpilir, Sivasta; para kesesi bir tesbihle birlikte gül dalına asılarak bir gece orada kalır ve daha sonra keseden alınan paralar yıl boyunca cüzdanda saklanır (Aydın,2013:1143-1144).

Edirne’de ise Kakava Şenlikleri olarak bilinen Hıdırellez, Romanların ritüelleriyle kutlanılmaktadır. 6 Mayıs sabahı ezanla birlikte uyanan Romanlar, uyanmayanları rahatsız etmemek için ayaklarının altlarına ısırgan otu sürerler. Tunca nehrine çalgılar eşliğinde giden Romanlar, nehir suyuyla vücutlarını yıkarlar bu ritüelin yapılmasının nedeni temizlenip arınmalarıdır. Nehre girme ritüeli eski bir Roman inancına bağlıdır. Bu inanca göre, Romanların ünlü liderleri “ Baba Fingo” düşmanları tarafından ölmesi için nehre atılır bu günden sonra her yıl 6 Mayıs’ta Romanlar liderlerini bulmak için nehre girerler (Kanar ve Doğan,2020:58). Türkiye’de Hıdırellez ile ilgili bu inançlar ve ritüeller görülürken, komşu ülkelerde de farklı uygulamaların varlığı bilinmektedir. 2017 yılında Makedonya ile Türkiye’nin ortak dosyası olarak Hıdırellez, somut olmayan kültürel miras listesine kayıt ettirilmiş ve günümüzde de insanlar tarafından korunan ve yaşatılan bir miras olarak varlığını sürdürmektedir.

16. ıslık Dili

Parmaklar yardımıyla dil, diş dudak ve yanağın büzülmesi ile kurulan iletişim biçimi olan ıslık Dili, Doğu Karadeniz Bölgesi’nde, Giresun’un Çanakçı ilçesine bağlı Kuşköy’de yaşayan insanların yaygın olarak birbirlerine uzak olduğu mesafelerde iletişimlerini bu şekilde sağladıkları bilinmektedir. Doğan Aksan, 1966 yılında ıslık dili ile ilgili kapsamlı araştırma yaparak; Anadolu’da ıslık Dili Ön Raporu’nu oluşturmuştur. Bu araştırmadan sonra ıslık dili ile çeşitli araştırmalar yapılmış ancak daha sonra ilgi azalarak unutulmaya yüz tutmuştur. 1992 yılında ise Japonya’dan, Kuşköy’e belgesel çekmek için gelen kişiler sayesinde ıslık diline olan ilgi tekrar artmıştır. ıslık dilinin tekrar unutulmaması ve Kuşköy’ün tanıtılması için dernek kurularak çeşitli faaliyetler yapılmaya başlanmıştır (Gülveren, 2016:115-119). Toplumsal dayanışmanın ve iletişimin pekiştirici unsuru olarak görülen ıslık dili toplumların kültürel kimliklerini de oluşturmaktadır. ıslık dilini günümüzde Doğu Karadeniz Bölgesi’nde yaklaşık 10.000 kişinin bu dili konuşabildiği ve anlayabildiği bilinmektedir. Giresun’un, Çanakçı ilçesi dışında Ordu ve Gümüşhane’de kırsal

bölgelerde yaşayan insanların ıslık dilini konuşabildiği görülmektedir. 2017 yılında ıslık dili, Türkiye adına UNESCO Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne alınmıştır.⁵

17. Dede Korkut Ata Mirası: Kültürü, Efsaneleri ve Müziği

Dede Korkut, Türk kültürünün ve sözlü geleneklerin değerli bir ögesidir. Dede Korkut Kitabı'nın bilinen ilk nüshası Almanya'daki Dresden Kütüphanesinde bulunmaktadır. Ali Emiri Efendi'nin İstanbul'a eserin bir kopyasını getirmesiyle 1916 yılında basılmıştır. Dede Korkut Kitabı toplamda 12 hikayeden oluşmaktadır (Gömeç,2015:36). 14.yüzyıl sonu 15. yüzyıl başında yazıldığı düşünülen Dede Korkut Kitabı'nın içeriğinde Türk boyları ve sözlü gelenekler anlatılmaktadır. Dede Korkut, Türk boylarının değer verdiği önemli kişilerden birisidir. Dede Korkut, sözlü gelenek anlatımları nedeniyle; âşıklık geleneği, destan ve hikâye anlatıcılarını etkilemiş ve Türk edebiyatında çok sayıda eserin oluşmasına neden olmuştur. Türk edebiyatı dışında, tiyatro eserleri, sinema filmleri, diziler, animasyonlar, müzik eserleri, opera ve bale düzenlemeleri de Dede Korkut'tan esinlenmişlerdir (Kuzay Demir,2016:568-569). 2018 yılında Türkiye, Azerbaycan ve Kazakistan adına Dede Korkut Ata Mirası: Halk Masalları, Destan Kültürü ve Müzik UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne alınmıştır.⁶

18. Geleneksel Türk Okçuluğu

Ok, tarih boyunca göçebe toplulukların avlanmak ve kendilerini korumak için kullandıkları, uygarlıkların ise sınırlarını korudukları zamanlarda yaptıkları savaşlarda tercih ettikleri bir araç olmuştur. Türkler de oku ve okçuluğu benimseyen uygarlıklardan biri olmuştur ve okçuluk manevi bir değer olarak Ata Yedigâr'ı kabul edilmiştir. Günümüzde teknolojinin gelişmesi ve yaşam standartlarının değişmesiyle birlikte askeri kullanımda okçuluk önemini yitirmiş ancak bir spor dalı olarak devam ettirilmiştir. Geleneksel Türk okçuluğu sporu çerçevesinde düzenlenen yarışmalara kadınlar da katılabilmektedir. Birinci olan yarışmalarda erkek katılımcılara “ Başbuğ”,

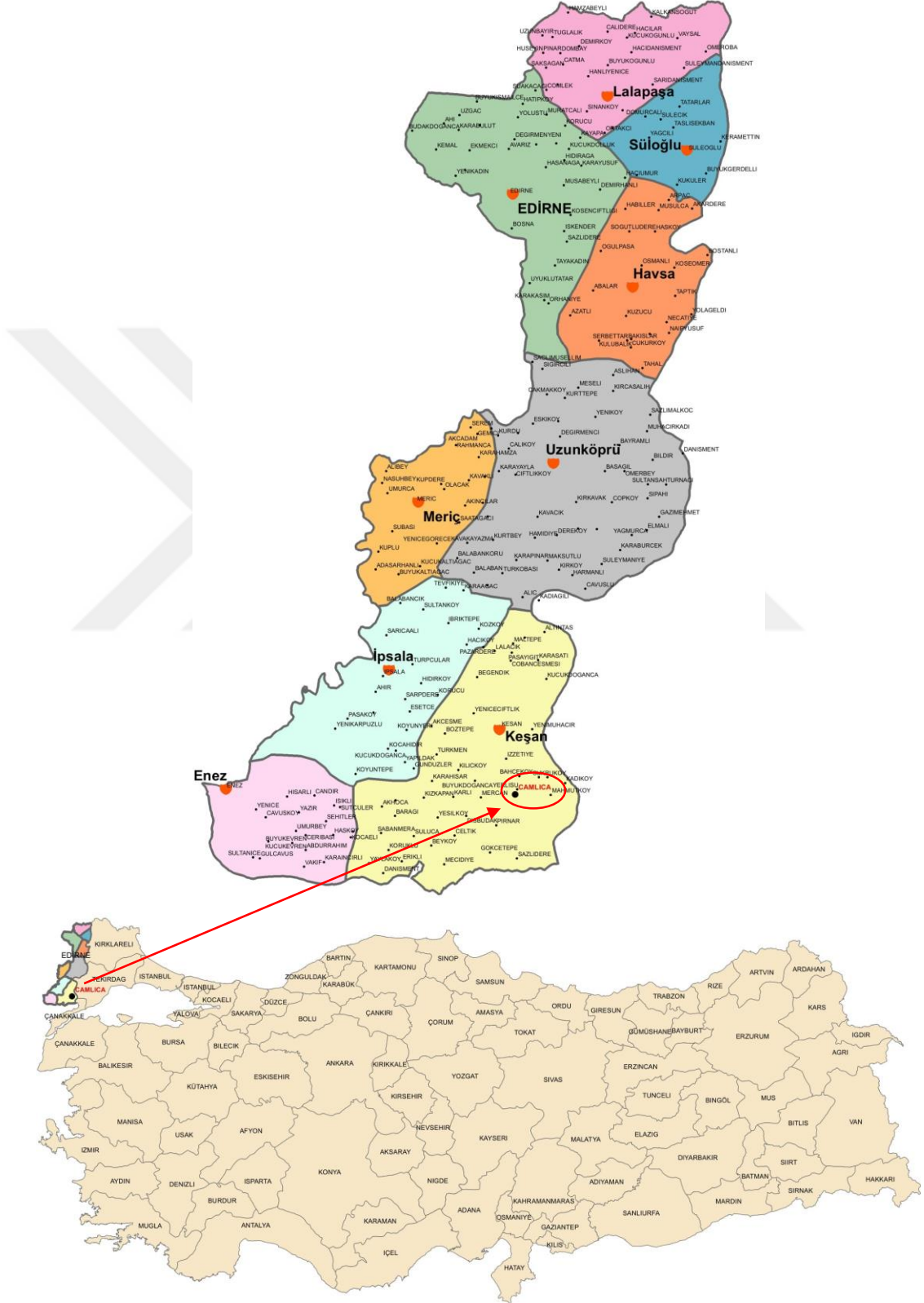
⁵ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, “Islık Dili”, <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-196379/isluk-dili.html> , (18.05.2020).

⁶ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, “Dede Qorqud/Korkyt Ata/Dede Korkut Mirası: Destan Kültürü, Halk Masalları ve Müzik”, <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-231680/dede-qorqudkorkyt-atadede-korkut-mirasi-destan-kulturu-.html> , (18.05.2020).

kadın katılımcılara ise “Ece” denmiştir. Okçuluğun spor dalı olarak gelişmesinde Ok Meydanları ve Okçuluk Tekkeleri denilen alanlar da etkili olmuştur. 2010 yılında okçuluğu kültür ve spor faaliyetleri olarak yaşatma amacıyla İstanbul Fetih Cemiyetine bağlı “Tarihi Okçuluk Enstitüsü” kurularak geleneksel Türk okçuluğu, disiplinli bir spor dalı haline getirme çalışmaları yapılmıştır (Küçük,2018:181-188). 2019 yılında Geleneksel Türk Okçuluğu, UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Unsuru Listesi’ne Türkiye adına en son kayıt ettirilen unsur olmuştur.

EK.3: Türkiye ve Edirne İl Haritası'nda Çamlıca Beldesi'nin Yeri

3 Aralık 2018

HUDUT GAZETESİ

12

Bocuk Gecesi'ne hazırlık

Haber / Fotoğraf:

Süel DINC

Edirne'nin Keşan ilçesine bağlı Çamlıca Beldesi'nde 5 Ocak'ta düzenlenecek olan Bocuk Gecesi için hazırlıklara şimdiden başlandı. Her sene olduğu gibi bu sene de dikkatleri üzerine çekecek hazırlıklar yapıldığı gözleniyor. Bocuk Gecesi, Edirne'nin Somut Olmayan Kültürel Miras listesine girmiş konu başlıklarından biridir.

Köylüler bocuğun kelime anlamının tam olarak ne olduğunu bilmemekle beraber bocuk cadısı, bocuk karısı, bocuk dedesi olarak adlandırılan bir varlıktan ve bu varlığın beyaz

çarşafı içinde insan kılıfına girerek gezdiğini, besi hayvanlarına zarar verdiğini biliyorlar. Bu nedenle köy halkı için bocuk korkutucu bir varlık konumunda.

Bocuk gecesi bolluk ve bereketi, kötülüklerden korunmaya, tabiatla iç içe olma dileğine dayanıyor. Aslında kış mevsiminin 62. günü olması sebebiyle bahara hazırlık olarak bilinmekte. Bu gecede gerçekleştirilen ritüel ve uygulamalar da bu amaçla yapılmaktadır.

Eğer Bocuk Gecesi kutlanmazsa, evdeki bereketin azalacağına, ineklerin süten, tavukların yumurtadan kesileceğine inanılır. Ayrıca bu gecede kabak pişirilen eve bocuk cadısının girmedikğine inanılmaktadır.

BOCUK GECESİ KIYAFETLERİ HAZIRLANIYOR

5 Ocak'ta düzenlenecek olan Bocuk Gecesi etkinlikleri içerisinde tiyatral gösteri hazırlıkları yapılıyor. Tiyatral gösterinin kıyafetlerini, köylüler kendileri hazırlamaktadır.

Kıyafetler evdeki atık malzemelerden; kullanılmayan çanta, kıyafet, ayakkabı, kaban, deri ve eski kumaşlardan yapılmakta.

Çamlıcalılar bu gecenin hazırlığını büyük bir heyecanla bir arada titizlikle sürdürüyorlar.

Bocuk gecesi için Çamlıca halkı ve köye gelecek olan ziyaretçiler şimdiden merakla 5 Ocak'ın gelmesini bekliyorlar.

5 Ocak 2018 tarihinde 13'üncüsü düzenlenen ve Çamlıca Kültür ve Sanat Evi bahçesinde yapılan Bocuk Gecesi'ne bölge halkının yanı sıra diğer illerden de çok sayıda katılım olmuştu.

EK.5: Bocuk Gecesi Ritüelinde Tiyatral Gösteride Sahnelenen Piyesler

2016 yılı: Diriliş

Gün alacakaranlığında şafağı beklerken,
Gece gündüzü ayın şavkıyla avuttu.
Güneşin kudretinin hükümsüzlüğünde,
Doğa derin bir uykuya daldı.
Ağaçlar kurudu, toprak dondu.
Sular akmaz, arpa buğday yetmez oldu.
Yerde bir ot bitmez, dalında yemiş barınamazken
Ağıllarda koyunu, ineği doğuramaz oldu.
Geceyi terk ederken yıldızların sureti,
Karanlığı böldü ayın puslu gölgesi.
Yeryüzünde hüküm sürsün diye laneti,
Pusuya yattı kötülüğün amansız güçleri.
Bu zifiri gecenin kaçıp sığınanı değil,
Sessizliğe kulak verebileni erişebildi sırrına
Ve öyle bir gece yaşandı ki
Sırrına erişebilenler yetişti imdadına...
Kulaklarında günahlarının uğultusuyla mühürlendi dilleri.
Belirsiz bir sona karşı kenetlendi elleri.
Kutsal savaşçılarını uyandırmak için
Toprağa sığınmaktı tek çareleri
Toprak, küllerinden doğurandı.
Böylesi bir gecede kapı aralayan,
Ebedi ruhları göğe yeniden savuran,
Kötü ruhlara kilit vurandı.
Uyanışa geçince Bocuk'un laneti
Beliriverdi aniden sevimsiz sureti
Yüzlere düştü korktukları gölgesi
Kimine zifir karası, kimine ak yalazı...

Lal oldu dilleri, dona kaldı gözleri
Tutuverdiler son nefesleri...
Hep bir, tek oldu düşündükleri;
Ruhları ayaza mı karışacak,
Yeniden bahara uyanacak mıydı gözleri?
Sonunda açılınca ebedi kapılar,
Yetiştii imdada savaşçı ruhlar.
Yılan oluverince korkusuz ruhlar,
Binbir sicim olup Bocuk'a dolandılar. (Ocak,2016). (Çamlıca Köyü-Bocuk Gecesi -
2016 Sahne Kareografisi /Yazan Billur Ocak)

2018 yılı : Şifa

Sahne Gösterisi Ön Sunusu

Geçmişe bir merdiven dayadık bu gece.
Tarihsel anekdotlar, kulağımıza fısıldananlar,
Hepsi bir harman oldu bu mirasın içinde.
Bilinmeyen, anlaşılamayanın merakı içinde,
En çok da fısıltıyla gelene kulak kesildik.
Birileri görmüş, birileri duymuştu...
Bizlere de aktarmak düştü.
Neydi bu BOCUK? Neye benziyordu?
Ağırlığıyla soluksuz, uykusuz bırakan
Kabak tadında büyüsü bozulan
Korkutucu bir suret, nefes kesen bir heybet
İnsanlar kendi gölgesinden korktu, sessizliğinden ürperdi.
Korkularının uğultusunu bastırabilmek için
Sesleri gürültüye karıştı
Ateşler yakıldı, kabaklar tütsülendi meydanlarda
Ve o gün bugün bocuk un lanetine karşı
Geceyi hep kalabalıklarda, bir arada karşıladı insanoğlu
Tüm canlıların yaşama tutunmak için en sert koşullarda yaşam mücadelesi verdiği,
doğa takvimine göre yılın en soğuk gecesi

Hangi çağda, hangi coğrafyada hangi inanışta olursa olsun insanlar iyi ve kötünün sarmalında dengeyi oluşturmak için tabiatla uyumluluğu seçmişler.

Tabiatın kendini kışa hazırladığı bu uzun gecede kötülüğün salındığını, hastalıkların yayıldığını deneyimleyen insanlar, çağlar boyunca atalarının öğretilerine kulak vermiş, kendilerini savunmak, dirençli olmak, korkularıyla baş etmek için, çeşitli yöntemler geliştirmişler.

Karanlığı aydınlatmanın yolunu bulmuş, sessizliği gürültüleriyle bölmüşler.

Görünmeze hükmetmenin yolunu ararken, psişik güçlere yönelmişler.

Salgın hastalıklardan korunmak için de şifalı gıdalar tüketmişler.

Ve gelen her bir kötülüğe tek bir isim vermişler.

Her coğrafyada farklı anılmış adı.

Bizler bu topraklarda adına BOCUK dedik.

Ona, korktuğumuz ne varsa onun suretini verdik.

O yüzdendir ki;

Kimine zifir karası görünürken, kimine ak yalazını soludu.

Bedende derman bırakmayan ağırlık olurken

Savunmasız anında hastalıkla tutundu

Ateş topuyla vücudu yaktı kavurdu

Öyle bir ateş ki insanın uzuvları tutuldu

Nice kavim de bu yüzdendir ki bir yok oldu

Ölümsüzlüğü tatmak isteyenler bu sırrın peşine düştüğünde

Şifayı doğanın sunduğu renklerde buldu

Toprağın taşın hikmetini işte o zaman anladı

Mevsimin sıcaklığı yeşili kırmızıyı yemiş ederken dalında

Soğuğu ise turuncu ve sarıyı doğurdu toprağında

Rengi şifa, tanesi bereket, çekirdeğiyle tılsım oldu

İşte bu yüzdendir ki

Bu gecenin başlıca aşısı kabak ve mısır oldu

İnsanlar bu öğretileri tarih boyunca bin bir türlü gelenekle

Nesilden nesile duyurdu... (Ocak, 2018).